Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

„The Muses then of Heidelberg shall come Before her face, with Pamphlets full of praise“: Obraz Alžběty Stuartovny v soudobých anglických tiscích

Bc. Eliška Harceková

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto předloženou magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základně pramenů a literatury, jež jsou uvedeny v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne: .....

Podpis: .....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Haně Ferencové, Ph.D. za mnoho cenných rad, odborné vedení a trpělivost během vypracovávání této práce. Velké dík patří také mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala, především mému snoubenci, bez jehož cenných jazykových rad a korektur bych se neobešla.

Zpracování diplomové práce bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2024_035).

Obsah

Úvod ... 6
Dosavadní výzkum ... 8
Prameny ... 11
Anglický tisk a jeho dosah ... 12
1. První zmínky v tisku (do 1612) ... 15
1. 1. Smrt Jindřicha Frederika Stuarta (1612) ... 20
2. Sňatek Temže a Rýna (1613) ... 23
2. 1. Masky provedené ku příležitosti svatby ... 28
2. 2. Skladby vydané s časovým odstupem ... 29
2. 3. Alžbětina nadřazenost ... 31
3. Falcká kurfiřtka (1614–1618) ... 32
4. Manželka českého krále (1619–1632) ... 35
4. 1. „like that virago at Tilburie in eightie eight: an other Queene Elizabeth“ ... 35
4. 2. Královna v exilu ... 39
4. 2. 1. Bojovnice a mučednice pravé víry ... 41
4. 2. 2. Thomas Scott ... 44
4. 2. 3. Patronka autorů ... 46
4. 2. 4. Matka ... 48
4. 2. 5. Kritické hlasy ve společnosti ... 51
4. 2. 6. Důsledky Alžbětina obrazu ... 51
5. Vdova a regentka do občanské války v Anglii (1632–1641) ... 53
5. 1. Vdovství ... 53
5. 2. Regentství – výzvy k boji a restituci Falce ... 55
5. 3. Reprezentace regentky ... 59
5. 4. Vzpomínání na Jindřicha Frederika Stuarta ... 61
6. Alžběta Stuartovna, občanská válka a Commonwealth (1642–1659) ... 63
6. 1. Opatrnost vůči parlamentu ... 63
6. 2. Spolupráce Stuartovských dvorů v Haagu a příklon na stranu bratra ... 66
6. 3. Reflexe třicetileté války a působení Anglie ... 71
6. 4. Historická pojednání a edice starších dokumentů ... 74
6. 5. Součástí rodiny ... 76
7. Epilog – restaurace Stuartovců (od 1660) ... 78

7. 1. Reflexe smrti 80
Závěr 82
Seznam pramenů 85
Staré tisky 85
Staré tisky dostupné online 85
Edice 101
Edice dostupné online 101
Seznam literatury 103
Resumé 107

Úvod

Snad každý zná posměšné označení pro Fridricha Falckého „zimní král“. V přenesené podobě se používalo také pro jeho manželku, Alžbětu Stuartovnu („zimní královna“). Byl to právě tisk, v té době relativně nové médium, ve kterém se tyto dodnes užívané přezdívky poprvé objevily a rozšířily. V tomto konkrétním případě se jednalo o tisky německé protifalcké (katolické) strany.[1] Z toho vyplývají pro tuto práci dvě stěžejní fakta, totiž že raně novověký tisk utvářel a stále utváří naše myšlení o historii, a že v českém prostředí jsou dodnes známé především posměšné letáky o Fridrichovi Falckém, respektive jeho rodině.[2]

Objektem zájmu této práce jsou však prameny opačné strany, tedy anglický protestantský tisk,[3] konkrétně utváření obrazu Alžběty Stuartovny v nich. Má práce navazuje na studie českých historiků o reflexi Fridricha Falckého v tisku a propagandě obou stran.[4] Vedle doplnění již existujícího výzkumu lze výběr této osobnosti zdůvodnit také jejími životními daty. Alžběta se narodila roku 1596 a zemřela v roce 1662, většinu svého života tak strávila v období, které lze označit za vrchol propagandistické bitvy mezi katolíky a protestanty založené na tisku.[5] Stala se tak jedním z objektů pomyslné války textů, její role v něm ale nebyla neměnná. Popis těchto proměn je hlavním cílem předkládané práce.

Hlavní hypotézou, ze které tento výzkum vychází, je propojenost politiky (resp. propagandy) a rodinného stavu v reflexi Alžběty tiskem. Oproti Fridrichovi, jehož obraz je vytvářen pouze skrz jeho politické či vojenské působení (ať už skutečné nebo teoretické), hraje v případě Alžběty velkou roli její (potenciální) mateřství či později vdovství, nikoli však na úkor její „bojovnosti“. Autoři tak často museli zpracovávat myšlenky, které byly na první pohled v rozporu, například fénixe, který plodí potomky, nebo přirovnání Alžběty ke starozákonnímu králi Davidovi.

Členění práce vychází, podobně jako Alžbětin obraz v tisku, jak z jejích osobních životních zlomů, tak z přelomových politických událostí. První kapitola se zaobírá obdobím od Alžbětina narození do doby těsně před její svatbu, začíná však až rokem 1605, pro dřívější období žádný tisk nalezen nebyl. Alžběta zde má spíše pasivní roli, zároveň se však vytváří první přirovnání a metafory, se kterými bude spojována i nadále. Zahrnuje také podkapitolu

[1] AKKERMAN, Nadine: *Elizabeth Stuart, Queen of Hearts*. Oxford 2021, s. 1.
[2] HUBKOVÁ, Jana: *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky.* Praha 2010, s. 13.
[3] Ve zkoumaných tiscích není ani jeden pramen, který by se vymezoval vůči protestantismu jako takovému.
[4] HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký*.; MILLER, Jaroslav: *Falcký mýtus. Fridrich V. a obraz české války v raně stuartovské Anglii*. Praha 2004.
[5] Tj. období let 1580–1650, MILLER, Jaroslav: *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy (1580–1650)*. Praha 2013, s. 9.

o úmrtí Jindřicha Frederika Stuarta. Obsažené texty představují jakýsi přelom mezi kapitolami, jelikož Alžběta je v nich teoreticky ještě pannou, avšak její nastávající je jí v zármutku vždy nablízku. Svatba je objektem zájmu druhé kapitoly. Postupně jsou zde rozebírány jednotlivé figury a obrazy, které se objevovaly v tiscích. Většina textů jich zahrnovala hned několik, mezi nejčastější témata patří přirovnání k historickým i bájným postavám, budoucí sláva nového páru i jejich potomků nebo alegorie řek. Drobná podkapitola je věnovaná také maskám, tedy dvorským divadelním představením. Přestože vyšly tiskem, nelze je interpretovat tak jako jiné textové prameny, velká část obsahu ztvárněného kostýmy, kulisami a pohyby je totiž nenávratně ztracena. I desítky let zpětně vycházely texty, které pocházely a popisovaly období svatby Alžběty a Fridricha. Ty jsou taktéž zahrnuty do druhé kapitoly, jelikož nelze vyloučit možnost, že mezi lidmi kolovaly již před prvním nalezeným vydáním.

V následujících dvou kapitolách se věnuji pramenům z doby Alžbětina manželství s Fridrichem Falckým. Drobnější z nich se zaměřuje na prameny relativně chudému a klidnému období jejich pobytu v Heidelbergu. Z šesti tisků zmiňujících Alžbětu se jen dva neobrací do minulosti. První se věnuje narození prvního dítěte a jeho budoucí slávě v boji za protestantskou víru, druhý pak oslavám křtin syna vévody Würtemberského, během kterých zaujala Alžběta překvapivě dominantní roli. Mnohem rozsáhlejší je pak část o Alžbětě jako české královně. Pro velké množství tisků musela být rozdělena do několika tematických podkapitol. Zároveň představuje nejspíše nejrůznorodější období v reflexi Alžběty v tisku. V textech z této doby vystupuje téměř jako suverénní panovnice, bojovnice za pravou víru, mučednice, jejíž osud mají v rukou jiní, i jako matka radostná a truchlící.

Pátou kapitolou začíná období Alžbětina vdovství. Opět zde prudce klesl počet tisků, které Alžbětu alespoň zmiňují, natož těch, kde by byla ústřední postavou. Podobně jako v předešlém období je zde silný popis Alžběty jako mučednice, stižené nepřízní osudu, kterýžto způsob zobrazování byl v souladu s vlastní Alžbětinou politikou. Dalším zlomem v Alžbětině životě byl počátek občanské války. Tomuto konfliktu a vládě Olivera Cromwella se věnuje kapitola číslo šest. Zde je pramenná základna širší, avšak Alžběta v nich již nehraje hlavní roli. Pokud se text týká falcké rodiny, vystupuje po boku jednoho ze svých synů. Hlavním tématem této části je Alžbětino balancování mezi přízní parlamentu na jedné straně a příklonem ke svému bratru Karlovi I. na straně druhé. V téže době se Alžběta začíná stávat už historickou postavou. Vychází různá pojednání o dějinách, ve kterých je opakovaně zmiňována.

Poslední kapitola pojednává o posledních letech Alžbětina života. Již zcela ztrácí politickou a jakoukoli aktivní roli. Jen velmi málo tisků reflektuje její příjezd do Anglie a následnou smrt na počátku roku 1662.

Dosavadní výzkum

Výzkum tisku a jeho funkce ve společnosti během třicetileté války rozhodně není něčím zcela novým, jeho počátky lze nalézt již v 18. století. Pokračoval také v 19. století, tyto práce však bývají zatížené dobou vzniku a úrovní se samozřejmě nevyrovnají novějším studiím, proto pro tuto práci nejsou příliš relevantní. Studie z tohoto období vycházejí v drtivé většině z německého prostoru.[6] Zájem se přenesl také do 20. století, kdy se k tomuto tématu věnovali i historici z dalších zemí. Z těch anglických nelze nezmínit Elmera A. Bellera, jenž v roce 1928 publikoval edici německých letáků zaměřenou na karikatury Fridricha Falckého.[7] Později vydal také studii o německé propagandě během třicetileté války.[8] Právě v tomto období se v souvislosti s konflikty začíná užívat termín „propaganda". Přestože je tento výraz podle některých historiků nepoužitelný pro dobu před rokem 1789,[9] budu jej v této práci využívat. Důvodem je mimo absence lepšího termínu také fakt, že velká skupina historiků proti němu nemá výhrady.[10] Taktéž anglický historik, William A. Coupe, pak stál za vznikem dvousvazkového přehledu jednolistů *The German Illustrated Broadsheet in the Seventeenth Century*.[11] Z českých historiků starších generací věnovala svou pozornost letákům Mirjam Bohatcová ve své edici jednolistů *Irrgarten der Schicksale*.[12]

Za nejobsáhlejším pojednáním o letácích a jejich reflexi osoby Fridricha Falckého stojí Jana Hubková.[13] V rozsáhlé studii *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky* rozebrala na 370 tisků. Vedle samotného popisu Fridrichova obrazu vytvořila také soupis všech nalezených letáků, včetně jejich umístění v institucích, otisknutí v edicích a původců. Právě světlo, které vrhla na samotné autory a tiskaře, z její knihy činí průkopnickou práci, jelikož

---

[6] Ke starým studiím na téma reflexe třicetileté války, Fridricha Falckého a s ním i Alžběty Stuartovny více HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký,* s. 20–27.
[7] BELLER, Elmer Adolph: *Caricatures of the Winter King of Bohemia: From the Sutherland Collection in the Bodleian Library, and from the British Museum*, London 1928.
[8] BELLER, Elmer Adolph: *Propaganda in Germany during the Thirty Years War*. Princeton 1940.
[9] BURKE, Peter: *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. London 2019, s. 73.
[10] Například podle Bellera totiž propaganda existovala od chvíle, kdy lidé začali vytvářet komunity. Moderní doba celou věc pouze akcelerovala. BELLER, E. A.: *Propaganda*, s. 3.
[11] COUPE, William A.: *The German Illustrated Broadsheet in the Seventeenth Century, 2 vols*. Baden-Baden 1966–1967.
[12] BOHATCOVÁ, Mirjam: *Irrgarten der Schicksale: Einblattdrucke vom Anfang des Dreißigjährigen Kriege*, Praha 1966.
[13] HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký*.

žádný jiný autor toto dříve neučinil. Pro danou práci je to o to důležitější, že analyzuje letáky z obou stran pocházející z různých jazykových a kulturních prostředí.

Výše zmíněná díla se týkají buď na třicetileté války nebo Fridricha Falckého, Alžběta Stuartovna se v nich objevuje pouze sporadicky, případně jako doplněk svého manžela. Do velké míry je to dáno tím, že se zaměřují na německé letáky a pamflety, kde hrál větší roli právě Fridrich. Naopak Alžbětě byl věnován větší prostor v tisku anglickém. Okrajově se takovými publikacemi zabývala Frances Yates v knize *Rozenkruciánské osvícenství.*[14] Hlavním tématem knihy je utváření protestantského narativu spojeného s proroctvím o brzkém pádu Antikrista (katolické církve). Součástí něho byli také Alžběta a její manžel, kteří představovali hlavní pár těchto nadějí. Záběr knihy však přesahuje tištěné prameny, zahrnuje také například architekturu a celkovou atmosféru ve společnosti.

Z českých historiků věnoval největší pozornost anglickým a protestantským tiskům Jaroslav Miller. Ve studii *Falcký mýtus*[15] se zaobírá anglickou profalckou propagandou šířenou právě pomocí tisku. Přestože důležitějším objektem je zde Fridrich, Alžbětinu roli v propagandě také rozebírá, jelikož nebýt jí, nebyl by zájem ze strany anglické společnosti nejspíš tak veliký. O osm let později vyšla Millerova studie *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy (1580–1650).*[16] Jak už název napovídá, zaobírá se v ní propagandou vytvářenou protestantskou částí Evropy, jejíž součástí Fridrich, Alžběta a Anglie byli. Miller v ní vedle tisku rozebírá také roli ikonografie, rytířských turnajů a dramatu ve vytváření panprotestantského historického narativu a propagandy.

Jaroslav Miller je také jedním z přispěvatelů anglického sborníku o svatbě Fridricha aAlžběty.[17] Sborník je rozdělen do několika tematických celků: konfesionální kontext sňatku (jehož součástí je Millerův text), nevěsta a ženich, londýnské oslavy, cesta a přijetí v Heidelbergu a kulturní výměny. Pro účely této diplomové práce bylo využito hned několik obsažených článků,[18] nejstěžejnějším je však text Nadine Akkerman *Semper Eadem: Elizabeth Stuart and the Legacy of Queen Elizabeth I*,[19] jelikož pojednává o obrazu Alžběty Stuartovny utvářeném na základě přirovnávání ke královně Alžbětě I. Dalším z přispěvatelů je

---

[14] YATES, Frances A.: *Rozenkruciánské osvícenství*. Praha 2000.
[15] MILLER, J.: *Falcký mýtus*.
[16] MILLER, J.: *Propaganda*.
[17] MILLER, Jaroslav: *Between Nationalism and European Pan-Protestantism: Palatine Propaganda in Jacobean England and the Holy Roman Empire*. In: In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 61–82.
[18] SMART, Sara – WADE, Mara R. (eds.): *The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival*. Wiesbaden 2013.
[19] AKKERMAN, Nadine: *Semper Eadem: Elizabeth Stuart and the Legacy of Queen Elizabeth I*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 165–148.

také Rebecca Calcagno, jejíž článek zde vychází z její nepublikované dizertační práce *Publishing Stuarts*.[20] V ní se věnovala textům vyšlým při příležitosti významných událostí spojených s členy vládnoucího rodu, mimo jiné při příležitosti stuttgartských křtin, kterých se jako host Alžběta Stuartovna zúčastnila.

Tisky vyšlými v souvislosti se svatbou se zabývali i další historikové, konkrétně Götz Schmitz[21] a George Gömöri,[22] jejich zájem však směřuje spíš k události jako takové než k osobě Alžběty Stuartovny. Masky provedené při příležitosti sňatku a autorita Jakuba I. pomocí nich vyjádřená jsou pak hlavním tématem článku Kevina Currana.[23]

Obrazu Alžběty Stuartovny v tisku se příliš historiků a historiček nevěnovalo. Vedle výše zmíněného příspěvku jej Nadine Akkerman ve své nové monografii o Alžbětě *Queen of Hearts* opakovaně reflektuje, rozhodně však nepodává vyčerpávající popis její reflexe. Okrajově okrajovým tématem jsou tisky i v další knize téže historičky *Courtly Rivals* zaměřené na soupeření dvora Alžběty Stuartovny a Amalie von Solms (provdané za prince oranžského) skrze umění.[24] Starší německá biografie Margret Lemberg *Eine Königin ohne Reich* nedává tiskům téměř žádný prostor.[25]

Americká historička Georgianna Ziegler napsala dva články o reflexi Alžběty v literatuře.[26] Objektem zájmu prvního z nich je Alžbětina reprezentace v emblematické tradici.[27] Rozebírá zde konkrétně emblematická tvorba pro Alžbětu od Henryho Peachama a Esther Inglis. Druhý článek[28] analyzuje, podobně jako Nadine Akkerman, „znovuzrození“ Alžběty I. v osobně Alžběty Stuartovny, konkrétně skrze tisky o Alžbětě (do roku 1615).[29]

---

[20] CALCAGNO, Rebecca A.: *Publishing the Stuarts: Occasional Literature and Politics from 1603 to 1625*. New York 2011 (nepublikovaná dizertační práce).
[21] SCHMITZ, Götz: *Die Hochzeit von Themse und Rhein. Gelegenheitsschriften zur Brautfahrt des Kurfürsten Friedrich V. von der Pfalz*. Daphnis 22, 1993, č. 2.
[22] GÖMÖRI, George: *'A Memorable Wedding': The Literary reception of the wedding of the Princess Elizabeth and Frederick of Pfalz*. Journal of European Studies 34, 2004, č. 3.
[23] CURRAN, Kevin: *James I and fictional authority at the Palatine wedding celebrations.* Renaissance Studies 20, 2006, č. 1.
[24] AKKERMAN, Nadine: *Courtly Rivals in the Hague: Elizabeth Stuart & Amalia von Solms*. Den Haag 2014.
[25] LEMBERG, Margret: *Eine Königin ohne Reich*. Marburg 1996.
[26] Nelze říct přímo v tisku, jelikož se zabývá i rukopisy.
[27] ZIEGLER, Georgianna: *Devising a Queen: Elizabeth Stuart´s Representation in the Emblematic Tradition*. Emblematica, An Interdisciplinary Journal for Emblem Studies 14, 2005.
[28] ZIEGLER, Georgianna: *A Second Phoenix: The Rebirth of Elizabeth I. in Elizabeth Stuart.* In: HAGEMAN, Elizabeth H. – CONWAY, Katherine (eds.): Resurrecting Elizabeth I in Seventeenth-Century England. Madison 2007, s. 111–131.
[29] Nutno podotknout, že k Alžbětě I. nebyla přirovnávána pouze ona, ale také další členové vládnoucího rodu. Viz např. YOUNG, Allan R.: *The Phoenix Reborn: The Jacobean Appropriation of an Elizabethan Symbol.* In: HAGEMAN, Elizabeth H. – CONWAY, Katherine (eds.): Resurrecting Elizabeth I in Seventeenth-Century England. Madison 2007, s. 68–81.

Prameny

Tisky, především pamflety a jednolisty, mají velmi komplikovanou minulost, co se týče jejich využití v historickém bádání. Mnozí historikové, například John Nichols, je považovali za nevhodné a upřednostňovali při výzkumu slavností a dalších společenských událostí dopisy. Ty podle nich byly méně zaujaté, protože jejich autoři nepsali pro publikum. Dnes již víme, že opak je pravdou a dopisy, stejně jako pamflety, mají do objektivnosti daleko, jelikož u obojího se počítalo s přeposíláním a veřejným předčítáním. Jiní badatelé, především ti literárního zaměření, zase odsuzovali tyto tisky pro jejich nízkou literární hodnotu a časovou nestabilitu (tedy že nejsou nadčasové), v neposlední řadě pak drobným tiskům nepomohl fakt, že stojí na pomezí několika vědních oborů (literatura, historie, sociologie a politologie). Pro jiné je ale toto vše výhodou, jelikož pomáhají ve výzkumu fenoménů jako jsou mentality, veřejná sféra nebo náboženské myšlení. [30]

K takovým historikům patří také všichni badatelé zmínění v předchozí kapitole, na které se tímto výzkumem snažím navázat. Pro účely této práce bylo prostudováno více než 200 tisků z let 1605–1663. Ne všechny se však dostaly na následující stránky, protože, jak píše v předmluvě k *Falckému mýtu* Jaroslav Miller, „…text je výsledkem bolestného rozhodování mezi nesnadno zvladatelnou touhou (jistě sdílenou většinou autorů) uplatnit všechny pracně nashromážděné materiály a nepříjemným tušením, že dobrý historik provede disciplinovanou selekci ve prospěch celistvosti argumentační linie a obsahové koherence díla.“[31] Tato selekce probíhala během celého bádání a následného psaní, nejznatelnější je však v kapitolách, které obsahují velké množství pramenů, konkrétně druhé a čtvrté. Pokud by se tak nestalo, kapitola o svatbě by měla podobu seznamu všech přirovnání a adjektiv použitých při popisování Alžběty Stuartovny, která bývala dosti podobná a repetitivní. Proto jsou v kapitole popisovány jen ty nejčastější, nebo nějak neobvyklé figury a témata.

Sběr tisků probíhal na základě seznamů použitých pramenů z výše zmiňované odborné literatury a procházením indexů sbírek britských knihoven, konkrétně se jednalo o *Thomason Collection of Civil War Tracts* a *Bartholomew Pamphlets*. Fyzické tisky tvořily při výzkumu opravdu malou část, drtivá většina tisků již prošla digitalizací a jsou dostupné v rámci kolekce *Early English Books Online*. Díky této databázi a možnosti vyhledávání pomocí klíčových slov, událostí a dat pak byla pramenná základna dále rozšířena o tisky nezahrnuté v jiných seznamech.

---

[30] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 4-6, 10–11.
[31] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 11.

Tisky vybrané pro analýzu jsou velmi různorodé. Jsou mezi nimi jednolisty,[32] kázání,[33] historická pojednání[34] i rozsáhlé veršované sklady.[35] Díky tomu bylo možné postihnout různé úhly pohledu, kterými tisk na osobu Alžběty Stuartovny nazíral. Přestože z dnešního pohledu se většinou jedná o texty s propagandistickou náplní, nelze tyto prameny takto jednoduše redukovat jen na jednu funkci. Často byla jejich funkce zcela jiná, podpora dané strany nebyla vědomá a propagandistický tón vycházel čistě z kontextu, ve kterém dílo vzniklo.[36]

Naopak stranou mého zájmu zůstala periodika. Z prostudování několika konkrétních titulů[37] vyšlo najevo, že Alžbětu zmiňují pouze okrajově a spíše sporadicky. Případnému zahrnutí periodik do zkoumaného vzorku pramenů zabránil také fakt, že noviny, jichž vycházelo v tomto období opravdu velké množství,[38] jsou nerovnoměrně rozptýlené po britských knihovnách[39] a jejich digitalizace není kompletní.

Až na výjimky tato práce nerozvádí jednotlivé autory, respektive původce textu. Brání v tom jejich množství, které je zcela mimo rozsah magisterské diplomové práce, a častá anonymita tvůrců. Přestože v budoucnu by taková analýza zajisté přínosná byla, není v tomto případě tak nezbytná jako v případě původně dizertační práce *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky*, jenž analyzuje prameny původem velmi různorodé. Zde obsažené prameny vychází z anglického prostředí, případné překlady pak z prostředí protestantského.

Anglický tisk a jeho dosah

Ještě, než přejdeme k samotnému obrazu Alžběty Stuartovnu, je nutné se zastavit u raně novověké (anglické) tištěné produkce jako takové, především té části, která měla blíž k propagandě. Velká část dále rozebíraných pramenů byla součástí legitimizačního procesu, jenž začal již o století dříve. V rámci něj se protestantské církve snažily obhájit svou pravdu

[32] Např. MAXWELL, James: *An English-Royall Pedegree Common to the Two most Noble…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/english-royall-pedegree-common-two-most-noble/docview/2240914832/se-2 [cit. 11. 8. 2023].
[33] Např. COOPER, Thomas: *A Brand Taken Out of the Fire. Or the Romish Spider…* London 1606. Online: https://www.proquest.com/books/brand-taken-out-fire-romish-spider-with-his-webbe/docview/2240879578/se-2 [cit. 11. 8. 2023].
[34] Např. SANDERSON, William: *A Compleat History of the Lives and Reigns of, Mary Queen of Scotland, and of Her Son and Successor, James the Sixth, King of Scotland…* London 1656. Online: https://www.proquest.com/books/compleat-history-lives-reigns-mary-queen-scotland/docview/2248606350/se-2 [cit. 23. 8. 2023].
[35] Vedle těch svatebních např. WITHER, George: *Britain's Remembrancer Containing a Narration of the Plague Lately Past…* London 1628. https://www.proquest.com/books/britains-remembrancer-containing-narration-plague/docview/2240863222/se-2 [cit. 19. 8. 2023].
[36] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 10.
[37] Např. *A Briefe Relation of some Affaires and Transactions, Civill and Military, both Forraigne and Domestique; A Continvation of Certaine Speciall and Remarkable Passages from both Houses of Parliament.*
[38] Viz index raných anglických periodik: FRANK, Joseph: *The Beginnings of the English Newspaper 1620–1660*. Massachusetts 1961, s. 363–370.
[39] BOYS, Jayne E. E.: *London´s news press and the Thirty Years War*. Woodbridge 2014, s. 5.

a vyvolat alespoň zdání jednoty.[40] Texty byly velmi různorodé jak tematicky, tak jazykově. Nejčastějším obsahem byly popisy událostí spojených s dvorem, válečné konflikty, různé zrady či konspirace a v obecnější rovině pak objasňování důvodů, proč je protestantská víra v ohrožení.[41] V protestantské propagandě definitivně převládly národní jazyky (latina se udržela především v panegyrických a polemických pojednáních). Přestože tento příklon s sebou nesl i jistá negativa (například nutnost překládat texty, což nutně vedle ke zjednodušování a komolení), vedl k šíření informací i mimo vzdělané kruhy. Jednolisty a pamflety se díky tomu staly bohatým zdrojem informací, pouze v Anglii jim konkurovaly také divadelní hry.[42]

Centrem anglické tištěné produkce byl samozřejmě Londýn, zdejší trh však od roku 1557 zcela ovládla Stationer´s Company. Každý londýnský tisk musel projít kontrolou obsahu, takže pokud daný text neodpovídal oficiální politice či náboženství, nesměl být vydán. Autoři toto pravidlo obcházeli pomocí vydávání svých děl v jiných zemích. Radikální protestantská strana si velmi oblíbila nizozemské tiskárny (ty také nabízely lepší ceny),[43] katoličtí pisatelé pak publikovali ve Španělském Nizozemí. V Anglii se kromě Londýna tisklo také při univerzitách v Oxfordu a Cambridgi.[44] V první polovině 17. století byly zákony ohledně tisku často revidovány, například v letech 1632–1637 platil zákaz tištění periodik,[45] od roku 1637 musel každý londýnský nakladatel odevzdat před prodejem dva exempláře ke kontrole (jeden tisk se archivoval, do druhého se dělaly poznámky za účelem případných změn před zpřístupněním veřejnosti). I přes kontrolní mechanismy nebyla cenzura všemocná a z trhu byly stahovány pouze texty skutečně velmi závažně porušující pravidla.[46]

Samotní čtenáři se k tiskům dostávali buď přímo přes tiskaře, v obchodech nakladatelů, u potulných prodavačů, poslů, pouličních zpěváků nebo díky vyvolávačům. Čísla spojená s náklady a počty čtenářů jsou v drtivé většině případů pouhé poučené odhady historiků, a často se od sebe liší. Anglické tisky nevycházely ve velkých nákladech, pohybovaly se v řádech stovek, nejčastěji mezi 200–300 kusy. Zpravidla texty nekončily u prvního čtenáře, ale posílaly se dál, půjčovaly se a výjimkou nejsou ani ruční opisy.[47] Čtenářskou základnu lze odhadnout ještě hůře, skromnější odhady mluví o číslech v řádu tisíců.[48] Pokud se zaměříme

[40] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 11, 14.
[41] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 22.
[42] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 22, 108.
[43] Tamtéž, s. 189.
[44] GRIFFITHS, Antony: *The Print in Stuart Britain 1603–1689*. London 1998, s. 14.
[45] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 1.
[46] GRIFFITHS, A.: *The Print*, s. 15.
[47] HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký,* s. 30, 54.
[48] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 183, 195.

na gramotnost, lze dojít k o dost větším číslům. Odhady počtu obyvatel schopných číst jsou však velmi rozporuplné. Jedna studie uvádí, že přibližně 70 % všech obyvatel Anglie první poloviny 17. století byla zcela negramotná,[49] optimističtější studie uvádí, že celkem 80 % londýnských mužů a 20 % žen se umělo podepsat a tím pádem i číst.[50] Mezi potenciální příjemce lze počítat téměř všechny obyvatele měst, jelikož nejspíše znali někoho, kdo umí číst a mohli tak naslouchat společnému předčítání například v domácnosti.[51]

S gramotností a dosahem tisku se úzce pojí možnost existence toho, čemu dnes říkáme veřejná sféra. I přes kritické hlasy, se toto slovní spojení stále častěji používá i pro 17. století, především pro anglické prostředí. Peter Lake a Steve Pincus ve svém článku z roku 2006 rozšířili Habermasovy fáze vzniku veřejné sféry o tzv. post-reformační veřejnou sféru zahrnující období od 30. let 16. století do 30. let století následujícího. Pro tu bylo oproti pozdějším fázím typické, že názory vychází z politického centra. Zlom přišel s občanskou válkou, kdy se veřejná sféra získala i jiné zdroje než panovníka a parlament.[52] V průběhu 17. století postupně nabíral dav sílu a elity se čím dál častěji snažily získat i jeho podporu. Stejně jako dnes však platilo, že přízeň veřejnosti je nestálá.[53] Stále však chyběl prostor pro diskuzi, politický vliv tedy nebyl absolutní. S koncem občanské války klesal počet vydávaných novin a v následných letech publicistika stagnovala. Společně s ní se až do 18. století zastavil i vývoj veřejné sféry.[54]

---

[49] LAVER, James: *Populäre Druckgraphik Europas: England vom 15. bis zum 20. Jahrhundert*. München 1972, s. 29.
[50] Mnoho lidí ale neumělo psát, a naopak umělo číst, především u žen by tedy mělo jít o spodní hranici čtenářských schopností.
[51] CRESSY, David: *Literacy in context: meaning and measurement in early modern England.* In: BREWER, John – Porter, ROY (eds.): Consumption and the World of Goods. London – New York 1993, s. 309–311.
[52] LAKE, Peter – PINCUS, Steve: *Rethinking the Public Sphere in Early Modern England*. Journal of British Studies 45, 2006, č. 2, s. 305–319, zde s. 270–271, 273–274, 279.
[53] HARRIS, Tim: *The Problem of 'Popular Political Culture' in Seventeenth-century London*. History of European Ideas 10, 1989, s. 45–46.
[54] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 121–122.

1. První zmínky v tisku (do 1612)

Do obecného povědomí se Alžběta Stuartovna dostala až v roce 1605, a to kvůli své potenciální roli během spiknutí střelného prachu (1605).[55] Její vstup do světa tištěné produkce tedy nebyl zcela příjemný. Zatímco některé tisky uvádějí pouze, že útok byl namířen proti potomkům (neboli „královským větvím“)[56] krále Jakuba obecně,[57] jiné její úlohu rozvádějí. Jeden z prvních vydaných textů obsahuje popis odhalení i přiznání jednotlivých účastníků, takže se zde Alžběta zmiňuje několikrát (s výjimkou úvodní řeči pronesené samotným Jakubem I., kde chybí). Podle přiznání měla být Alžběta unesena místo Karla, svého mladšího bratra, který byl mnohem lépe hlídaný než ona. Následně ji plánovali donutit podepsat kapitulaci, udělat z ní královnu a časem Alžbětu přesvědčit ke konverzi jí i království ke katolické církvi. Text přiznání ji samotnou nějak nehodnotí.[58] Lehký posun lze vidět ve velmi podobném popisu událostí, kde neznámý autor přidal k Alžbětině jménu přídomek „good“ a vyjádřil obavu nad tím, co by se z ní stalo, kdyby spiknutí proběhlo podle plánu. Stále však zůstává v pasivní roli.[59]

Po spiknutí vznikaly vedle popisů průběhu a následků i texty věnující se více abstraktní rovině takového činu, například kázání. Thomas Cooper to své dokonce dedikoval Alžbětě a vlastně tím započal její „kariéru“ patronky autorů a umělců.[60] Je to také první nalezený tisk, který obsahuje typické stylizované oslovení jako „High and excellent Princesse Elizabeth, eldest Daughter to our Soueraigne“ nebo „Most gracious Princesse“[61] a prosbu autora směrem k jeho potenciální patronce (Alžběta na něj nemá zapomenout, Cooper se za ní bude na oplátku modlit). Podle autora Alžběta svým útěkem před spiklenci prodělala jakési

---

[55] ZIEGLER, G.: *Devising a Queen*, s. 155.

[56] Množství pramenů z prvních let Jakubovy vlády zmiňuje královské potomky obecně (např. „honourable Progeny“, nebo „Royal Issue“). Ukázkovým příkladem jsou tisky, které vyšly během oficiální návštěvy Kristiána IV., které právě o potomcích mluví právě tímto způsobem, pouze Jindřich Frederik se v nich objevuje i jmenovitě. Viz NICHOLS, John: *The Progresses, Processions, and Magnificent Festivities, of King James the First*, vol. II, London 1828, s. 54–69, 75–85.

[57] Např. *Prayers and thankesgiuing to be vsed by all the Kings Maiesties louing subjects…* London 1605, fol. D2r. Alžbětino jméno se neobjevuje ani v druhém svazku nového vydání *Actes and Monuments* Johna Foxe, které úplně na konci spiknutí střelného prachu reflektuje. Viz FOXE, John: *The Second volvme of the ecclesiasticall historie, Containing the Acts and Monuments of Martyrs…* London 1610, s. 1952.

[58] JAMES I: *His Maiesties Speach in this Last Session of Parliament…* London 1605. Online: https://www.proquest.com/books/his-maiesties-speach-this-last-session-parliament/docview/2240900680/se-2 [cit 29. 8. 2023], fol. B2v, H3v, I4v.

[59] *A True and Perfect Relation of the Whole Proceedings Against the Late most Barbarous Traitors…* London 1606. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-relation-whole-proceedings-against/docview/2240912552/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. B1v, B2r, C4v, G3v-G4r, S3r-v.

[60] Ani dřívější výzkum na toto téma neodhalil žádnou dřívější publikaci věnovanou Alžbětě Stuartovně. Viz ZIEGLER, G.: *A Second Phoenix*, s. 114.

[61] I následující autoři používali při oslovování Alžběty téměř totožné vazby, tedy několik adjektiv, jméno a následně Alžbětin status dcery (nejstarší nebo jediné) vládce.

znovuzrození, při kterém od Boha znovu získala vše, co měla (především svou rodinu).[62] Velmi podobný obraz lze nalézt ve veršované skladbě vydané přibližně pět let po této události. Sám autor připouští, že nepřináší nic nového, avšak tyto věci se podle něj musí připomínat, jelikož hrozba z katolického tábora je vždy aktuální. Stejně jako Cooper, ani Herring Alžbětu vůbec nezmiňuje v hlavní části textu, zároveň ji však celé dílo věnuje. Rozvádí význam onoho útěku, který je údajně důkazem toho, že Bůh má pro tuto vynikající a nejctnostnější princeznu přichystán v budoucnu úkol v podobě šíření jeho slávy a pravé víry.[63]

Velmi výraznou skupinou publikací věnovaných Alžbětě jsou texty náboženského charakteru. Autorem prvního z nich, jakési příručky správného křesťana, je výše zmíněný Thomas Cooper. Podle dedikace přijala jeho předešlé dílo, což jej zavazuje k další práci. V souladu s charakterem textu je i předmluva moralizující – Bůh dokázal svou lásku k anglické princezně tím, že pomohl zastavit spiknutí střelného prachu, to však nic nemění na tom, že stejně jako ostatní má za úkol Boha velebit a učit se zbožnosti, díky které pak bude hodna „koruny slávy," kterou pro ni Kristus připravil.[64] Věnování edukativních textů členkám královských rodů není ničím neobvyklým. Podobné publikace byly věnovány například i královnám Marii I. a Alžbětě I. v prvních letech jejich vlády.[65]

Dále byly Alžbětě věnovány dvě velmi podobné knihy modliteb. Oba autoři zdůrazňují její údajnou zbožnost a laskavost, jeden z autorů jde v její charakteristice ještě dál a označuje ji za „milovnici ctností," která má skromnou mysl a zápal pro Boha. Ani jeden nepochybuje o přívětivém přijetí knihy a slibují, že se za ni, konkrétně za dlouhý život a podíl na štěstí celého světa, budou modlit. Oproti jiným odkazují na Alžbětu i mimo dedikaci, a to skrze první písmena řádků a odstavců modliteb (tzv. akrostich), které tvoří různé variace na její jméno.[66]

Jedinou autorkou ve zkoumaném vzorku publikací je Aemilia Lanyer, jež své pašije, které obsahují i apologii žen, věnovala hned několika urozeným dámám včetně Anny Dánské

---

[62] COOPER, T.: *A Brand*, fol. A2r.
[63] HERRING, Francis: *Popish Pietie, Or the First Part of the Historie of that Horrible and Barbarous Conspiracie…* London 1610. Online: https://www.proquest.com/books/popish-pietie-first-part-historie-that-horrible/docview/2240899207/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3r–A4v.
[64] COOPER, Thomas: *The Christians Daily Sacrifice Containing a Daily Direction…* London 1608. Online: https://www.proquest.com/books/christians-daily-sacrifice-containing-direction/docview/2240906139/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A2r–A3r.
[65] SCHUTTE, Valerie: *Perceptions of sister queens: A comparison of printed book dedication to Mary and Elizabeth Tudor*. SEDERI 27, 2017, s. 152–153.
[66] CONWAY, John: *The Poesie of Floured Prayers Containing Sundrie Meditations…* London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/poesie-floured-prayers-containing-sundrie/docview/2240892071/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3r–A4v, C4r, od E9v.; SOROCOLD, Thomas: *Supplications of Saints A Booke of Prayers…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/supplications-saints-booke-prayers-diuided-into/docview/2248561105/se-2 [cit. 11. 8. 2023], A4r–A5v, od B1r.

a Alžběty Stuartovny. Obě je označuje za vzor krásy, zbožnosti i ctností, v případě Alžběty pak ještě vyzdvihuje čistotu a nevinnost. Čistota, ctnosti a v neposlední řadě i jméno ji podle autorky spojují se slavnou zesnulou královnou Alžbětou I., pomyslným fénixem, kterého jim vzala smrt, ale kterého teď Angličané můžou vidět v ní. Odkazy na tuto královnu se vyskytují i ve slokách adresovaných Anně, vazba však rozhodně není tak silná, jako v případě mladé princezny.[67]

Spojení Alžběty I. s Alžbětou Stuartovnou se od tohoto roku (1611) stalo častým motivem, a to i přesto, že až do své smrti v roce 1612 se za nositele královnina odkazu považoval spíše Jakubův starší syn Jindřich Frederik.[68] Sám Jakub byl po nástupu na anglický trůn k Alžbětě I. přirovnáván jen velmi krátce.[69] Ve spojování členů královské rodiny k této královně se pak často objevoval také bájný pták fénix. Pro svou unikátnost, čistotu, a především možnost znovuzrození představoval ideální básnický prostředek. Nutno podotknout, že Alžběta musela nejspíš cítit pomyslnou váhu nadějí, které v sobě tento motiv skrýval.[70]

Ve stejném roce jako Lanyer jej použil i Thomas Coryat ve volném pokračování svého cestopisu *Coryats Crudities. Coryats Crambe*, jak se navazující dílo jmenuje, obsahuje vedle veršů a reakcí na kritické ohlasy také několik proslovů adresovaných členům královské rodiny, z nichž jeden je věnován přímo Alžbětě. V něm ji, „pravý nádherný diamant tohoto slavného ostrova, v jejímž jméně, pohlaví a hrdinské povaze vidí velkou královnu Alžbětu," Coryat poníženě žádá o přijetí a ochranu cestopisu v jejích liliově bílých rukou, při čemž jí poníženě líbá nohy.[71]

Obecně rozšířená protikatolická nálada[72] umocněná spiknutím střelného prachu, údajným očerňováním památky Alžběty I. a především vraždou Jindřicha IV.[73] vedla Williama Leigha k opětovnému vydání tří kázání, která před královnou kdysi přednesl. Nevěnoval ji nikomu jinému než právě Alžbětě Stuartovně, již v dedikačním textu opakovaně ke královně přirovnává, jelikož mají stejné pohlaví, jméno, krev, zbožnost, vystupování, rodinný stav

---

[67] LANYER, Aemilia: *Salue Deus Rex Iudæorum…* London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/salue-deus-rex-iudæorum-containing-1-passion/docview/2248507321/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. a4v, b2v.
[68] AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 153.
[69] YOUNG, A. R.: *The Phoenix*, s. 69.
[70] AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 152.
[71] CORYATE, Thomas: *Coryates Crambe, Or His Colwort Tvvise Sodden and Now Serued in with Other Macaronicke Dishes, as the Second Course to His Crudities*. London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/coryates-crambe-his-colwort-tvvise-sodden-now/docview/2240864640/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol. B4r–C1r.
[72] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 127.
[73] Ta byla nejspíš hlavním motivem viz AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 118.

(alespoň prozatím) a vzhled.[74] Těžko říct, zdali si obě Alžběty byly skutečně podobné, zdá se však, že mladá princezna byla do podoby své kmotry stylizována, protože portrét desetileté Alžběty Stuartovny silně připomíná portréty zesnulé královny, kvůli čemuž byl kdysi chybně označen jejím jménem.[75] Za zmínku také stojí, že Leigh je jedním z prvních autorů, který Alžbětu, snad právě po vzoru královny, popsal adjektivem „silná.“[76]

O ochranu svého díla prosil Alžbětu také James Maxwell, jeden z mála Skotů ve zkoumaných pramenech.[77] Účelem jeho knihy je ukázat (Alžbětě), jak slavný může být boj člověka proti hříchu, ďáblovi a světu, do kterého princezna vstupuje již v útlém věku. Ostatně právě pro takové má Bůh přichystanou odměnu. Stejně jako předešlí autoři přirovnává svou potenciální patronku ke královně Alžbětě I. Spíše, než zesnulé královně ale věnuje pozornost jejímu slavnému protějšku Marii Stuartovně, jejíž památku má autor pro svůj původ potřebu očistit. Vedle své duchovní příbuzné je tedy Alžběta přirovnávána i k té skutečné (jak sám autor zdůrazňuje, Marie byla Alžbětinou babičkou). Právě osudy těchto královen pak inspirovaly Maxwella k vydání tohoto díla.[78] Adresováním díla Alžbětě se snad autor snažil připomenout mladé princezně její původ, který se v záplavě připomínek Alžběty I. zdál upozaděný.

Druhým silným prvkem v tiscích, které Alžbětu zmiňují, je její přirovnání k řece Temži. Tato personifikace vešla do širšího povědomí díky provedení a následnému vydání masky Samuela Daniela *Tethys´ Festival*. Královna Anna v ní ztvárnila roli Téthys, královny a matky řek. Alžběta vystoupila v roli nymfy té nejdůležitější řeky, Temže, a během představení stála buď hned za královnou nebo seděla u jejích nohou, ostatní nymfy (další vysoce postavené dámy) stály opodál. Při představování jednotlivých vodních toků Tritón samozřejmě přiznává krásu či urozenost všem dámám, Alžbětu jako jedinou častuje ještě přídomkem „stately“

---

[74] LEIGH, William: *Queene Elizabeth, Paraleld in Her Princely Vertues…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/queene-elizabeth-paraleld-her-princely-vertues/docview/2240875479/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A4r–A6v.
[75] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 43–44.
[76] LEIGH, W.: *Queene Elizabeth*, fol. A4r.
[77] Prvním důvodem tak malého množství tisků vydaných ve Skotsku nebo skotskými autory jinde je méně silná tradice tisku a vydávání knih v tomto království (viz GRIFFITHS, A.: *The Print*, s. 39). Druhým pak zjištění, že i přes zájem o královskou rodinu jako takovou nevěnovali Skotové po roce 1603 příliš pozornosti Alžbětě Stuartovně (viz MEIKLE, Maureen M.: *Scottish Reactions to the Marriage of the Lady Elizabeth, "first dochter of Scotland".* In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 131–144, zde s. 131).
[78] MAXWELL, James: *Queene Elizabeths Looking-Glasse of Grace and Glory Wherein may be seen the Fortune of the Faithfull…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/queene-elizabeths-looking-glasse-grace-glory/docview/2240940714/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3r, A4v.

(majestátní nebo vznešená) a připomíná, že je „miláčkem Oceánu," tedy Jakuba I.[79] Toto představení bylo tedy oslavou královské rodiny jako celku, spíše než pouze Jindřicha Frederika, na jehož počest se slavnost konala.[80] K oslavě investitury vyšly i další tisky, Alžbětina role v nich je však marginální.[81]

Fenoménem raně novověké Evropy byly tzv. emblémy, resp. knihy emblémů. Definice emblémů se liší dle jednotlivých autorů,[82] typicky však mají tři části – inscriptio (motto), pictura (obrázek) a subscriptio (doprovodný veršovaný text).[83] V porovnání s kontinentem byla anglická produkce emblematických knih o poznání slabší,[84] i přesto se v první polovině 17. století objevilo hned několik takových publikací,[85] z nichž jedna reflektuje Alžbětu vskutku jedinečně. Autor Henry Peacham dílo zpočátku šířil pomocí rukopisů,[86] tiskem pak vyšlo v roce 1612. První emblémy jsou věnovány členům královské rodiny a dalším významným osobám. Alžběta je okrajově zmíněna v emblému věnovaném Anně. V něm se královna přirovnávána k olivovníku, z něhož vyrůstají větve (v obrázku označené písmeny E, H, C), které se časem rozrostou po celé Evropě a budou ji chránit před nebezpečím.[87] Objektem následujícího emblému je čistě Alžběta, která je popisována jako velká, zbožná, skromná i moudrá. Zbytek emblému nabízí více než jednu interpretaci, které se ale vzájemně nevylučují (autor mohl záměrně využít nejednoznačnost některých slov). Na vyobrazení je pouze čistá tabule či plátno v ozdobném rámu. Inscriptio[88] je možné přeložit jako „Alžběta napíše svůj osud." Pak Peacham naznačuje, že dospívající Alžběta nyní přebírá iniciativu a chystá se na cestu vlastním životem, která závisí jen na ní. Jiný možný překlad, „Alžběta napíše můj osud," pak mladou princeznu staví do pozice silné patronky, o jejíž pozornost autor velmi stojí. To naznačují i verše pod obrázkem, ve kterých autor popisuje Alžbětino

---

[79] *The order and solemnitie of the creation of the high and mightie prince…* London 1610. Online: https://www.proquest.com/books/order-solemnitie-creation-high-mightie-prince/docview/2240891601/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol. E2v, E4v, F2v.
[80] BUTLER, Martin: *The Stuart Court Masque and Political Culture*. Cambridge 2008, s. 134.
[81] Např. se objevuje ve výčtu přihlížejících. *The Order and solemnitie*, fol. B1r.
[82] DALY, Peter M. (ed.): *The English Emblem Tradition Volume 1: van der Noot, Giovio, Domenichi, Whitney*, Toronto – Buffalo – London 1988, s. x.
[83] HUBKOVÁ, Jana: *Slezský emblematik à Jacobus Bruck-Angermundt*. Studia Comeniana et historica XXXIII, 2003, č. 69–70, s. 196.
[84] Pro porovnání: první velký sborník *Emblemata* Andrea Alciata vyšel už roku 1534 a jen během 16. st. dosáhl 90 edic. První anglický sborník *Choice of Emblemes and other Devises* Geffreyho Whitneyho pochází až z roku 1586. Viz ČERNÝ, Václav: *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha 1996, s. 16.; FREEMAN, Rosemary: *English Emblem Books*, London 1948, s. 42.
[85] Viz ČERNÝ, V.: *Až do předsíně nebes*, s. 15.
[86] YOUNG, Alan R. (ed.): *The English Emblem Tradition Volume 5: Henry Peacham´s Manuscript Emblem Books*, Toronto – Buffalo – London 1988, s. xii.
[87] PEACHAM, Henry: *Minerua Britanna or A garden of heroical deuises [in verse] furnished with emblems*. London 1612, fol. D2v.
[88] „Fatum subscribat Eliza".

oživení jeho múzy.[89] Přestože v ní viděl potenciální patronku, nevyrovnala se podle něj primárním patronům, tedy Jakubovi a Jindřichu Frederikovi.[90] Jak napovídá pramen popsaný níže (*Prince Henrie Revived*), Peacham nepovažoval Alžbětu za případnou náhradu svého bratra. I „méněcenný“ patron byl však stále lepší než mrtvý.

1. 1. Smrt Jindřicha Frederika Stuarta (1612)

Všechny naděje spojované s mladým princem z Walesu byly ale brzy zmařeny jeho smrtí v listopadu 1612. Stalo se tak v době, kdy již probíhaly přípravy na svatbu Alžběty s Fridrichem Falckým a s tím spojené radovánky. Nenadálý skon je však přerušil.[91] Tato událost podnítila vznik 58 oslavných elegických básní, které vyšly v rozmezí let 1612–1614.[92] Tyto publikace tvoří svéráznou skupinu, která se do jisté míry vymyká struktuře této práce. Nejsou totiž součástí svatební produkce, zároveň často zmiňují sestru zesnulého, která byla od té doby společně se svým manželem nositelem většiny protestantských nadějí.[93]

Prostor věnovaný Alžbětě se tak v tisku začal ke konci roku 1612 prudce zvětšovat. Přímo v souvislosti se svým starším bratrem je popisována jako věrná, truchlící, milovaná i milující sestra, jejíž obličej teď před svatbou kazí slzy.[94] Text vydaný k prvnímu výročí úmrtí prince waleského pak vedle již zmíněného vyslovuje také naději, že její budoucí děti budou vládnout cizím zemím.[95]

Do veršovaných skladeb vstupuje také Fridrich, buď jako jeden z truchlících nebo jako náhrada (pro Alžbětu, Jakuba i celou Británii) za zesnulého následníka.[96] Zároveň se stane

---

[89] PEACHAM, Henry: *Minerua Britanna*, fol. D3r.; ZIEGLER, G.: *Devising a Queen*, s. 157–159.
[90] CALCAGNO, Rebecca: *A Matter of Precedence: Britain, Germany, and the Palatine Match.* In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 243–264, zde s. 247.
[91] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 62.
[92] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 19.
[93] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 55.
[94] CHAPMAN, George: *An Epicede Or Funerall Song on the most Disastrous Death, of the High-Borne Prince of Men, Henry Prince of Wales, &c…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epicede-funerall-song-on-most-disastrous-death/docview/2240904569/se-2 [cit. 15. 8. 2023], fol. B3r.; COPERARIO, John: *Songs of Mourning Bevvailing the Vntimely Death of Prince Henry. VVorded by Tho. Campion. and Set Forth to Bee Sung with One Voyce to the Lute, Or Violl: By Iohn Coprario.* London: 1613. Online: https://www.proquest.com/books/songs-mourning-bevvailing-vntimely-death-prince/docview/2240864648/se-2 [cit. 29. 8. 2023], fol. D1r.; MAXWELL, James: *The Laudable Life and Deplorable Death, of our Late Peerlesse Prince…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/laudable-life-deplorable-death-our-late-peerlesse/docview/2240942931/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol.; *The Order,* fol. B3r, E1r.; WITHER, George: *Epithalamia: or Nvptiall Poems Vpon The Most Blessed And Happy Marriage …* London 1622, s. 358–359.
[95] PRICE, Daniel: *Prince Henry His First Anniversary. by Daniel Price Doctor in Divinity, One of His Highnesse Chaplaines*. Oxford 1613. Online: https://www.proquest.com/books/prince-henry-his-first-anniversary-daniel-price/docview/2240870304/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 20–21.
[96] SYLVESTER, Josuah: *Lachrimæ lachrimarum or The Distillation of teares shede for the vntymely death of the incomparable prince Panaretus [in verse]*. London 1612, fol. B2v.; WITHER, G.: *Epithalamia,* 1622, s. 357–359.

prostředkem stvoření dalšího prince, jelikož se díky němu Alžběta stane v budoucnu matkou.[97]

Tento nadějný tón je ze všech textů k smrti Jindřicha Frederika nejsilnější u Jamese Maxwella, který za svou elegii připojil několik oslavných skladeb, z nichž jedna je o Alžbětě, primárně k jejím narozeninám. V básni ji popisuje například jako ctnostnou, vážnou, důvtipnou, ale také hospodárnou a pilnou, kteréžto vlastnosti se jí mají hodit v blížícím se manželství. Označuje ji za „květinu panen“ a „růži Albionu“ hodnou měst jako Jeruzalém, Pávie, Korint a Heidelberg. Chvalozpěv na Alžbětu končí přirovnáváním ke světicím. Alžběta je podle něj zbožná jako sv. Tekla a štědrá jako sv. Alžběta Uherská. Především ale Boha prosí, ať se v budoucnu podobá sv. Heleně, tedy ať je zapálená pro víru, slavná a v neposlední řadě také nositelkou titulu císařovny. Oproti jiným skladbám ale nepovažuje za dědice odkazu Jindřicha Frederika Alžbětu a jejího manžela nýbrž nového prince waleského Karla.[98]

Propojenost svatby se smrtí funguje také opačně, mnohé svatební tisky tedy reflektují úmrtí Jindřicha Frederika. Některé motivy se opakují, například Fridrichova role náhradníka[99] nebo společné truchlení snoubenců.[100] Část autorů využívá kontrastu smutku a radosti, která z této situace vyplývá. Velké množství pramenů tak činí pomocí počasí, kdy podle některých textů právě končí chladná, větrná zima plná slz i utrpení a začíná radostné, požehnané jaro,[101] případně se díky jejich sňatku rozjasnil zpočátku zamračený den.[102] Smrt je přirovnávána k lásce – Kupidův šíp zasáhl Fridricha stejně náhle jako Jindřicha Fridricha smrt, která je sice stejně silná jako láska, avšak ta zůstává o poznání déle.[103] Jindy je reflexe o poznání temnější,

---

[97] SYLVESTER, J.: *Lachrimæ lachrimarum*, fol. B2v.
[98] MAXWELL, J.: *The Laudable Life*, C2r, C3r, F2v–F4v.
[99] ALLYNE, Robert. *Teares of Ioy Shed at the Happy Departure from Great Britaine…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/teares-ioy-shed-at-happy-departure-great-britaine/docview/2240951427/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. B1v.; WILLET, Andrew: *A Treatise of Salomons Mariage Or, a Congratulation for the Happie and Hopefull Mariage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/treatise-salomons-mariage-congratulation-happie/docview/2240900578/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. 26.
[100] TAYLOR, Augustine. *Epithalamium Vpon the all-Desired Nvptials…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamium-vpon-all-desired-nvptials-frederike/docview/2248606383/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3v, B1v, B2r.
[101] DE FRANCHIS, Joannes Maria: *Of the most Auspicatious Marriage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/most-auspicatious-marriage-betwixt-high-mightie/docview/2248596737/se-2 [11. 8. 2023], s. 24.; HEYWOOD, Thomas: *A Marriage Triumphe Solemnized in an Epithalamium…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/marriage-triumphe-solemnized-epithalamium-memorie/docview/2240934004/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. D3r.; TAYLOR, A.: *Epithalamium*, fol. B3v, B4v.; WITHER, George: *Epithalamia: Or Nuptiall Poems Vpon the most Blessed and Happie Mariage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamia-nuptiall-poems-vpon-most-blessed/docview/2240944792/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A4v.
[102] PEACHAM, Henry: *The Period of Mourning Disposed into Sixe Visions…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/period-mourning-disposed-into-sixe-visions/docview/2264200070/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. E3v.
[103] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* fol. L3v.

protože společně s princem waleským odchází i jeho sestra, i když jen pryč ze země.[104] Albion tudíž během jednoho roku přichází o lilii (Jindřich Frederik) i růži (Alžběta), jejichž sladké tváře již nebudou k vidění u dvora.[105]

[104] WITHER, G.: *Epithalamia*, 1613, fol. A4r.
[105] MAXWELL, James: *A Monument of Remembrance Erected in Albion…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/monument-remembrance-erected-albion-honor/docview/2240941254/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A2v, B1r.

2. Sňatek Temže a Rýna (1613)

Oslavy spojené se sňatkem Alžběty Stuartovny a Fridricha Falckého přivedly Jakuba až na pokraj bankrotu.[106] Taková pompéznost společně s obřadem v anglikánském ritu (tedy podle konfese nevěsty, nikoli ženicha) na první pohled mohla vypadat jako obnovení zlatého alžbětinského věku[107] a příslib budoucí podpory Unie v bojích s císařem, to ale nebylo Jakubovým cílem. Král chtěl na tento svazek navázat sňatkem svého syna s katolickou nevěstou a spojit tak oba tábory.[108] K vidění byla divadelní představení, ukázkové bitvy na řece i ohňostroje a svazek vygeneroval obrovské množství uměleckých děl různého typu,[109] včetně mnoha básní, o které byl velký zájem, jak naznačují různá vydání stejného texty či poznámky autorů.[110] Ty rozdělil George Gömöri do tří navzájem se prostupujících tematických skupin: gratulace, sklady o budoucích potomcích a popisy Fridricha jako protestantského hrdiny a vůdce.[111] Toto dělení je ale nutně zjednodušující a dostatečně nepostihuje komplexnost obrazu Alžběty Stuartovny (i Fridricha Falckého), proto nebude v této kapitole následováno příliš pevně.

Jako první čtenáře zaujmou všechny přídomky, kterých se Alžbětě dostává od titulních listů až do posledních stránek popisů svatby. Velká skupina samozřejmě popisuje fyzickou krásu této „Calydonian mayd“ (vzácný to odkaz na Alžbětin skotský původ), která údajně oslnila ženicha při příjezdu do Anglie tak, že se šokem roztřepal. Roztomilá, půvabná, ale zároveň majestátní, zrcadlo krásy, se zlatými vlasy a sladkým dechem,[112] krásná jako tisíc stvoření, pýcha přírody, poklad Anglie,[113] poklad království velebený po celém světě,[114] růže Albionu, čistá perla, lilie mezi narcisy a prvosenkami, se slonovinovými zuby a nebeskými oči,[115] v jejíž slonovinové hrdinské hrudi žije pravá ctnost[116] – to je jen výběr z těch

---

[106] AKRIGG, George P. V.: *Jacobean Pageant or the Court of King James I*. Cambridge 1962, s. 95.
[107] YATES, F. A.: *Rozenkruciánské osvícenství*, s. 17, 20.
[108] Tamtéž, s. 40.
[109] HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký*, s. 79.; GINZEL, Christof: *“Iam video Babylona rapi”: Imperialist Prophecy and Propaganda in the Occasional Verse of Alexander Julius, Giovanni Barthola Marie Genochi, and Ludovico Petrucci*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 113–128, zde s. 117.
[110] CAMPION, Thomas: *A Relation of the Late Royall Entertainment Giuen by the Right Honorable the Lord Knovvles, at Cawsome-House Neere Redding: To our most Gracious Queene, Queene Anne…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/relation-late-royall-entertainment-giuen-right/docview/2240918456/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. C1r.; *The Mariage of Prince Fredericke, and the Kings Daughter, the Lady Elizabeth…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/mariage-prince-fredericke-kings-daughter-lady/docview/2240853087/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A1r.
[111] GÖMÖRI, G.: *‘A Memorable Wedding’*, s. 219.
[112] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* s. 15-17, 50.
[113] TAYLOR, A.: *Epithalamium*, fol. A4r, B4v, C2r.
[114] HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. A3r, A4v.
[115] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. B1r, E2v–E3r.

nejčastějších a nejzajímavějších popisů Alžběty Stuartovny. V kontextu jejího dalšího života je nejvíce pozoruhodné použití označení „Queene of hearts“,[117] které pro ni mnozí současníci používali celý její život.[118] Pro některé pak není jen sladkou princeznou, ale také respektovanou až obávanou[119] mladou dámou vědomou si svých povinností, o kterých se dočetla v Bibli.[120]

Alžbětina krása a ctnosti jsou ještě podtrženy pomocí porovnávání. Někteří autoři při nich zůstávají v obecné rovině. Podle jednoho Alžběta převyšuje všechny ostatní panny podobně jako lilie všechny růže, jindy ostatní ženy i mytické krásky tmavnou vedle její zářící krásy.[121] Alžbětina nádhera září tak, že svou bělostí předčí labutě táhnoucí Venušin vůz, Venušiny holubice, vršky Alp i mramorové sloupy.[122] Jiní se zaměřují na různé historické osobnosti, především panovnice. V případě antických císařoven Alžběta kopíruje jejich ctnosti, např. je zbožná jako sv. Helena.[123] Naopak jiné členky evropských panovnických rodin, v jejichž výčtu zaujmou českého čtenáře především jména jako Anna Jagellonská, Alžběta Durynská (Uherská) nebo Ludmila, ctnostmi i krásou Alžběta předčí. V některých případech není Alžběta přirovnávána k historickým osobnostem sama – společně s Fridrichem jim je za vzor dáváno manželství Ruprechta III. Falckého s Eliškou Norimberskou, ze kterého se narodilo mnoho potomků. Novomanželům jsou předkládány i negativní vzory, konkrétně neplodná manželství Marie Tudorovny a Marie Stuartovny. Texty tak zdůrazňují, že sňatky dcer Britských ostrovů s Francouzi a Španěly nebývaly šťastné.[124]

Asi nejvýznamnější porovnávanou skupinou jsou ženské postavy z Bible. Vedle přirovnání Alžbětiny krásy k půvabu Marie při zvěstování a výzvy k hlásání budoucí slávy po vzoru prorokyně Debory (k té byla přirovnávána i Alžběta I.),[125] je kladen důraz především na starozákonní ženy – matky, konkrétně Rút, Ráchel, Leu, Sáru (matku králů) a Rebeku (matku tisíců), případně na ženy, které se proslavily svou laskavostí (Hester), velkorysostí

---

[116] TAYLOR, John: *Heauens Blessing, and Earths Ioy. Or a True Relation, of the Supposed Sea-Fights & Fire-Workes…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/heauens-blessing-earths-ioy-true-relation/docview/2240873222/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. D1r.
[117] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. B4r.
[118] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 1–2.
[119] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* fol. A1r.
[120] např. Tamtéž, fol. A1r, s. 17.
[121] Tamtéž, s. 34.; HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. B2v.
[122] HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. C1v.
[123] WILLET, A.: *A Treatise*, fol. A1v.
[124] Tamtéž, fol. A1r.; MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. B2r, E1r.
[125] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. D4v, E4r.

(Judit) a důstojností (již zmíněná Debora).[126] Jindy na ně autoři odkazují nepřímo, např. tak, že Alžbětě a Fridrichovi ony biblické páry žehnají z nebe.[127] Jen v jediném případě autor přiznává, že mladý pár ve skutečnosti není rovný a už vůbec ne lepší než pár popisovaný v žalmu č. 45, protože v něm se hovoří o spirituálním sňatku Krista a církve. Ke konci kázání však svou kritiku popírá. Opouští onu spirituální rovinu a zabývá se sňatkem Šalamouna s dcerou faraóna. Obě jsou sice dcerami panovníků, avšak Alžbětin otec je křesťan, a ještě obránce víry. Alžběta Šalamounovu nevěstu tedy předčí.[128]

Vyjadřování touhy po potomstvu nezůstává jen u přirovnávání ke starozákonním postavám a připomínání žalmu o ženě jako plodné révě.[129] Všichni Britové (resp. ti se „správnou“ vírou) se údajně na potomky těší, a naopak všichni nepřátelé se jich již v době svatby děsí.[130] Tato naděje zároveň působí jako jakási útěcha nad Alžbětiným odjezdem.[131] Opakovaně se zdůrazňuje budoucí sláva všech potomků, díky kterým bude prosperovat celé křesťanstvo a jejichž sláva se jednoho dne bude opěvovat. V případě synů se zmiňuje jejich budoucí spojení se strýcem Karlem (I). v bojích proti Turkům. Ze sňatku se však musí narodit alespoň jedna dcera, protože někdo musí dále na zemi nést tak slavné jméno a ctnosti.[132]

Není tedy divu, že motiv návaznosti mezi Alžbětou I. a Alžbětou Stuartovnou se velmi často vyskytuje i ve svatební produkci, i když do jisté míry jde proti sňatku samotnému. Jméno Alžběta jako takové je trumpetou hlásající slávu, která jeho nositelku čeká a zároveň s ním ji zesnulá královna předala svého urozeného ducha, jenž se v Alžbětě Stuartovně ještě znásobil.[133] Vedle toho obě dámy spojuje nenávist k „papeženství“ a pověrám[134] a již zmíněné odkazy na prorokyni Deboru.[135] V budoucnu je snad bude pojit i dlouhý život plný prosperity.[136] Pouze jednomu z autorů se podařilo odkaz Alžběty I. použít na celý pár. Ochraňuje je nebeská panna, pod jejímž znamením se narodili, a která nese jméno Astrea, což je postava spojovaná s Alžbětou I.[137]

---

[126] např. WEBBE, George: *The Bride Royall, Or the Spirituall Marriage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/bride-royall-spirituall-marriage-betweene-christ/docview/2240934198/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A4v.; WILLET, A.: *A Treatise*, fol. A2v.
[127] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. A4r.
[128] WEBBE, G.: *The Bride*, s. 5–6, 72.
[129] WILLET, A.: *A Treatise*, fol. A2r.
[130] WITHER, G.: *Epithalamia*, 1613, fol. D1v.
[131] TAYLOR, A.: *Epithalamium*, fol. C2v–C3r.
[132] HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. A4v, E2r.; MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. B2r.
[133] TAYLOR, A.: *Epithalamium*, fol. Cv.; WITHER, G.: *Epithalamia*, 1613, fol. B2v.
[134] WEBBE, G.: *The Bride*, s. 75, 77.
[135] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. D4v.
[136] WILLET, A.: *A Treatise*, fol. A1v.
[137] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. A3r.; ZIEGLER, G.: *A Second Phoenix*, s 122.; AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 153.

Alžběta je autory do kontextu anglických dějin vkládána i pomocí dalších panovnic. Její jméno nenese pouze památku panenské královny, ale také její babičky Alžběty z Yorku, manželky Jindřicha VII. Díky tomuto jménu byla podle jednoho autora Anglie již třikrát požehnána a není tedy divu, že jej všichni milují.[138] Alžběta je také označena za dědičku tří grácií – Marie Stuartovny, Alžběty I. a Anny Dánské.[139] Jiný pisatel se nechal inspirovat sv. Augustinem, podle nějž jsou údajně v zahradách Páně růže mučedníků, lilie panen a fialky manželů a Anglie má teď vše – fialky díky Alžbětě Stuartovně, lilie díky Alžbětě I. a růže zajistila svou vládou Marie I. Tudorovna.[140]

Alžběta v tiscích není spojována pouze s květinami, ale také již zmíněnou Temží. Ne vždy lze mezi ně položit rovnítko, jelikož někdy pro Alžbětin odchod Temže truchlí, jindy je řeka jakousi prorokyní budoucího spojenectví s Falcí[141] nebo se chystá vyměnit svou domovskou řeku za Rýn.[142] V jiných případech je ale paralela Alžběta-Temže a Fridrich-Rýn zcela jasná, především pokud se o sňatku píše jako o spojení těchto dvou řek. Temže je například označena za pýchu největšího ostrova Evropy.[143] Jedna z masek uvedených během oslav je přímo založená na tom, že Jupiter a Juno chtějí oslavit „sňatek Temže a Rýna,“[144] pod kterýmžto názvem byla svatba tehdy známá.[145] V neposlední řadě pak autoři využívají tuto symboliku pro nastínění budoucího boje protestantů s katolíky. Nejen, že spojení Rýna s Temží nezabrání žádné moře, ani Tajo nebo Tibera, ale ještě je Rýn a Temže dokáží v budoucnu porazit.

Spojení těchto dvou národů poutem lásky má vedle porážky „římské nevěstky“ [146] přinést také alianci, ke které se ještě připojí další vládci, a společnými silami dojde k zastavení turecké hrozby.[147] Zajímavé je, že v jednom tisku Alžběta vystupuje naopak jako posel pokoje, který naučí ostatní ukončovat války.[148] S budoucími vítězstvími se pojí sláva čekající na nový pár nejen v nebi,[149] ale i na zemi, jelikož Alžběta je podle některých hodna

---

[138] WEBBE, G.: *The Bride*, s. 75, 77.
[139] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. D1r.
[140] WILLET, A.: *A Treatise*, fol. 4r.
[141] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* s. 21.; TAYLOR, A.: *Epithalamium*, fol. C2r.
[142] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. B1r.; WITHER, G.: *Epithalamia*, 1613, fol. C2v.
[143] WITHER, g.: *Epithalamia*, 1613, fol. A4v.
[144] BEAUMONT, Francis: *The masque of the inner temple and grayes inne grayes inne and the inner temple…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/masque-inner-temple-grayes-inne-presented-before/docview/2240872627/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. B2r.
[145] HUBACH, Hanns: *Of Lions and Leopards: Palatine Self-Representation in the Triumphal Entry at Heidelberg*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 205–242, zde s. 208.
[146] WITHER, g.: *Epithalamia*, 1613, fol. B3r, C2r.; ALLYNE, R.: *Teares of Ioy*, fol. A4r-v, B1r.
[147] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. A2v.
[148] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* s. 35.
[149] Např. WILLET, A.: *A Treatise*, s. 56.

jak titulu královny („welcome pure Nymph, most worthy to be Queene“), tak císařovny, stejně jako kdysi Matylda Anglická.[150]

Nelze přesně říct, jestli touha po královském a císařském titulu v tiscích odráží nejistotu a nespokojenost některých osob s „nízkým“ postavením Fridricha Falckého v porovnání s jeho manželkou, pravdou však zůstává, že někteří tento názor zastávali.[151] Rovnost snoubenců zmiňují méně důrazně mnozí autoři, když například tvrdí, že Alžběta a Fridrich musí splynout v jedno, protože na zemi nelze nelézt další osoby sobě rovné v ctnostech, jménech, titulech ani rodu.[152] Pro jednoho se však toto stalo tématem hlavním. James Maxwell je autorem celkem tří tisků vydaných v roce svatby Alžběty s Fridrichem. Jedním z nich je veršovaný popis odjezdu z Anglie a cesty do Falce *A Monument of Remembrance Erected in Albion*. I když jeho hlavní funkcí není dokazování urozenosti, na titulním listě i v předmluvě zmiňuje, že oba jsou potomky 25 císařů a 30 králů různých zemí, k čemuž přidává, že z Fridrichova rodu vzešli už dva císaři, jichž potomky i s Alžbětou jsou.[153] Další dvě Maxwellova díla jsou si velmi podobná, jedná se totiž o vývod z předků. Jeden z nich dokazuje stejný stupeň příbuznosti snoubenců s Edwardem III., druhý se pak zaměřuje na potomky Ruprechta Falckého a Elišky Norimberské (v tomto případě je na stejné úrovni jako Fridrich Jakub I., nikoli Alžběta).[154] Vedle této snahy o potvrzení Fridrichovy urozenosti je také zajímavé, že Alžběta zde získala od autora přídomek „Milovaná.“ Ten se sice občas vyskytne v množství adjektiv, které ji mají popsat, nikdy však jako pevný dovětek k jménu.

Jindy autoři vyjadřují jejich rovnocennost méně explicitně – označují je za dva jedinečné vzory křesťanstva,[155] dvě komety osvětlující zemi nebo dvě slunce.[156] Poslední jmenované přirovnání ale zároveň může naznačovat pravý opak, protože odporuje tradičnímu přirovnání muže ke Slunci a ženy k Měsíci,[157] které se ve zkoumaných pramenech také objevuje.[158] K nebeským tělesům je Alžběta přirovnávána i samostatně. Představuje Slunce

---

[150] Tamtéž, fol. B2v, C2v, E2r.; HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. E2r.
[151] BILHÖFER, Peter. *„Außer Zweifel ein hoch verständiger Her rund tapferer Kavalier“ Friedrich von der Pfalz – eine biografische Skizze*. In: Peter Wolf (ed.): Der Winterkönig: Friedrich V. der letzte Kurfürst aus der oberen Pfalz. Amberg 2003, s. 19–33, zde s. 21.
[152] HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. C1v.; podobně také DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage*, s. 22.
[153] MAXWELL, J.: *A Monument*, A1r, A2r–A2v.
[154] MAXWELL, J.: *An English-Royall Pedegree*.; MAXWELL, James: *The Imperiall and Princely Pedegree…* S. L. 1613. Online: https://www.proquest.com/books/imperiall-princely-pedegree-two-most-noble/docview/2240910708/se-2 [cit. 11. 8. 2023].
[155] TAYLOR, J.: *Heauens Blessing*, fol. A1r.
[156] HEYWOOD, T.: *A Marriage Triumphe*, fol. B4v, D4v.
[157] K tomuto tématu více v např. WUNDER, Heide: *He is the Sun, She is the Moon: Women in Early Modern Germany*. Cambridge 1998.
[158] WILLET, A.: *A Treatise*, fol. A2v.

ozařující celý kontinent, i když za cenu temnoty v její domovině, i krásnou zářící hvězdu, jejíž cennost udivuje celý svět.[159]

2. 1. Masky provedené ku příležitosti svatby

Takzvané masky se u stuartovského dvora těšily velké přízni. Jednalo se o specifický žánr, směs divadla, tance a hudebních čísel, s pevnou tříbodovou strukturou. V první části se zlé síly pokouší narušit pořádek (monarchii), následně jsou poraženi ctnostmi protagonistů, a nakonec jejich vítězství oslavují vystupující společně s diváky tancem.[160] S obecenstvem ale herci často interagovali i mimo poslední fázi.[161] Skladba auditoria bohužel není známá, dá se ale předpokládat, že převažovaly vyšší vrstvy společnosti. Jejich popisy a text pak vycházel tiskem, takže i přes výběrovost samotných představení (reprízy byly spíše výjimečné)[162] se jejich obsah mohl dostat i k dalším obyvatelům Anglie.[163] V jednotlivých rolích se objevovali dvořané i členové královské rodiny, na kterou se většina masek tematicky zaměřovala.[164] Na rozdíl od běžných divadelních představení mohly v maskách vystupovat i ženy, i když jejich role byly němé[165] (viz *Tethys´ Festival*).

Interpretaci masek výrazně komplikuje jejich důraz na vizuálnost, pro kterou bývají masky přirovnávány k emblémům.[166] Přesto si podle mě zaslouží alespoň krátkou zmínku. Masky uváděné za vlády Jakuba I. obvykle tvořily celé cykly a ty předvedené na počest svatby z tohoto pravidla nevybočují. Původně měly být čtyři a každá reprezentovala jeden živel – *The Masque of Truth* (vzduch), *The Lord´s Masque* (oheň), *Masque of the Middle Temple and Lincoln´s Inn* (země) a *The Masque of the Inner Temple and Gray´s Inn* (voda).[167] Poslední dvě jmenované především oslavují sňatek a vyjadřují touhu po budoucích potomcích z něj vzešlých.[168] „Vodní“ maska k tomu využívá již zavedenou metaforu řek Temže a Rýna, které se mají spojit jen, aby se rozvětvily do spousty pramenů velkých stejně jako ony.[169]

---

[159] ALLYNE, R.: *Teares of Ioy*, fol. A4r, B2v.
[160] AKKERMAN, N.: *Courtly Rivals*, s. 91.; Pro podrobnější strukturu viz SABOL, Andrew J.: *Songs and Dances for the Stuart Masque*. Providence 1959, s. 1.
[161] NICOLL, Allardyce: *Stuart masques and the Renaissance stage*. London 1937, s. 35.
[162] SABOL, A. J.: *Songs*, s. 1.
[163] BUTLER, M.: *The Stuart Court*, s. 26, 45.
[164] NICOLL, A.: *Stuart masques*, s. 28.
[165] BOTONAKI, Effie: *Anne of Denmark and the Court Masque: Displaying and Authoring Queenship.* In: BARRETT-GRAVE, Debra (ed.): The Emblematic Queen: Extra-Literary Representations of Early Modern Queenship. New York 2013, s. 133–154, zde s. 138.
[166] DALY, Peter M.: *Literature in the Light of the Emblem*. 2. vyd. Toronto – Buffalo – London 1998, s. 182.; LIMON, Jerzy: *The Masque of Stuart Culture.* London – Toronto 1990, s. 9.
[167] LIMON, J.: *The Masque*, s. 125.
[168] CHAPMAN, George: *The Memorable Maske of the Two Honorable Houses Or Innes of Court; the Middle Temple, and Lyncolns Inne as it was Performd before the King…* London 1613. Online:

The Lord´s Masque Thomas Campiona explicitně oslavuje snoubence stejně jako předešlé masky – mají žít ve slávě, dokud Temže a Rýn ponesou svá jména, a jejich životu snad budou dostatečně dlouhé na to, aby viděli růst svých nymf a vznešených chlapců.[170] Překvapivě velký prostor je věnován Jakubovi, který prostřednictvím Jupitera představuje stvořitele tohoto páru a iniciátora sňatku,[171] čímž vyjadřuje svou nadřazenost a kontrolu nad novým párem. V představení se tak odrážela skutečnost, že tato maska byla jako jediná financovaná ze státní pokladny.[172] V souladu s Jakubovou politikou se i *The Lord´s Masque* nese ve velmi smířlivém tónu. Uvězněný Entheus (ztělesňující básnickou inspiraci, zanícení či zuřivost) je propuštěn díky rozumným argumentů, nikoli boji, protože Jupiter (Jakub) jej dokáže zkrotit a kontrolovat. Campionova maska je tedy protikladem k militantnímu protestantismu velmi rozšířeném ve svatební produkci, kterou Jakub I. nefinancoval a tedy nekontroloval.[173] Ostrým protikladem k Jakubově masce měla původně být *The Masque of Truth*, o jejíž uvedení se původně staral Jindřich Frederik. Toto představení se však nakonec zrušilo.[174]

2. 2. Skladby vydané s časovým odstupem

Některé texty a skladby o svatbě Alžběty Stuartovny a Fridricha Falckého vznikly během nebo krátce po slavnosti, avšak na vydání si musely počkat, případně po několika letech vyšly znovu. Zcela se tak vymykají členění této práce, proto bude některým z nich věnována tato kratičká podkapitola. Dva z těchto tisků, kázání a proslov, budou popsány v následující kapitole. Jejich časový odstup totiž není příliš velký (jeden a tři roky) a zároveň se vyjadřují i k aktuálnějším událostem, konkrétně narození prvního dítěte.[175]

---

https://www.proquest.com/books/memorable-maske-two-honorable-houses-innes-court/docview/2240896215/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. B3r, D3v, E2v.

[169] BEAUMONT, Francis: *The masque of the inner temple and grayes inne grayes inne and the inner temple…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/masque-inner-temple-grayes-inne-presented-before/docview/2240872627/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. B4r.

[170] CAMPION, T.: *A Relation*, fol. C3v, D4r.

[171] Tamtéž, fol. C2v, D1r–D1v.

[172] CAMPION, Thomas: *The Lords´ Masque*. Ed. I. A. Shapiro. In: BENTLEY, Gerald Eades (ed.): A Book of Masques in Honour of Allardyce Nicoll. London 1967, s. 97–98, 120.

[173] AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 149.; CURRAN, K.: *James I*, s. 54.

[174] Dochoval se však francouzský tisk, který masku popisuje jako provedenou. Díky němu např. víme, že oproti ostatním měla být protkána biblickými motivy a končit konverzí celého světa k protestantismu. AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 77–78.; CURRAN, K.: *James I*, s. 57.

[175] FENNOR, William: *Fennors Descriptions, Or A True Relation of Certaine and Diuers Speeches…* London 1616. Online: https://www.proquest.com/books/fennors-descriptions-true-relation-certaine/docview/2240900477/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. C2r–C3r, D1v–D3r.

[175] PEACHAM, Henry: *Prince Henrie Revived Or A Poeme Vpon the Birth…* London 1615. Online: https://www.proquest.com/books/prince-henrie-revived-poeme-vpon-birth-honor/docview/2240897813/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. D3r.; KING, John: *Vitis Palatina A Sermon Appointed to be Preached at VVhitehall Vpon the Tuesday After the Mariage of the Ladie Elizabeth Her Grace. by the B. of London*. London 1614. Online:

V roce 1622 vydal George Wither znovu svá díla vyjadřující smutek nad smrtí prince Waleského (*Prince Henries Obseqvies*) a radost nad sňatkem (*Epithalamia*).[176] Text je zcela totožný s originálními vydáními z roku 1612 a 1613 (pouze se změnila velikost písma, rozložení je tedy lehce posunuté). Za ně připojena ještě veršovaná satira, původně vydaná v roce 1614.[177] Autor nějak nereflektuje aktuální události ani důvod vydání, kterým mohla být například vysoká poptávka.

Na počátku 30. let vyšla posmrtná sbírka básní Johna Donna, jejíž součástí je i „An Epithalamion, Or a mariage Song on the Lady Elizabeth, and Count Palatine being married on St. Valentines day." V básni se věnuje především Alžbětě, ze které září teplo. Má se ozdobit drahými kameny tak, že z ní vznikne nové souhvězdí. Stane se hvězdou, jež předznamená podivuhodné cíle či konce. Alžběta je Sluncem propůjčující světlo Měsíci-Fridrichovi, čímž se vlastně narušuje správný řád věcí. Ten je v básni porušen také existencí několika fénixů. Donne jako jediný autor aplikuje tento motiv na oba snoubence i na jejich budoucí potomky. Rovnováha přírody se ale napraví v momentě, kdy oba fénixové splynou v jedno. Toto duchovní, a především fyzické splynutí je ústředním tématem. Alžběta tak v těchto verších nevystupuje jen jako zářivá hvězda, ale také jako netrpělivá milenka.[178] Přestože dílo vyšlo až dvacet let po svatbě, mohlo být alespoň mezi dvořany či v autorově okolí známé již dříve. Kolování rukopisných děl totiž nebylo zcela neobvyklé ani v době existence tištěných textů.[179]

To platilo i pro korespondenci, jejíž autoři i recipienti počítali s tím, že se dopisy budou číst nahlas nebo přeposílat.[180] To nejspíš předpokládal i Henry Wotton, jehož texty včetně dopisů byly taktéž vydány posmrtně, a to minimálně ve třech edicích.[181] Mnohé dopisy zmiňují Alžbětu, zmínky z května 1613 (tedy doby odjezdu do Říše) jsou ale čistě praktické,

---

https://www.proquest.com/books/vitis-palatina-sermon-appointed-be-preached-at/docview/2240950411/se-2 [cit. 29. 8. 2023], fol. A1r.

[176] WITHER, G.: *Epithalamia*, 1622.

[177] WITHER, George: *A satyre dedicated to His most excellent Maiestie. By George VVither, Gentleman*. London 1614. Online: http://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A15652.0001.001 [cit. 27. 3. 2024].

[178] DONNE, John. *"An Epithalamion, Or Mariage Song on the Lady Elizabeth, and Count Palatine being Married on St. Valentines Day." In Poems, by J. D.: With Elegies on the Authors Death; Poems, by J. D. with Elegies on the Authors Death, London.* London 1633. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamion-mariage-song-on-lady-elizabeth-count/docview/2147803727/se-2 [cit. 29. 8. 2023], s. 118–122.

[179] HILSKÝ, Martin: *Shakespearova Anglie: Portrét doby*. Praha 2020, s. 173.

[180] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 4–6.

[181] WOTTON, Henry: *Reliquiæ Wottonianæ. or A Collection Of Lives, Letters, Poems With Characters of Sundry Personages…* London 1651; WOTTON, Henry: *Reliquiæ Wottonianæ, Or, A Collection of [Brace] Lives, Letters, Poems with Characters of Sundry Personages…* London 1654. Online: https://www.proquest.com/books/reliquiæ-wottonianæ-collection-brace-lives/docview/2240910952/se-2 [cit. 18. 8. 2023].; WOTTON, Henry: *Letters of Sir Henry Wotton to Sir Edmund Bacon*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/letters-sir-henry-wotton-edmund-bacon/docview/2248499289/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

například že se kvůli počasí musel odložit odjezd. Ve stejném dopise se Wotton ironicky pozastavuje nad mrštností doby. Jen osm dní od odjezdu novomanželů údajně vyšel v Nizozemí popis jejího příjezdu do Heidelbergu,[182] Ten byl samozřejmě smyšlený (resp. nebylo to skutečné svědectví, maximálně plány ceremonií), protože Alžběta do hlavního města Falce dorazila až 17. června.[183]

2. 3. Alžbětina nadřazenost

Z výše uvedeného vyplývá, že v očích anglických autorů a vydavatelů byla Alžběta důležitější osobností než Fridrich. V nadpisech, které obsahují obě jména, je Alžběta často uvedena ve větším písmu, a i když je zmíněna až jako druhá, případný čtenář si jí všimne jako první.[184] Velká část tisků v titulatuře zmiňuje nejdříve její původ a až pak status získaný sňatkem,[185] ale samozřejmě existují i opačné případy.[186] Z jednoho popisu svatebního dne Fridrich téměř zcela vypadl a do zorného pole autora se dostává až s příchodem svatební noci.[187] Zcela logicky měli angličtí čtenáři blíž ke „své“ princezně než jejímu manželovi z kontinentu. Ostatně podobná situace nastala v době, kdy se Marie I. provdala za španělského krále Filipa II., který byl v tehdejších tiscích zmiňován spíše sporadicky.[188]

Alžbětina pomyslná nadřazenost vůči manželovi ještě neznamená, že by sama byla aktivní postavou těchto textů. V drtivé většině je spíše objektem adorace, přání druhých (např. Campionova maska a Jupiter, který vznik páru iniciuje i kontroluje) a nadějí protestantů. Jen v jedné skladbě je hybatelkou děje – svěří se svými city matce a Jakub následně sňatek odsouhlasí.[189]

---

[182] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 92.; WOTTON, H.: *Letters*, s. 12.
[183] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 95.
[184] WITHER, G.: *Epithalamia*, 1613, fol. A1r.
[185] Např. DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* fol. A1r. nebo MAXWELL, J.: *An English-Royall Pedegree*.
[186] ALLYNE, R.: *Teares of Ioy*, fol. A2r.; *The Mariage of Prince Fredericke*, fol. B4r.
[187] PEACHAM, H.: *The Period*, fol. F1r, F2r.
[188] SCHUTTE, Valerie: *Perceptions*, s. 161.
[189] DE FRANCHIS, J. M.: *Of the most Auspicatious Marriage,* s. 54–56.

3. Falcká kurfiřtka (1614–1618)

Oproti svatebnímu roku je období mezi sňatkem a přijetím české koruny na anglické tisky velmi chudé a většina z nich se obrací k událostem z předešlých let.[190] Celkem dva se vrací zpátky ke spiknutí střelného prachu. První z nich vyšel v roce 1617 a jeho autorem je Francis Herring, který Alžbětě dedikoval své dřívější dílo na stejné téma. Spiknutí dává do kontextu boje pravé církve s tou falešnou. Alžběta Stuartovna zde vystupuje jako vyděšená oběť. Tato „sladká princezna," resp. „vznešený drahokam," však byla díky prozřetelnosti svého vychovatele zachráněna a následně přivítána nadšenými obyvateli Coventry, kam byla odvezena. Měšťané se ji údajně snažili v napjatých chvílích rozptýlit a zároveň byli připraveni zasáhnout proti jejím nepřátelům.[191] O rok později vyšla publikace, která připomínala celkem tři významné události ze života Jakuba I. – Gowrieho spiknutí, jeho nástup na anglický trůn a samozřejmě spiknutí střelného prachu. V jeho pojednání o spiknutí hraje Alžběta ještě menší roli než u předešlého autora, oproti němu však zmiňuje i její aktuální stav, tedy že je nyní vdaná za falckraběte rýnského. V části k výročí nástupu Jakuba na trůn pak žádá lid, ať se modlí za celou královskou rodinu, jejíž součástí je i Alžběta s Fridrichem Falckým a jejich potomci.[192]

Další dva tisky se vrátily ke sňatku. První vyšel již rok po svatbě a jedná se o kázání londýnského biskupa Johna Kinga, které přednesl týden po obřadu. Pojednává o nutnosti manželství (pomocí tohoto tvrzení útočí na katolickou církev) a vzájemném postavení manželů. Přestože podle něj zastává žena v manželství spíše druhořadou roli (pomocnice apod.), v nadpise i předmluvě oslavuje hlavně Alžbětu, která nedávno porodila prvního syna, Fridrich naopak zůstává stranou.[193]

Druhý tisk je taktéž edice staršího projevu, avšak jeho charakter je zcela odlišný. William Fennor nechal v roce 1616 vydat několik svých proslovů před královskou rodinou, z nichž se dva týkají svatby.[194] Jedná se o veršovaný umělecký popis cesty Fridricha do Anglie a následného sňatku. Autor v nich mimo jiné hovoří o několika protestantských mladících a pannách, z nichž jednou je „krásný fénix Anglie" zbožňovaný Evropou, který se

---

[190] Bylo nalezeno pouze šest tisků zmiňujících Alžbětu Stuartovnu.
[191] HERRING, Francis: *Mischeefes Mysterie: Or, Treasons Master-Peece…* London 1617. Online: https://www.proquest.com/books/mischeefes-mysterie-treasons-master-peece-powder/docview/2240904222/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 35, 80–81.
[192] GAREY, Samuel: *Great Brittans Little Calendar: Or, Triple Diarie…* London 1618. Online: https://www.proquest.com/books/great-brittans-little-calendar-triple-diarie/docview/2240922977/se-2 [cit. 29. 8. 2023], s. 70, 85, 224.
[193] KING, J.: *Vitis Palatina*, fol. 2r–3r, A1v, od s. 1
[194] Jeden je také o Gowrieho spiknutí a spiknutí střelného prachu, ale Alžběta v něm není zmíněna.

má brzy vdát, jinak by se totiž Anglie utopila ve vlastních slzách a zešílela smutkem. Útěchu země nenašla jen ve sňatku samotném, ale především v narození syna, který nahradil zemřelého prince Waleského stejně, jako mladý fénix nahrazuje toho starého.[195]

To je také hlavním tématem rozsáhlé básně *Prince Henry revived* Henryho Peachama. Skladba oslavuje malého Jindřicha Fridricha, v němž autor vidí dědice odkazu nedávno zesnulého strýce Jindřicha Frederika. Stejně jako Fennor pracuje se symbolikou fénixe, který je vždy na světě jen jeden, protože z popela zemřelého se narodí nový.[196] Alžběta je v očích autora tedy spíše prostředkem zrození nového hrdiny než samostatnou bojovnicí. To však neznamená, že by ji Peacham nevěnoval příliš pozornosti, ba naopak. Podle dedikace Alžběta již dříve přijala alespoň jedno Peachamovo dílo, a i tato skladba je přímo ji věnována. Svou patronku v dedikačním listu přirovnává ke světicím, když tvrdí, že je jí sice zcela oddán, avšak modlit se k člověku je přece jen hřích (slovy autora „papeženství"). Dedikace Alžbětě a nikoli Fridrichovi se odráží i v samotných verších, ve kterých se její manžel příliš neobjevuje. K popisům a přídomkům Alžběty, jež jsou zcela v souladu s těmi zmíněnými v souvislosti se svatbou (např. dcera největšího ostrova, perla vládců, bohyně, nejkrásnější drahokam, zbožná, odmítající marnivost), autor přidává a zdůrazňuje její novou roli matky. „Eliza mother" své dítě chrání, stará se o něj a nechává jej „sát mléko ze svých nádherných ňader, ve kterých dlí ctnosti."[197]

Jindřich Fridrich nebyl jediným očekávaným a oslavovaným dítětem v rámci protestantských zemí. Na oslavy spojené se křtem syna Jana Fridricha, vévody Würtemberského, se sjelo mnoho významných osobností z prostoru Říše a nechyběli mezi nimi ani Alžběta a Fridrich Falcký. Popis slavnosti napsal Georg Rodolf Weckherlin, Němec působící ve službách vévody Würtemberského. Dílo dedikoval Alžbětě, již popisuje v souladu s ostatními autory jako krásnou, zbožnou, ctnostnou atd.[198] Mnohem zajímavější a důležitější je však samotný popis události a Alžbětino zapojení do oslav, kterým veřejně demonstrovala svou plnou integraci do německého protestantského prostoru.[199] Přesto, alespoň podle popisu, měla přednost před ostatními hosty. Vévoda pozval a uctil všechny své hosty, ale především

---

[195] FENNOR, W.: *Fennors Descriptions*, fol. C2r–C3r, D1v–D3r.
[196] PEACHAM, Henry: *Prince Henrie Revived Or A Poeme Vpon the Birth…* London 1615. Online: https://www.proquest.com/books/prince-henrie-revived-poeme-vpon-birth-honor/docview/2240897813/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A4v, B1v.
[197] Tamtéž, fol. A2r–A4r, B2v–B3r, C3r.
[198] WECKHERLIN, Georg Rodolf: *Triumphall Shevvs Set Forth Lately at Stutgart. Written First in German, and Now in English by G. Rodolfe Weckherlin, Secretarie to the Duke of Wirtemberg*. Stuttgart 1616. Online: https://www.proquest.com/books/triumphall-shevvs-set-forth-lately-at-stutgart/docview/2240876704/se-2 [cit. 25. 8. 2023], fol. 2r–4v.
[199] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 2, 123.

jedinečnou paní kurfiřtku, která pak při hostině seděla podle popisu jako jediná v čele stolu.[200] Co se týče vzájemné hierarchie mezi Alžbětou a Fridrichem, Weckherlin sice Fridrichovi věnuje více prostoru než Peacham, místy je považuje jako rovné,[201] jindy však zmiňuje Alžbětu před Fridrichem, někdy Fridrichovo jméno dokonce vynechává úplně.[202] I přes snahu autorů, a nejspíš i samotného Fridricha, Alžběta stále strhovala pozornost na sebe sama a to k nelibosti okolí. V téže době (1616) vrcholí mezi manžely spory o přednost během ceremonií. V případě křtin syna vévody Würtemberského Fridrich údajně ustoupil své manželce z vlastní dobré vůle.[203] Spor se nakonec vyřešil tím, že Alžběta přestala svého manžela doprovázet na státnických cestách.[204]

[200] WECKHERLIN, G. R.: *Triumphall Shevvs*, fol. 3v, s. 2, 6.
[201] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 123.
[202] WECKHERLIN, G. R.: *Triumphall Shevvs*, fol. 3v, s. 6, 13, 17, 161.
[203] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 154.
[204] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 115–116.

4. Manželka českého krále (1619–1632)

Po krátkém a alespoň pro Alžbětu Stuartovnu politicky klidném období v Heidelbergu přišel zlom, který poznamenal nejen její život, ale i celé dějiny Evropy – stavovské povstání a třicetiletá válka. Anglická společnost (především ta v Londýně a dalších městech) projevovala velký zájem o jakékoli zprávy týkající se událostí na kontinentu,[205] v případě střední Evropy tato pozornost začala narůstat se smrtí císaře Matyáše v roce 1619. Projevovala se především vydáváním pojednání vysvětlující české zákony a zvyklosti.[206] Konflikt na pevnině se začal dotýkat přímo Anglie, když byl Fridrich Falcký zvolen českým králem a následně korunu přijal. Poptávka po tištěných relacích a podobných textech tedy ještě narostla.[207] Někteří autoři dokonce množství, rychlost šíření a (ne)věrohodnost novinek komentovali.[208] Opět se tedy zvětšil prostor, který byl v tisku věnován Alžbětě Stuartovně, a to přesto, že mnohé texty ji buď nezmiňují vůbec, nebo pouze okrajově.[209] Z toho také vyplývá dělení této kapitoly. Jelikož je zkoumaných textů opravdu mnoho,[210] musí být rozdělena na menší chronologické a tematické podkapitoly.

4. 1. „like that virago at Tilburie in eightie eight: an other Queene Elizabeth“[211]

Anglický tisk opakovaně reflektuje Alžbětinu roli během Fridrichova nástupu na trůn. Nečiní tak však v tom smyslu, že by na něm měla aktivní účast a svého manžela nutila korunu přijmout, jak to dělala starší literatura.[212] Dobové texty ukazují spíše pasivní podíl Alžběty

---

[205] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 17.
[206] Tamtéž, s. 29.
[207] K anglické produkci o stavovském povstání více v MILLER, J.: *Falcký mýtus.* Zájem o událostech v Čechách byl však obrovský všude, například tisky o přijetí koruny a následné korunovaci se po Evropě rozlétly velmi rychle a často bývaly vyprodané. HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký,* s. 112.
[208] TAYLOR, John: *Taylor His Trauels: From the Citty of London in England, to the Citty of Prague in Bohemia…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/taylor-his-trauels-citty-london-england-prague/docview/2248559852/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A4r.
[209] Zpravidla popisu vojenských manévrů, politická odůvodnění stavů jako např. *The Last Newes from Bohemia, with all the Adioyning Prouinces that be Now Vp in Armes…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/last-newes-bohemia-with-all-adioyning-prouinces/docview/2240903618/se-2 [cit. 20. 8. 2023], s. 10, 16.; *The Reasons which Compelled the States of Bohemia to Reject the Archduke Ferdinand &c…* Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/reasons-which-compelled-states-bohemia-reject/docview/2264215417/se-2 [cit. 23. 8. 2023].
[210] Přibližně 50, konkrétní číslo záleží na tom, jestli se počítají i nová vydání starších dokumentů.
[211] HARRISON, John: *A Short Relation of the Departure of the High and Mightie Prince Frederick King Elect of Bohemia: With His Royall & Vertuous Ladie Elizabeth; and the Thryse Hopefull Yong Prince Henrie, from Heydelberg Towards Prague…* Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/short-relation-departure-high-mightie-prince/docview/2240858638/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3v.
[212] Např. ČECHURA, Jaroslav –HLAVAČKA, Milan – MAUR, Eduard: *Ženy a milenky českých králů.* Praha 1995, s. 128.; Vůči tomuto tvrzení se však ohradilo již mnoho historiků, jelikož jej nelze opřít o soudobé

na zvolení manžela králem. Stejně jako například Pavel Skála ze Zhoře[213] zmiňuje i anglický tisk, že jednou z mnohých předností falckého kurfiřta byla jeho spřízněnost s anglickým a dánským králem.[214] Podobný motiv se vyskytl i v otisknutém dopisu papeže adresovaném císaři, ve kterém hlava katolické církve sice popisuje Jakubovo vystupování jako mírotvůrce, avšak obává se, že by ho láska k dceři mohla donutit k opačné politice.[215] Snad na motivy tohoto dopisu později vyšel fiktivní rozhovor mezi papežem a kardinály, v němž dominikánský mnich upozorňuje ostatní na spřízněnost mezi Británií a českým králem.[216] Jiný tisk pak využil Alžbětin rodokmen k důkazu jejího práva na český trůn. Nezpochybňuje legitimitu volby, zároveň však upozorňuje, že Alžběta a s ní celá anglická rodina, mají větší dědický nárok na český trůn než Habsburkové, jelikož jsou potomky starší ze dvou dcer Albrechta II. Habsburského.[217]

Zdůrazňování příbuzenství mezi Jakubem I. a Alžbětou, respektive jejím manželem, mohlo sloužit jako velmi mírná výzva k zapojení se do bojů na kontinentě adresovaná jak panovníkovi, tak celé společnosti (ostatně právě v to stavové doufali). Už během pobytu královského páru v Čechách se začaly objevovat i mnohem naléhavější prosby, v tomto období stále ještě plné optimismu. Právě při těchto výzvách Alžběta hrála velkou roli. John Taylor napsal v roce 1620 verše oslavující vojáky, kteří zamířili do Čech, a zároveň oslovuje další potenciální dobrovolníky a odsuzuje ty, kteří se nezúčastní (ať už osobně nebo finančně). Spíše, než českému králi jsou ale jejich „odvážné mysli“ připraveny sloužit dceři jejich vládce, královně Čechů. Později také vyzdvihuje službu Alžbětě, když píše, že jednotky odchází „sloužit této mocné vládkyni[218] a tomu vládci.“[219]

---

prameny, např. MENDLOVÁ – MRÁČKOVÁ, Eleonora: *Alžběta Falcká, „zimní královna“ česká.* In: Karel STLOUKAL (ed.): Královny, kněžny a velké ženy české. Praha 1940, s. 273–280, zde s. 274.

[213] TIEFTRUNK, Karel (ed.): *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623. III. díl 1619–březen 1620.* Praha 1867, s. 293.

[214] *The Reasons*, s. 28.

[215] *Tvvo Letters Or Embassies the One Sent by the States of Bohemia, to the Elector of Saxony: The Other from the Popes Holines to the Emperour, Concerning the Troubles of Germany*. Amsterdam 1620. Online: https://www.proquest.com/books/tvvo-letters-embassies-one-sent-states-bohemia/docview/2240888988/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. E3r.

[216] *The Popes Complaint to His Minion Cardinals, Against the Good Successe of the Bohemians and their Generall Proceedings*. London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/popes-complaint-his-minion-cardinals-against-good/docview/2240889979/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 17.

[217] *Bohemica Iura Defensa. = the Bohemian Lawes Or Rights Defended…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/bohemica-iura-defensa-bohemian-lawes-rights/docview/2240939797/se-2 [cit. 14. 8. 2023], s. 29–30.

[218] Taylor jako mnozí používá výrazy „Princesse“ a „Prince.“ Do češtiny se obvykle tyto tituly a slova od nich odvozené překládají ve smyslu „princ“, avšak velmi často jsou používány ve významech jako „vladař“, „král“ nebo „kníže“. Konkrétní překlad tedy záleží na kontextu.

[219] TAYLOR, John: *An English-Mans Loue to Bohemia with a Friendly Farewell to all the Noble Souldiers that Goe from Great Britaine…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/english-mans-loue-bohemia-with-friendly-farewell/docview/2240911516/se-2 [cit. 13. 8. 2023], s. 2.

Podobně laděná je také zpráva Johna Harrisona, Alžbětina dvořana v Heidelbergu,[220] o odjezdu falckého páru do Čech a Fridrichově korunovaci. Popis obřadu autor převzal z němčiny a Alžbětě se příliš nevěnuje,[221] o to zajímavější je zpráva o odjezdu, kterému byl autor přítomen, a který v sobě spojuje hned několik témat a obrazů spojených s Alžbětou Stuartovnou, z nichž je většina využita právě k posílení bojovnosti Angličanů v nadcházejícím boji s Antikristem. Ostatně právě to je hlavním účelem textu, jehož autor cítí k Alžbětě velký závazek. Svým krajanům popisuje maurský zvyk, totiž že si tento národ vždy do čela svého vojska dává nádhernou pannu, kterou jim nikdo nesmí ukrást. Přeneseně se touto pannou nyní stává Alžběta odjíždějící do českých zemí. Angličané nyní musí následovat tuto „sladkou princeznu, jedinou dceru jejich vladaře“ a pokud tak neučiní, jsou vlastně horší než nevěřící. Alžbětu a Fridricha přirovnává k starozákonní prorokyni Deboře a vůdci její armády Bárakovi, kteří jsou již na pochodu.[222] Přes přítomnost Fridricha vystupuje i v tomto obraze Alžběta do popředí, jelikož bez Debory by Bárak do boje vůbec nešel.[223] Fridrich celkově hraje až druhořadou roli. Je to právě Alžběta, kdo jede se svým „nyní již více než urozeným manželem“[224] vstříc vojsku, a pro niž by každý muž položil život.[225]

Nový rozměr získalo připodobnění Alžběty Stuartovny ke královně Alžbětě I., protože od té doby nenesla jen její jméno, ale také stejný titul. Harrison jej opět využil pro povzbuzení bojové nálady, když Angličanům připomíná, jak jejich armádu Alžběta I. povzbuzovala roku 1588 u Tilbury. Pro mrtvou královnu (a s ní vlastně i pro Alžbětu Stuartovnu) používá mimo tituly a jméno výraz „virago“, který označuje ženu nesoucí typicky mužské rysy včetně bojovnosti.[226] Jako mnozí také používá symbol fénixe, aby obě královny propojil. K přirovnání se vrací na konci popisu korunovace Fridricha českým králem. Celá anglikánská církev se má totiž radovat a s myšlenkou na toto drahé jméno, nyní znovu oživené, volat „Vivat Regina Elizabetha“.[227] Motiv Alžběty I. se objevil i v anglickém překladu řeči Martina Opitze, i když v méně rozvedené a inovativní formě (stejně jako ve starších tiscích je Alžběta označena za dědičku jména a ctnostní zesnulé královny)[228] nebo v dedikaci nové edice

---

[220] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 135.
[221] Stejnou předlohu nejspíš použil Pavel Skála ze Zhoře při svém popisu korunovace, viz TIEFTRUNK, K. (ed.): *Pavla Skály ze Zhoře Historie*, s. 371–377.
[222] HARRISON, J.: *A Short Relation*, fol. A1r, A3r–A4r.
[223] Judg. 4 (KJV).
[224] Snad narážka na to, že až nyní se ji dorovnal původem.
[225] HARRISON, J.: *A Short Relation*, fol. A3v.
[226] *Oxford English Dictionary*, s.v. “virago (*n.*), sense 2.a,” 2023. Online: https://doi.org/10.1093/OED/6199108501 [cit. 31. 1. 2024].
[227] HARRISON, J.: *A Short Relation*, fol. A3v, B4r–B4v.
[228] OPITZ, Martin: *An Oration to the most Illustrious and Mightie Prince Frederick King of Bohemia. made by Martin Opitius of Silesia. Translated Out of Latin*. London 1620. Online:

staršího Harrisonova díla. To bylo původně dedikováno Frederiku Jindřichovi, jehož památka nyní žije v následníkovi Fridricha Falckého, podobně jako je oživována památka královny Alžběty I.[229]

V kontrastu s obrazem Alžběty jako vládkyně vyjíždějící odvážně za svou armádou stojí popis jejího truchlení nad odjezdem z Heidelbergu. Opět totiž musí opustit svůj domov, a i když je ráda, že tak činí v doprovodu svého manžela, roní slzy jasnější a čistější než hvězdy.[230] Nejde však o vášnivé a prudké naříkání, naopak se stále chová tak, jak jí její urozený stav určuje.[231] Tento o poznání jemnější obraz je dále umocněn použitými adjektivy – je to dáma zbožná a oddaná pravé víře, ctnostná, sladká, milá, zdvořilá nebo laskavá, již nelze dostatečně vynachválit.[232] Stejně jako dřív jsou s Fridrichem přirovnáni k Slunci a Měsíci.[233]

Dva tisky se mimo jiné věnují také narození dalšího syna falckého páru, Ruprechta. Podle toho stručnějšího se Alžběta měla během večeře rychle zvednout a odejít, aby pak zakrátko přinesly její dvorní dámy Fridrichovi syna, který se chtěl co nejrychleji nadechnout českého vzduchu.[234] Druhý přirovnává královský pár k Filipovi Makedonskému a jeho ženě Olympii. Dvůr a s ním i Fridrich totiž v té době byly ještě plni optimismu z budoucího vývoje na bojištích, mohl si tedy připadat jako Filip, který zrovna porazil Sparťany, a zároveň mu Olympia porodila syna. Při následném křtu malého prince pak měli vyslanci možnost vidět dvorské způsoby a vznešenou radost Fridricha, Alžběty a dalších dvořanů.[235]

Některé prameny nabízí také pohled na Alžbětu v rámci dvora. Vedle jejího obrazu v tisku tak také poodkrývají její sebeprezentaci ve společnosti. Text o počátku vlády popisuje náboženskou praxi falckého páru, kdy měla Alžběta vlastní kapli a duchovní.[236] Anglický čtenář se tak mohl ujistit, že Alžběta je stále anglikánkou.[237] Osobně se zúčastnila slavnostního příjezdu a přivítání Mehmeda Agy, vyslance Osmanské říše, v Praze v červenci

---

https://www.proquest.com/books/oration-most-illustrious-mightie-prince-frederick/docview/2240864875/se-2 [cit. 20. 8. 2023], fol. B1r.

[229] HARRISON, John: *The Messiah Already Come. Or Profes [Sic] of Christianitie…* Amsterdam 1619. Online: https://www.proquest.com/books/messiah-already-come-profes-sic-christianitie/docview/2240878693/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. ¶3r.

[230] OPITZ, M.: *An Oration*, fol. B1r–B1v.

[231] HARRISON, J.: *A Short Relation*, fol. A3v.

[232] Tamtéž, fol. A2r, A3v, B4r.; OPITZ, M.: *An Oration*, fol. B3r.; TAYLOR, J.: *Taylor His Trauels*, fol. D4v.

[233] OPITZ, M.: *An Oration*, fol. B3r.

[234] *The most Illustrious Prince Fredericke, by the Grace of God King of Bohemia…* Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/most-illustrious-prince-fredericke-grace-god-king/docview/2240905512/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

[235] *The True Copies of Sundrie Letters Concerning the Affaires of Bohemia…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/true-copies-sundrie-letters-concerning-affaires/docview/2248508491/se-2 [cit. 20. 8. 2023], fol. B1v–B2r.

[236] HARRISON, J.: *A Short Relation*, fol. A2r.

[237] Svatební smlouva jí zaručovala právo zůstat u své víry. AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 99.

1620. Jedná se však o velmi krátkou zprávu a její role není dále rozebírána.[238] Ke dvoru se během svého pobytu v Čechách několikrát dostal také již zmiňovaný John Taylor.[239] Byl velice poctěn přítomností královského páru, který jej přijal obklopen českou i německou šlechtou. Ve svém cestopisu pak opakovaně zdůrazňuje Alžbětinu dobrotu a důstojnost, se kterou jej přijala.[240]

4. 2. Královna v exilu

Dvacátá léta sedmnáctého století se v Anglii nesla ve znamení počátků veřejné diskuse, i když dosti nerovnoměrné, nahodilé a omezené, a zárodků toho, co bychom dnes nazvali veřejným míněním.[241] Již v prvních letech musel být ustanoven státní kontrolor pro licencování tištěných zpráv a krátce na to se vytvořil syndikát nakladatelů, který organizoval a standardizoval vydávání zahraničních novinek.[242] Přestože noviny tvoří společně s propagandistickými tisky velkou část anglickojazyčných textů o povstání a válce na kontinentě,[243] a jejich čtenářstvo bylo převážně profalcky a antikatolicky zaměřené,[244] nebude jim v následujících kapitolách věnována velká pozornost. Většina z nich totiž sice tematizuje boje o Falc případně jednání s nimi spojené, o samotné Alžbětě však buď mlčí nebo ji jen okrajově zmiňují.[245] K tomu přispěla Jakubova politika vůči tisku, kdy zprávy z bojišť nebyly považovány za nijak kontroverzní, ale explicitní kritika Jakubovy prošpanělské politiky byla nežádoucí.[246] Omezení se dalo obejít vydáváním textů v zahraničí, především v Nizozemsku (které bylo v té době centrem antikatolických nálad) a v menším množství ve Francii,[247] toho však využívali spíše vydavatelé politické propagandy než nakladatelé novin.[248] Spisy se šířily i přesto, že generální stavy kvůli nátlaku Jakuba I. jejich distribuci zakázaly.[249]

---

[238] *A most True Relation of the Late Proceedings in Bohemia, Germany, and Hungaria Dated the 1. the 10. and 13. of Iuly, this Present Yeere 1620…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/most-true-relation-late-proceedings-bohemia/docview/2248573075/se-2 [cit. 20. 8. 2023], s. 1–2.
[239] Tento pramen lze najít také v české výběrové edici anglických cestopisů Fynese Morysona a Johna Taylora. Viz MORYSON, Fynes – TAYLOR, John: *Cesta do Čech*. Praha 1977.
[240] TAYLOR, J.: *Taylor His Trauels*, fol. C4r–C4v, D4v.
[241] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 31.; HARRIS, T.: *The Problem*, s. 128.
[242] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 8, 81.
[243] Především v porovnání s např. satirou. MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 94.
[244] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 253.
[245] Zjištěno na základě intenzivního pročítání novin v databázích EEBO a Burney Collection.
[246] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 184, 187.
[247] Tehdejší Nizozemí bylo velmi oblíbeným místem pro protestantské vydavatele ze všech zemí, nabízelo lepší ceny a mírnější cenzuru. BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 68.; MILLER, J.: *Propaganda,* s. 188–189.
[248] Viz místa vydání tisků rozebíraných v této i ostatních kapitolách.
[249] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 68.

Noviny z prvních let v sobě ještě nesou stopy explicitní politické propagandy.[250] Zpráva z dubna roku 1621 se snaží vyvrátit nepodložená vyprávění o vojenských ztrátách Fridricha a o smrti Alžběty v důsledku předčasného porodu. Své čtenáře uklidňuje pomocí informací vycházejících od zdroje blízkému Alžbětě a o pár stránek dál oslavuje lednové narození prince Mořice. Především však vyzdvihuje trpělivost a zbožnost, se kterými král i královna vše snáší, což jim dává víc cti, než by mohlo vítězství. Doufá, že je Bůh k překvapení protivníků a radosti jejich lidu, vyzdvihne.[251]

Mohlo by se zdát, že situace na bojištích s Alžbětou příliš nesouvisela, alespoň v prvních letech války je ale opak pravdou. Zprávy opakovaně zmiňují boje o Frankenthal,[252] Alžbětino věnné město, které bránila posádka Sira Horace Vera.[253] Ztráta tohoto bodu pro Alžbětu znamenala konec vlastních příjmů, zájem o její finanční, resp. životní, situaci tak mohl ještě zvýšit poptávku čtenářů. Obraz Alžběty jako dámy, za kterou by se mělo bojovat, se ve zprávách vyskytl v podobě návštěvy Kristiána Brunšvického u Alžběty. Kristián ji po příjezdu do Spojených provincií přišel pozdravit a nabídnout své služby. Alžběta nabídku samozřejmě přijala.[254] Kristián sám sebe prezentoval jako středověkého rytíře bojujícího za svou paní, českou královnu. Zdá se ale, že jeho horlivost pro Alžbětu nebyla příjemná ani samotnému objektu posedlosti.[255]

Jiné noviny Alžbětu oslavují přímo. Jedná se podle nich o nezapomenutelnou, hrdinskou a velkodušnou královnu. Společně se svým manželem byla sice po slavné korunovaci velmi ponížena, ale stále je zde naděje na nápravu všech způsobených škod. Lidé v Anglii se modlí za jejich budoucí úspěchy a Alžbětě přejí všichni Angličané bez výjimky, tedy jak ti dobří, tak ti zlí, jen to dobré.[256]

---

[250] Noviny se samozřejmě přikláněly na tu či onu stranu, avšak propaganda v nich byla méně křiklavá. Viz MILLER, J.: *Propaganda*, s. 177.

[251] *Certaine Letters Declaring in Part the Passage of Affaires in the Palatinate, from September to this Present Moneth of April…* London 1621. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-letters-declaring-part-passage-affaires/docview/2264174679/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. B1r, B3r.

[252] *Good Nevves for the King of Bohemia? Or, A Certaine Relation of the Last and Great Ouerthrow, Giuen by the Duke of Brunswicke to the Bishop of Cullen, and Duke of Bauariaes Forces…* 1622. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/good-nevves-king-bohemia-certaine-relation-last/docview/2240895496/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 15.; *More Nevves from the Palatinate; and More Comfort to Euery True Christian…* London 1622. Online: https://www.proquest.com/books/more-nevves-palatinate-comfort-euery-true/docview/2248561456/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 11.

[253] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 99, 171.

[254] *Good Nevves*, s. 4.; *The King of Bohemia's Vvelcome to Count Mansfield, and into the Palatinate Vvith the Defeat of Bauaria's and Monsieur Tilley's Army, since His Arriuall…* 1622. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/king-bohemias-vvelcome-count-mansfield-into/docview/2240925347/se-2 [cit. 19. 8. 2023], s. 7.

[255] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 169.

[256] *More Nevves*, s. 1–2.; *The King of Bohemia's Vvelcome,* s. 1, 17.

4. 2. 1. Bojovnice a mučednice pravé víry

V tomto období se dále posílil bojovný ráz Alžbětina obrazu v tisku. V souvislosti s porážkou se však nutně musel změnit tón z čistě triumfalistického na více mučednický. Zároveň se stala symbolem odporu proti Jakubově politice (resp. symbolem té „správné“ politiky),[257] která svou váhavostí jen zvětšovala propast mezi králem a parlamentem, přestože ten byl také v některých válečných otázkách zdrženlivý.[258] Jakub byl pro svou nerozhodnost opakovaně kritizován i zesměšňován a jeho politika byla objektem veřejné diskuze, což jej samozřejmě pohoršovalo.[259] Snahy o ukončení toho stavu, včetně odesílání těch radikálnějších příznivců českého krále a královny do exilu nebo vězení,[260] byly marné a kritika pokračovala až do Jakubovy smrti a do jisté míry i po ní,[261] čemuž napomáhal již zmíněný dovoz tisků z Nizozemí nebo uvádění divadelních her, které ho kritizovaly nepřímo (například *A Game at Chess*).[262]

Mnozí Jakuba napomínali velmi explicitně. V jednom z mnoha takových textů lze nahlédnout do nálad v širší společnosti. Údajně na každý jeden přípitek na Jakubovo zdraví připadá deset na zdraví jeho dcery, manžela a jejich dětí. Jediným způsobem, jak by král mohl získat zpátky svou čest je zapojení do boje po boku svého zetě.[263]

Další ukázkou takového textu je *Votivæ Angliæ* (1624) Johna Reynoldse, který byl a svou kritiku krále následně uvězněn.[264] Dílo bylo určeno samotnému Jakubovi i princi waleskému. Upozorňuje na Jakubovu stylizaci do „knížete pokoje“, která je sice hezká, ale neměla by vést k míru za cenu hanby a pohrdání. Zároveň připomíná, že nese titul obránce víry, ztrátou Falce (nyní plné katolíků) je tedy vedle Fridricha poškozen i Jakub. K pozvednutí meče by ho měla přimět také vzpomínka na dceru, o které nelze mluvit bez chvály a jejíž sláva a ctnosti přitahují mnoho srdcí. Stačí tedy, aby král zavelel, a jeho poddaní se rozběhnou k Rýnu jako by se tam zrovna chystala slavnost. Naopak o znovuzískání Čech nemá ani usilovat, jelikož celé toto dobrodružství byla jedna velká chyba (proto také Reynolds nepoužívá při označování falckého páru královské tituly). Podobně emotivně se Reynolds

---

[257] YATES, F. A.: *Rozenkruciánské osvícenství*, s. 203.
[258] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 211.; MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 69.; YATES, F. A.: *Rozenkruciánské osvícenství*, s. 47.
[259] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 69.
[260] Tamtéž, s. 74.; AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 168.
[261] např. AR., A.: *The Practise of Princes. Published by A. Ar*. Amsterdam 1630. Online: https://www.proquest.com/books/practise-princes-published-ar/docview/2240905554/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 5.
[262] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 135.
[263] *The Harleian Miscellany: A Collection of Scarce, Curious, and Entartaining Pamphlets and Tracts as well in Manuscript as in print… VOL. III.* London 1809. Online: https://books.google.co.uk/books?id=0jwJAAAAQAAJ&pg=PA428&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [cit. 14. 2. 2024], s. 430.
[264] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 202.

obrací i na prince Karla, jenž se při každém pohledu na sebe musí rozvzpomenout na svou vynikající sestru i její potomky a nemůže tedy přece dopustit, aby jim rakouští vládci brali pocty, které si zaslouží.[265]

Ve *Votivæ Angliæ* se objevuje také královna Alžběta I. a to ve dvou podobách – jako inspirace pro Jakuba ve vítězném boji se Španělskem a již tradičně ve spojitosti s Alžbětou Stuartovnou, jež po ní zdědila jméno, ctnosti, majestát i štědrost této nesmrtelné královny.[266] V předmluvě dalšího Reynoldsova díla *Vox Coeli* (1624)[267] je Alžběta označena za plnou ctností, ozdobu svého pohlaví a především fénixe.[268] Autor tím mohl buď odkazovat na její jedinečnost nebo pravděpodobněji na Alžbětu I., která je dokonce postavou ve fiktivním dialogu zesnulých členů královské rodiny, který po předmluvě následuje. Až na jednu výjimku (Marie I.) všichni shodně vyjadřují pohoršení nad vlivem Španělů v Anglii a Jakubovým jednáním ve věci Falce.

Po několika letech bojů a jednání začíná být v pramenech patrná jistá frustrace nad stavem věcí. Kritické hlasy začínají vystupovat nejen proti jakubovské politice, ale také proti Karlovi, respektive jeho rádcům. Král by se podle jednoho tisku měl okamžitě zbavit všech svých domnělých přátel, kteří jen předstírají, že mají na srdci blaho svého panovníka, jeho švagra, sestry a krále dánského a veškeré politické neúspěchy veřejně svádějí na parlament.[269] Jak ukazuje tento tisk, falcká otázka (potažmo Alžběta) se postupně začala využívat v boji mezi králem a parlamentem.

Pocit frustrace blížící se beznaději zažíval i George Wither, autor veršů i pamfletů, který se Alžbětou zaobíral opakovaně. V rozsáhlé veršované skladbě rozebírající různé neduhy tehdejší Anglie, od hříšnosti jednotlivců až po mor a obecnou zkaženost, se vyjádřil také k probíhajícímu konfliktu. Naříká nad situací oné vynikající dámy, jež byla společně se svým manželem a dětmi zbavena svého dědictví. Všechny sbory, ať už dobrovolné nebo vyslané anglickým králem, byly zcela zbytečné i neúspěšné a diplomatická jednání či aliance pouze pozvedly slávu ostatních.[270]

Souběžně s Alžbětou – bojovnicí pro pravou víru vznikal také obraz české královny jako protestantské mučednice.[271] Podle jednoho textu toho se svým manželem pro pravou víru

---

[265] REYNOLDS, John: *Votivæ Angliæ: Or the Desires and Vvishes of England…* Vtrecht 1624. Online: https://www.proquest.com/books/votivæ-angliæ-desires-vvishes-england-contayned/docview/2248539684/se-2 [cit. 15. 8. 2023], fol. *1r, *2r–*2v, A1r–A1v, B1r, C2r, D3r, D4r, E1v.
[266] Tamtéž, fol. D3r, E2r.
[267] Mimochodem nejspíš dost populární, jelikož ze stejného roku existují alespoň dvě vydání.
[268] REYNOLDS, John: *Vox Cœli, or Newes from Heauen. Of a consultation there held…* 1624, fol. B1r.
[269] AR., A.: *The Practise*, s. 11, 17.
[270] WITHER, G.: *Britain's Remembrancer*, s. 219–220.
[271] Neplatí pouze pro tisky, ale také např. divadelní hry, viz MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 66.

udělala víc než všichni ostatní panovníci dohromady, což ospravedlňuje sumy, které na její podporu Británie vynakládá.[272] Jiný autor taktéž přiznává falckému páru výsadní postavení mezi mnohými vládci, kteří musí snášet utrpení z rukou Antikrista (v tomto případě katolické církve) a jsou pronásledováni z místa na místo pro své vyznání.[273] Situace pravé víry je připodobněna k námořníkovi zmítaném na divokém moři a Fridrich s Alžbětou jsou oběťmi této kalamity. Musí ale pamatovat, že Bůh jim poroučí jít dál i přes všechno utrpení, ostatně i svatí, ke kterým jsou tak přirovnáváni, museli na svých cestách často trpět a zakopávat.[274]

Utrpení a trpělivost falckého páru, především Alžběty, jsou zdůrazňovány velmi často.[275] Nešťastný osud jejího manžela jí ale údajně díky dokonalé statečnosti a odhodlání nezlomil, naopak jen zvýrazňuje její ctnosti, které společně s její krásou dokazují, že si nezaslouží sebemenší strádání. Autor daného textu také vyzdvihuje její vyrovnanost a nevinnost, která jí je jedinou útěchou.[276]

Již zmiňovaný George Wither v Alžbětě viděl novodobého biblického krále Davida. Stejně jako on byla Bohem vyzdvižena i shozena, dostala království, které nemá možnost užívat, vyhnali ji do cizí země, ostatní vládci se proti ní spojili, jsou na ni příliš silní, je pronásledována bez příčiny a tak dále. Nemá však zapomínat, že nést Kristův kříž není žádná ostuda a nošení jeho trnové koruny s sebou nese větší poctu než být císařovnou světa.[277] Zajímavé je, že Wither vůbec nereflektuje Fridrichovo utrpení a starozákonního krále spojuje s Alžbětou a nikoli s ním, jak to dříve činily jiné texty.[278] Je možné, že autor stihl zareagovat na smrt Fridricha na konci roku 1632 a přenést toto přirovnání s Fridricha na Alžbětu. Mnohem pravděpodobnější je však jeho větší zavázanost české královně, na kterou měl nejspíš přímější vazbu.[279]

---

[272] SCOTT, William: *The Course of Conformitie as it Hath Proceeded, is Concluded, should be Refused*. Amsterdam 1622. Online: https://www.proquest.com/books/course-conformitie-as-hath-proceeded-is-concluded/docview/2248508478/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 88.
[273] SALTEREN, George: *Sacræ Heptades, Or Seaven Problems Concerning Antichrist…* Amsterdam 1625. Online: https://www.proquest.com/books/sacræ-heptades-seaven-problems-concerning/docview/2240851641/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. ꝏ2r, 2ꝏ2r–2ꝏ2v.
[274] LEIGHTON, Alexander: *Speculum Belli Sacri: Or the Looking-Glasse of the Holy War…* Amsterdam 1624. Online: https://www.proquest.com/books/speculum-belli-sacri-looking-glasse-holy-war/docview/2240872412/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A2r–A3r.
[275] Např. REYNOLDS, J.: *Votivæ Angliæ*, fol. *1r.
[276] Tamtéž, fol. B2v–B3r.
[277] *The Psalmes of David Translated into Lyrick-Verse, According to the Scope, of the Original. and Illustrated, with a Short Argument, and a Briefe Prayer, Or Meditation; before, & After, Every Psalme. by George Wither*. Amsterdam 1632. Online: https://www.proquest.com/books/psalmes-david-translated-into-lyrick-verse/docview/2240895532/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A3v–A4v.
[278] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 88.
[279] *The Psalmes*, fol. A5r.

Od válečných neúspěchů a utrpení jim měly pomoct modlitby obyvatel Britských ostrovů, ke kterým byli opakovaně vyzýváni. Někdy je kladen důraz hlavně na lítost a smilování, se kterým má Bůh pohlédnout na královský pár a jejich děti, jimž má setřít slzy apod.[280] Jindy je falcký pár zahrnut v modlitbách za celou královskou rodinu. Britové se tedy mají modlit za prosperitu a vítězný život jejich krále (v tomto případě Jakuba), Karla, svou princeznu, jejího manžela a jejich potomky.[281] Modlitba za královskou rodinu byla stálou součástí života poddaných, na Alžbětu a její rodinu tak vlastně alespoň občas pomyslel každý obyvatel Britských ostrovů.[282]

4. 2. 2. Thomas Scott

Jméno jednoho autora se ve zkoumaných textech objevuje častěji než jakékoli jiné, a proto si zaslouží podkapitolu jen pro sebe. Thomas Scott (1580?–1626) byl nejdříve kaplanem Jakuba I., pro své názory byl donucen odejít z Anglie následně se přidal k anglikánům v Nizozemí.[283] Patřil k velkým propagátorům profalcké politiky, v rámci anglikánské církve se klonil k puritánskému proudu.[284] V roce 1620 byl poprvé vydán jeho text s názvem *Vox Populi.* Přímo Alžbětu v něm sice nezmiňuje, ale velmi ostře kritizuje Jakubovu mírovou politiku vůči Španělsku, respektive katolíkům obecně.[285] O obrovské popularitě tohoto názoru svědčí fakt, že jen během prvního roku vyšlo ještě dalších šest edic, a dokonce se text šířil i v rukopisné formě.[286]

Všechny Scottovy spisy se shodují ve svém protišpanělském ladění. V předmluvě k souhrnnému vydání devíti z jeho textů (včetně *Vox Populi*) dokonce přisuzuje tento význam kometě, která byla v Anglii k vidění někdy během listopadu 1618. Údajně se ve stejné době rozhodl španělský vyslanec Gondomar podniknout další misi k anglickému dvoru.[287]

---

[280] *Lachrymæ Londinenses: Or, Londons Lamentations and Teares for Gods Heauie Visitation of the Plague of Pestilence…* London 1626. Online: https://www.proquest.com/books/lachrymæ-londinenses-londons-lamentations-teares/docview/2248578004/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 27–28.
[281] REYNOLDS, J.: *Votivæ Angliæ*, fol. *4r.
[282] Včetně vraha vévody z Buckinghamu, jehož požehnání anglickému i českému královskému páru před popravou bylo otištěno ve zprávě o jeho činu. FELTON, John: *The Prayer and Confession of Mr. Felton, Word for Word as Hee Spake it Immediately before His Execution. Novem. 29. 1628*. London 1628. Online: https://www.proquest.com/books/prayer-confession-mr-felton-word-as-hee-spake/docview/2240923907/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 4.
[283] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 74–75.
[284] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 67.
[285] SCOTT, Thomas: *Vox Populi. Or Newes from Spayne, Translated According to the Spanish Coppie…* 1620. Online: https://www.proquest.com/books/vox-populi-newes-spayne-translated-according/docview/2240925573/se-2 [cit. 13. 8. 2023].
[286] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 67.; MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 135.
[287] SCOTT, Thomas: *Vox Populi Vox Dei. Vox Regis. Digitus Dei. the Belgick Pismire· the Tongue-Combat· Symmachia Or the True-Loues Knot. the High-Vvayes of God and the King. the Proiector*. 1624. Online:

Velmi často se obrací k osudům Fridricha a Alžběty. Na konci kázání předneseném v roce 1620[288] měl pronést modlitbu za celý stát, jejíž součástí je i prosba za požehnání pro českého krále, královnu a jejich potomky, kterým má Bůh vrátit to, co jim Satan a jeho přisluhovači vzali. Stejně jako Job jdou příkladem, protože trpí, ale budou odměněni.[289]

Alžbětu využívá k výpadům proti Jakubovi. Ve *Vox Dei* (1623) vyzývá anglického krále, aby pohlédl na českou královnu, svou trpící a plodnou dceru, jejíž děti jsou jako olivové větve okolo Jakubova stolu a svého děda chrání před nebezpečím. Podobnou ochrannou mají Jakubovi být všichni svatí a andělé, kteří kolem něj stojí. Jediné nebezpečí mu hrozí od jezuitů, které by měl okamžitě vyhnat.[290] Stejný význam nese také frontispis (jeden z mála ve zkoumaném souboru pramenů). Na něm je vyobrazen Kristus stojící držící v rukou trojúhelník s postavou Jakuba obehnaného věncem (snad olivovým) s medailonky Alžběty, Fridricha a jejich dětí.

Frontispisem byl opatřen také další Scottův text nesoucí název *Vox Regis* (1624). Na něm před králem v parlamentu klečí tři postavy – Karel, Alžběta a Fridrich. Podle vysvětlení na protější straně prosí tato jedinečná sestra prince Karla společně se svým manželem za spravedlivou věc. Jejich řeč pohne celým shromážděním tak, že urození se chtějí vydat do boje, klerikové se modlí a běžný lid je připraven pomoct jim finančně.[291] V samotném textu popisuje jednání parlamentu, který chce ukončit jednání o Falci a sňatku Karla se španělskou infantkou. Sbor naopak souhlasí s uvolněním peněz na armádu, protože jen tak lze ochránit čest krále, jeho syna, urozené a jediné dcery, manžela a potomků.[292]

Překážkou, která blokuje podporu pro falcký pár, jsou podle Scotta samozřejmě Španělé. Ti Jakuba jen zneužívají ke svým mocenským plánům a zasévají rozpory do nového spojenectví mezi Británií a Nizozemskem šířením pomluv o tom, že dvory Alžběty a Fridricha jsou financovány z peněz obyčejných Nizozemců. [293] Opět apeluje na Jakuba, aby pomohl

---

https://www.proquest.com/books/vox-populi-dei-regis-digitus-belgick-pismire/docview/2264182214/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. *2r, *3r.

[288] Spíše se však jednalo o rok 1621, protože v něm reflektuje porážku a odchod z Čech. Anglický kalendář v té době počítal nový rok od března.

[289] SCOTT, Thomas: *The Proiector Teaching a Direct, Sure, and Ready Vvay to Restore the Decayes of the Church and State…* 1623. Online: https://www.proquest.com/books/proiector-teaching-direct-sure-ready-vvay-restore/docview/2264201224/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 38–39

[290] SCOTT, Thomas: *Vox Dei*. London 1623. Online: https://www.proquest.com/books/vox-dei/docview/2240950099/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 84–85.

[291] SCOTT, T.: *Vox Populi*, 1624, část *Vox regis*, nestránkováno.

[292] Tamtéž, *Vox regis*, s. 51, 54.

[293] SCOTT, Thomas: *Certaine Reasons and Arguments of Policie, Why the King of England should Hereafter Giue Over all further Treatie, and Enter into Warre with the Spaniard*. London 1624. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-reasons-arguments-policie-why-king/docview/2264221727/se-2 [cit. 13. 8. 2023], fol. A2r.; SCOTT, Thomas: *Symmachia: Or, A True-Loues Knot Tyed, Betvvixt Great Britaine and*

svému zeti a dceři, která byla při útěku z Čech hnána zimou a lovena jako koroptev i přes své pokročilé těhotenství.[294]

Jakoukoli podporu Thomase Scotta ze strany Alžběty nebo Fridricha nelze s jistotou potvrdit ani vyvrátit.[295] Druhá možnost je ale přece jen o něco pravděpodobnější. Ostatně Scott králi a královně české otevřeně věnoval *The Second Part of Vox Populi* (1624). V dedikaci se ale obrací spíše na Alžbětu než Fridricha, které děkuje za projevenou úctu a doufá, že zůstává v její královské paměti. V samotném textu ji pak přirovnává jako mnozí jiní autoři k Alžbětě I., když ji pro jejího ducha a stálost označuje za „most renowed and second Queene Elizabeth".[296]

Právě tato paralela se mu nakonec stala osudnou. V roce 1626 jej cestou do kostela zavraždil anglický voják John Lambert. Vrah ničeho nelitoval a při výsleších popisoval, jak se mu zjevovali duchové, podle kterých mohl za jeho životní neúspěchy právě Thomas Scott. Lambert věřil, že je oblíbencem zesnulé královny Alžběty I., jejíž duch se nyní přesunul do těla české královny. Ta měla Lamberta přijmout do svých služeb, jenže se tak nestalo, protože tomu systematicky zabraňoval Scott. Logickým řešením tedy bylo zbavit se Scotta. V neposlední řadě se pak Alžběta Stuartovna společně s Jakubem a princem oranžským Lambertovi několikrát zjevili a označili jej za Bohem vyvoleného. Až do posledních chvil byl přesvědčen o své pravdě, a dokonce se pokoušel žádat Alžbětu o milost.[297] Život Thomase Scotta, který se měl brzy stát Alžbětiným osobním kaplanem,[298] tak byl ukončen člověkem, který byl české královně oddán stejnou měrou jako on sám.

4. 2. 3. Patronka autorů

Přímé důkazy o aktivním podílu Alžběty Stuartovny nebo Fridricha Falckého na vytváření pro falcké propagandy neexistují. Ostatně otevřená podpora některých autorů by jim spíše uškodila a znesnadnila další vyjednávání s Jakubem a později Karlem. Alespoň

---

the Vnited Prouinces… 1624. Online: https://www.proquest.com/books/symmachia-true-loues-knot-tyed-betvvixt-great/docview/2240936654/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 1–2, 24.

[294] SCOTT, T.: *Vox Populi*, 1624, část *The Belgick Pismire*, s. 88.

[295] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 79.

[296] SCOTT, Thomas: *The Second Part of Vox Populi…* London 1624. Online: https://www.proquest.com/books/second-part-vox-populi-gondomar-appearing-likenes/docview/2240923827/se-2 [cit. 13. 8. 2023], fol. A1r–A1v, s. 59.

[297] *A Briefe and True Relation of the Murther of Mr. Thomas Scott…* London 1628. Online: https://www.proquest.com/books/briefe-true-relation-murther-mr-thomas-scott/docview/2240907894/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1–4, 6, 9, 10.

[298] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 243.

jednomu autorovi ale Alžběta finanční podporu udělila[299] a vzhledem k několika dílům, které jí byly dedikovány, lze předpokládat, že vskutku byla mezi pisateli žádanou patronkou.

V mnohých případech není jedinou osobou, které je dané dílo věnováno pod ochranu. Některá díla jí byla dedikována společně s manželem, příkladem takového je již zmiňovaný *The Second Part of Vox Populi*. Společně s Karlem a parlamentem se stali recipienty jednoho textu o válčení.[300] Dílo, které dokazuje existenci Antikrista v podobě katolické církve (respektive Říma), autor věnoval všem protestantským vládcům, mezi nimi však vyzdvihl pro jejich utrpení Fridricha s Alžbětou.[301] České královně bylo dále dedikováno před ní dříve přednesené kázání o Boží milosti pro trpící. Autor se rozhodl předložit Alžbětiným vznešeným očím kompletnější verzi, které ale ani tak není hodna jejího pohledu, věří však v její zářivou shovívavost. Přeje si, ať Bůh požehná ji, manžela i jejich nadějné výhonky, ať se stanou zrcadly majestátnosti i vznešenosti všem generacím a ať její nepřátelé zahynou. Po této vzletné dedikaci následuje věnování jednomu anglickému měšťanovi sídlícímu v Delftu, které je o poznání prostší.[302]

Téměř stejná motivace a vyznění dedikace přecházelo vydání dalšího kázání, jehož autor se zveřejněním textu Alžbětě snažil prokázat alespoň nějakou službu za její přízeň a podporu. Kromě toho, že opět věří v laskavé přijetí, Alžbětu (tentokrát jen ji, bez manžela a dětí) poroučí Bohu, jehož milost ji může vyzdvihnout k dědictví v nebi.[303]

Mezi díly dedikovaných Alžbětě nalezneme také dva texty, které jí měly poskytnout duchovní útěchu po ztrátě nejstaršího syna.[304] Oba autoři v textech vyjadřují naději, že tímto darem truchlící Alžbětu alespoň trochu uklidní a potěší.[305] Boydův text *The Last Battell of the Soule in Death* (1629), z něhož je Alžbětě dedikován druhý svazek, je jedním z mála rozebíraných pramenů reflektujících Alžbětin skotský původ. Autor totiž podle předmluvy

---

[299] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 79.
[300] LEIGHTON, A.: *Speculum,* fol. A2r, A4r, B2r.
[301] SALTEREN, G.: *Sacræ Heptades,* fol. ☙2r.
[302] WING, John: *The Saints Aduantage Or the Welfare of the Faithfull, in the Worst Times A Sermon…* Vlissingen 1623. Online: https://www.proquest.com/books/saints-aduantage-welfare-faithfull-worst-times/docview/2240889808/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. 2r–2v, 3r.
[303] ELBOROUGH, Jeremiah: *The Churches Glory Shewed Forth in a Sermon Preached at the Haghe before their Majesties the King & Queene [Brace] of Bohemia…* The Hague 1625. Online: https://www.proquest.com/books/churches-glory-shewed-forth-sermon-preached-at/docview/2264190803/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A1r, A2r, A3r–A3v.
[304] více k této události dále
[305] BOYD, Zacharie: *The Last Battell of the Soule in Death Diuided into Eight conferences…* Edinburgh 1629. Online: https://www.proquest.com/books/last-battell-soule-death-diuided-into-eight/docview/2240910704/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol. *2r–*2v.; SOUTERIUS, Daniel: *Dakrua Basilika. that is, the Princly Teares of Elisabetha…* Haarlem 1629. Online: https://www.proquest.com/books/dakrua-basilika-that-is-princly-teares-elisabetha/docview/2240919488/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A4r.

doufá, že její veličenstvo přijme a ochrání dílo člověka ze Skotska, její rodné země.[306] Druhý autor, Daniel Souterious, vybral pro Alžbětu velmi neobvyklé oslovení „Nejlaskavější vládce“. V angličtině je dané slovo[307] možné používat pro mužský i ženský rod, a v raném novověku skutečně rostl počet žen, které toto označení používaly, aby vyjádřily svou osobní vladařskou autonomii,[308] ale správně patří dědičnému vládci/vládkyni (případně snad regentce), nikoli choti. Daný tisk obsahuje hned několik jazykových mutací, vedle anglické také francouzskou a holandskou, které jsou taktéž věnovány Alžbětě. Latinský text (na stejné téma, ale nejedná se o překlad předešlých, jelikož žánr je odlišný) je bez věnování. Avšak v anglické předmluvě autor zmiňuje vydání latinského textu věnovaného Fridrichovi.[309] Rozložení jazykových verzí mezi manžely může odrážet Souteriovy představy o jejich jazykové vybavenosti.

George Wither dedikoval Alžbětě svůj překlad Davidových veršů. Přestože překlad původně inicioval Jakub a samotná Alžběta tyto žalmy zná, rozhodl se právě pro ni, jelikož podpořila jeho múzu v začátcích tvorby a cítí se tak zavázán. Často na Alžbětu myslí a chystá se splnit jí daný slib, totiž že ji osobně navštíví a jako dar ji předloží právě toto dílo.[310] Na Alžbětu jako patronku neodkazoval Wither jen pomocí jí adresovaných předmluv. Ve verších kritizujících tehdejší situaci státu a společnosti, které dedikoval Karlovi I., ji označuje za skvělou dámu, jíž mnoho dluží.[311]

4. 2. 4. Matka

V porovnání se předešlým zkoumaným období roste ve dvacátých letech počet tisků, které Alžbětu vidí jako pevnou součást její rodiny a matku několika dětí. Mnohá přání, modlitby nebo věnování se obrací k celé rodině, tedy k Fridrichovi, Alžbětě a jejich dětem.[312] Její příbuzenský vztah k Jakubovi a Karlovi se samozřejmě dále zdůrazňuje, ale již není pravidlem, že by byl upřednostněn před tituly získanými manželstvím,[313] jako v případě svatební produkce.

---

[306] BOYD, Z.: *The Last Battell*, 1629, fol. *2v.
[307] V originále je nejspíš tiskařská chyba, pravopis „Soueriange“ neodpovídá žádné možné variantě na OED.
[308] Toto označení pro sebe používala například Alžběta I. MONTER, William: *The Rise of Female Kings in Europe, 1300–1800.* New Haven – London 2012, s. 32–33, 139.
[309] SOUTERIUS, D.: *Dakrua Basilika*, A3v.
[310] *The Psalmes*, fol. A2r–A3r, A5r–A5v.
[311] WITHER, G.: *Britain's Remembrancer*, fol. A2r, s. 219.
[312] Samozřejmě v různých variacích. Někdy je první uváděn Fridrich, jindy Alžběta, místo jmen mohou být užity tituly případně označení manžel(ka), děti bývají nazývány souhrnně „potomci“ nebo více květnatě „královské větve“. Např. REYNOLDS, J.: *Votivæ Angliæ*, fol. *1r.; SALTEREN, G.: *Sacræ Heptades*, fol. ☙2r.
[313] Např. REYNOLDS, J.: *Votivæ Angliæ*, fol. D2v.

Ze všech přání a „proroctví“, které v sobě obsahovaly tisky oslavující sňatek Alžběty s Fridrichem, se falckému páru podařilo nejlépe naplnit to o budoucích potomcích. Alžběta porodila celkem 13 dětí, z nichž se většina dožila dospělosti.[314] Anglický tisk toto samozřejmě reflektoval. Vedle zmínky ve *Vox Dei* je tato Alžbětina schopnost vyzdvižena v novinové relaci z roku 1622. Dobré výsledky na bojišti jsou nyní umocněny skvělou zprávou z Haagu, kde Alžběta porodila další dceru (Luisu Hollandinu). Královna tak ukázala, že je skutečně jako ona biblická plodná réva. Autor, píšící zprávu z nizozemského Middelburgu, zmiňuje oslavování tohoto narození ze strany obyvatel, kteří Alžbětu otevřeně obdivují. Vyzdvihuje také její účast na výchově dětí. Údajně osobně dohlíží nad jejich náboženským vzděláním i volným časem, který děti (chlapci) tráví hraním si na vojáky.[315]

V roce 1626 vyšla kniha modliteb, z nichž se většina obrací k probíhající morové epidemii, jedna z nich se ale věnuje i rodině českého krále a královny. Čtenářům jsou vlastně dáváni za příklad. Bůh dává dohromady muže a ženu, smyslem manželství učinil plození, což dokázal právě na tomto páru, protože jim dal tolik sladkých dětí. Autor prosí Boha o požehnání, aby byla tato urozená a skvělá dáma stále jako réva na stěnách manželova domu a jejich děti ať jsou jako olivové ratolesti kolem jeho stolu.[316]

Podobná změna jako v případě přeměny obrazu Alžběty – bojovnice za pravou víru na mučednici protestantismu nastala ve dvacátých i v této mateřské rovině. Nestalo se tak ale postupně na základě rostoucí beznaděje nýbrž na základě tragické smrti jejího nejstaršího syna Fridricha Jindřicha. V lednu 1629 byla v Amsterdamu k vidění zajatá španělská flotila a Fridrich se na ni společně se synem, který se údajně necítil dobře a chtěl zůstat u matky stále ještě odpočívající po porodu, měli jet podívat. Cestu neplánovali příliš dopředu, nejspíš proto pluli v nákladním člunu. Ten se ale cestou převrátil. Fridrich a dalších pět členů posádky bylo zachráněno, zbylých deset, včetně Fridricha Jindřicha, utonulo.[317]

Takovouto tragédii anglický tisk samozřejmě reflektoval. Alžbětě není dopřán prostor ve všech publikacích,[318] celkem ve dvou je naopak tou hlavní postavou, tedy zoufalou matkou truchlící nad smrtí svého dítěte. Již zmiňované dílo Zacharieho Boyda *The Last Battell of the Soule in Death* obsahuje ve svém druhém svazku nářek samotné Alžběty v ich-formě. Bůh se nyní definitivně obrátil proti ní, poslal proti ní své vojsko, zlámal jí kosti, roztřásl její

[314] Tři zemřely v útlém dětství, Fridrich Jindřich v patnácti letech.
[315] *The safe returne of the king of Bohemia to count Mansfield: with the birth of his daughter…* 1622, s. 4–5.
[316] Jedná se o odkaz na Žalm 128. *Lachrymæ Londinenses*, s. 27.
[317] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 252–253.
[318] ABBEY, R.: *An elegie vpon the most deplorable death of Prince Henry, eldest sonne to the king of Bohemia who vpon the 9th of Ianuary last passing to Harlem, most unfortunately perished*. London 1629. Online https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A11714.0001.001?view=toc [cit. 8. 2. 2024].

vnitřnosti, dal jí do temnoty a obalil sítí, aby nemohla pokračovat v cestě životem, zasáhl šípem, naplnil hořkostí a tak dále. Cítí se opuštěna od Boha, příbuzných i přátel, kteří jí nyní opovrhují nebo na ni zapomněli, a prosí je o slitování. Vyzývá Čechy i Falc k obléknutí smutku, dcery její rodné Británie se mají připojit k jejímu truchlení. Proklíná vodu, onen nemilosrdný živel, a přeje si, aby již netruchlila, protože slzy (slaná voda) jí připomínají smrt syna, miláčka její duše, který kdysi ležel blízko jejího srdce a nyní spí v blátě, kde má postel mezi červy.[319] V další části ji autor nabízí uklidnění („The Balme of Comfortes"). Duch svatý se jí stejně jako se kdysi andělé a Ježíš Marie ptají „Ženo, proč brečíš?" Vlastně Alžbětu napomíná, protože překračuje hranice křesťanského truchlení. Popisuje také různé způsoby smrti a jejich (ne)výhody. Kupodivu odsuzuje úmrtí ve válce, protože vojáci zpravidla umírají rukou muže a ve zlosti. Fridrich Jindřich naopak zemřel rukou Boha. Sice nejspíš nezemřel s modlitbou na rtech, ale spása nezávisí na posledních slovech, nýbrž na každodenním odevzdáváním své duše Bohu, což mladý princ na základě dobré výchovy ze strany své matky určitě dělal.[320] Nakonec Boyd věnoval české královně několik veršů, ve kterých jí připomíná, že život na zemi je vedle radosti naplněn také žlučí a bouřemi, které je před dosažením nebe nutno přetrpět.[321]

Dakrua Basilika (1629) Daniela Souteria má v podstatě totožné téma. Jedná se o dialog dvou postav, Alžběty a duchovního (snad přímo autora). Ve svých promluvách Alžběta naříká nad ztrátou syna a svou bolestí, duchovní ji pomocí svých odpovědí utěšuje. Když například naříká nad temnotou smrti, která jejího syna obklopuje, duchovní odpovídá, že smrtí byl vysvobozen od zla.[322] Zatímco v *The Last Battell of the Soule in Death* není v Alžbětině řeči mnoho odkazů na Bibli a v uklidňující odpovědi naopak ano, v *Dakrua Basilika* je Alžběta stejně zdatná v citování Bible jako její protějšek. Alžběta vlastně nevyřkne jedinou větu bez toho, aby pak neuvedla část Písma svatého, na kterou se odkazuje. Dialog končí Alžbětiným smířením se se situací a poděkováním za duchovní posilu. I když je její smutek veliký a srdce těžké, ponese dál svůj hříchy ztížený kříž, protože jen tak ji Bůh přivede ke světlu.[323]

---

[319] BOYD, Z.: *The Last Battell*, 1629, fol. *4r–2*2r.
[320] V této části původního tisku chybí stránky, proto využita edice. BOYD, Zacharie: *The Last Battell of the Soule in Death Diuided into Eight conferences…* Ed. Gabriel Neil. Glasgow 1831. Online: https://archive.org/details/lastbattleofsoul00boydiala/mode/2up [cit. 8. 2. 2024], s. xi-xiv.
[321] BOYD, Z.: *The Last Battell*, 1629, fol. 3*1v–3*2r.
[322] SOUTERIUS, D.: *Dakrua Basilika*, fol. A6v.
[323] Tamtéž, fol. B4v–B6r.

4. 2. 5. Kritické hlasy ve společnosti

Ani jeden z nalezených pramenů Alžbětu otevřeně nekritizuje. To ale ještě neznamená, že by neexistovali odpůrci profalcké politiky. Logicky mezi ně mohli patřit prošpanělští členové dvora, ti by však svou nevoli nejspíš nezveřejňovali v pamfletech. Zároveň je nutno mít na paměti, že jakákoli kritika Alžběty a jejího manžela by byla kritikou královského rodu, což bylo samozřejmě trestáno. Za pohrdavé řeči na adresu Alžběty, Fridricha nebo jejich dětí hrozila vysoká pokuta a pranýřování. Mezi takto odsouzené patřil i James Maxwell, který ještě v době svatby falcký pár opěvoval. Paradoxně se do této situace mohl dostat tím, jak pevně zastával a hájil politiku krále Jakuba.[324] Jiný muž byl zase pro pomluvy, kvůli kterým jej málem roztrhal rozzuřený dav, odsouzen k doživotnímu vězení. V druhé polovině dvacátých let se zas našly hlasy, jež považovaly Alžbětu za důvod neúspěchu protestantských sil.[325]

4. 2. 6. Důsledky Alžbětina obrazu

Obecná nálada sice byla Alžbětě a Fridrichovi nakloněna, podle benátského vyslance Zuana Pesara dokonce stále rostla,[326] a i když veřejnost jako taková ještě neměla dostatečnou politickou sílu,[327] aby Jakuba a následně Karla donutila k plnému nasazení vojska ve Falci, našli se na kontinentě Angličané, bojující za falcký pár potažmo Alžbětu. Už v letech stavovského povstání se do války zapojilo několik tisíc mužů, ale Jakub k tomuto kroku vydal pouze svolení nikoli finance. Na sklonku své vlády Jakub uzavřel smlouvu se Spojenými provinciemi, která jej zavazovala k uvolnění prostředků k vyzbrojení šesti tisíc mužů pro nizozemskou armádu, aliance ale byla spíše obranná než ofenzivní, jak doufala Alžběta. Útočný pakt brzy po svém nástupu uzavřel Karel I., boje ani jednání o konkrétní pomoci ale nebyly příliš úspěšné. I přes neúspěchy a následné zaneprázdnění anglických sil v konfliktu s Anglií působilo v druhé polovině dvacátých let v dánských službách přes osmnáct tisíc Karlových poddaných. Nutno podotknout, že když Jakub případně Karel někde hovořili nebo psali o bojích za restituci majetku Alžběty a Fridricha, měli tím na mysli pouze Falc a hodnost kurfiřta, nikoli české království.[328]

Popularita mezi obyvateli Británie však přinášela i svá rizika. Po útěku z Čech a přesídlení do Spojených provincií se předpokládalo, že se brzy Fridrich vydá na bojiště

---

[324] CALCAGNO, R. A.: *Publishing the Stuarts*, s. 125.
[325] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 197–198, 246.
[326] Tamtéž, s. 234.
[327] HARRIS, T.: *The Problem*, s. 43.
[328] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 139–140, 208, 223–224, 234–235, 249.

a Alžběta do Anglie. Na jaře 1621 ale dostal Sir Dudley Carleton, anglický vyslanec v Haagu, za úkol Alžbětu od takového plánu odradit. V Jakubovi oblíbenost vlastní dcery vzbuzovala jisté obavy. Nejenže nevěděl, jak by na její přítomnost reagoval parlament, ale také by svým vystupováním mohla zablokovat diplomatická jednání se Španělskem, především vyjednávání o sňatku mezi Karlem a španělskou infantkou.[329] Během velmi riskantní cesty prince waleského na Iberský poloostrov využíval Jakub strachu, který Španělé z Alžběty měli. Kdyby se totiž na cestě Karlovi něco přihodilo, stala by se právě ona Jakubovou následnicí. Král tak podpořil již existující domněnky o jejím budoucím nástupu na trůn, jenž se zdál stále pravděpodobnější. V první polovině dvacátých let se dokonce šířily dohady o sesazení Jakuba v její prospěch a o tom, že se sama za tímto účelem chystá odplout do Anglie (případně, že už v Británii dokonce je). V době, kdy se španělský sňatek ještě zdál pravděpodobný, se Alžběta zjevně sama zaobírala myšlenkami na anglický trůn, před čímž ji okolí varovalo, takové myšlenky by se totiž rovnaly vlastizradě. Po ukončení jednání o sňatku se toho pokusila využít španělská klika u dvora a Alžbětu nařkli z plánování konspirace, která by dosadila její potomky na trůn.[330] Proti něčemu takovému se Alžběta v dopise otci ostře ohradila.[331] Informace o těchto domněnkách a spekulacích vychází primárně z dopisů osob ze dvorů Jakuba a Alžběty nebo benátských vyslanců. Otisknout takto vlastizrádný text by bylo velmi nebezpečné, není tedy divu, že žádná přímá reflexe neexistuje. Vzhledem k neoblíbenosti španělského sňatku a popularitě Alžběty se však dá předpokládat, že alespoň zpočátku by mnoho lidí Alžbětinu snahu o získání trůnu podpořilo. Situace ohledně možného nástupnictví Alžbětiny linie se postupně uklidnila, mimo jiné díky narození budoucího Karla II. v roce 1630.[332]

Výše popisovaná situace vytvořila v tehdejší anglické společnosti zajímavý paradox. Jakub zastával názor, že žena má vždy být podřízena muži, stejně jako poddaní panovníkovi. Odrážel se jak v textech samotného panovníka (*Basilikon Doron*), tak v množství mizogynních kázání, traktátů a her jiných autorů. V očích mnohých však platil za neschopného jakékoli akce. Proti němu stály ženy jako Alžběta I. a Alžběta Stuartovna – dámy ztělesňující všechny ideje militantního protestantismu.[333]

---

[329] Tamtéž, s. 159–160.
[330] Ironií osudu je, že tolik obávaný scénář se nakonec naplnil v podobě nástupu Jiřího I. na anglický trůn.
[331] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 183–185, 206–207.
[332] Tamtéž, s. 261.
[333] KIEFER LEWALSKI, Barbara: *Writing women in Jacobean England*. Cambridge – London 1993, s. 2–3, 16, 64.

5. Vdova a regentka do občanské války v Anglii (1632–1641)

Tragická smrt Fridricha Falckého na konci roku 1632 znamenala v Alžbětině životě další zlom a ránu. O úmrtí ji neinformovali okamžitě, jelikož v téže době trpěla onemocněním nápadně podobným tomu Fridrichovu. Jeho smrt jí samozřejmě velmi otřásla (údajně několik dní nejedla, nepila a nespala).[334] Karel I. obratem přišel s nabídkou jejího přesunu do Anglie. Tu však Alžběta odmítla, a naopak se ujala vedoucí role vdovy–regentky, která ji nově připadla[335] i přes odpor některých falckých politiků.[336] Alžběta se v následující letech stylizovala do role autonomní panovnice, k čemuž mohlo přispět dřívější časté přirovnávání k Alžbětě I.,[337] které se ale v pramenech z tohoto období již nepoužívá. Regentky raného novověku musely legitimizovat svou vládu jinak, než by to činily legitimní panovnice, tedy například objednáváním soch, iniciováním vydávání děl na obranu ženské vlády, patronátem nad literárními díly nebo ochranou umělců[338] a Alžběta v tomto nebyla výjimkou.[339] Zároveň kolem sebe vytvořila vdovský kult, který byl neustále připomínán všem návštěvníkům jejího dvora, jelikož i po deseti letech pokrývaly zdi místností černé látky.[340]

Oproti předešlému desetiletí ve 30. letech klesl počet zmínek o Alžbětě Stuartovně v anglickém tisku.[341] K vyprchání zájmu o události v Evropě nejspíš napomohl zákaz vydávání novin (1632). Karel I. a s ním celý dvůr podcenili sílu tohoto nového média, které sjednocovalo společnost v názoru, jenž se zcela lišil od toho jejich, což vedlo k nucenému pozastavení činnosti. Novinky se tak začaly šířit v ručně psaných opisech, na vzestupu byly i anonymně psané pamflety.[342] Po uvolnění zákazu (1637) se trh rychle obnovil, v tisku však definitivně převážil zájem o vnitřní politiku.[343] I přesto lze v soudobých tiscích nalézt zmínky o Alžbětě, které její novou roli reflektují.

5. 1. Vdovství

Krátce po smrti Fridricha Falckého vyšly dva tisky, které zmiňují ovdovělou Alžbětu. První z nich byl publikován anonymně buď ještě v roce 1632, případně na počátku roku

[334] MARSHALL, Rosalind K: *Elizabeth Stuart – die Winterkönigin*, In: Peter Wolf (ed.): Der Winterkönig: Friedrich V. der letzte Kurfürst aus der oberen Pfalz. Amberg 2003, s. 34–45, zde s. 42.
[335] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 271–272.
[336] LEMBERG, M.: *Eine Königin*, s. 46.
[337] AKKERMAN, N.: *Semper Eadem*, s. 152.
[338] MONTER, W.: *The Rise*, s. 94–98.
[339] K tomuto působení Alžběty (i když spíše v rovině soupeření s Amalií von Solms) více AKKERMAN, N.: *Courtly Rivals*.
[340] AKKERMAN, N.: *Courtly Rivals*, s. 81.
[341] Počet pramenů klesl na méně než polovinu.
[342] MILLER, J.: *Propaganda*, s. 201.
[343] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 1, 9.

následujícího.[344] Vyjadřuje zděšení nejen nad smrtí Fridricha, ale také Gustava Adolfa. Tisk má sloužit všem jako varování před Antikristem, Mohamedány, ale především katolíky. Ti jsou totiž přímo zodpovědní za všechny kalamity postihující kdysi tak slavné ostrovní království. Rozptylují vládce (dříve Jakuba, nyní Karla) od důležitých věcí, jakou je například sklíčenost bezútěšné královny české a jejích dětí, kteří stále s trpělivostí snáší své utrpení.[345] Paralela mezi ztrátou Fridricha Falckého a krále Gustava Adolfa je umocněna podobným osudem (tj. ovdověním) jejich královen. Ke konci textu vyjadřuje přání, aby Bůh ochraňoval vedle dalších vdov a sirotků také tyto dvě neutěšitelné Ráchel. Odkazuje tak na nářek této starozákonní postavy nad potomky pod nadvládou Babylonu.[346] Společně s nimi má ochraňovat i jejich potomky a další osoby utlačované „tyranským a ambiciózním domem Rakouským".[347] Také další text popisuje Alžbětu paralelně s Marií Eleonorou Braniborskou. Zdůrazňuje neutišitelnost těchto „perel zbožnosti", na které mají všichni upřít své zraky. Bůh je totiž neopouští, naopak se nyní stává jejich novým manželem a otcem jejich královského potomstva.[348] Na rozdíl od předešlého textu dává celou věc za vinu lidu obou panovníků (tedy protestantů). Svými hříchy totiž způsobili tato úmrtí a připravili tak obě královny o jejich milované chotě.[349]

Tisk tak Alžbětě pomohl v budování image ubohé vdovy potřebující finanční podporu pro sebe i své potomky. Alespoň v první polovině 30. let se však nejspíš jednalo o pouhé zdání. Důvodem k této domněnce je její finanční podíl na odkoupení města Meppen a vytvoření armády pro Karla Ludvíka, svého nejstaršího syna a dědice Falce, který byl oproti tvrzení starší literatury většinový. Během jednoho roku ztratil Karel Ludvík nejdříve Meppen a následně i celou armádu. Osudová bitva u Vlotho skončila nejen totální porážkou, ale také zajetím mladšího Alžbětina syna Ruprechta. Alžběta Stuartovna tak během roku 1638 ztratila většinu svých finančních rezerv a začala být zcela závislá na vůli svého bratra Karla I.[350]

---

[344] Nový rok se v Anglii počítal až od 25. 3. K datování v tomto období více AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. xxv.
[345] *An Alarme to all Christian Princes and States of the Religion. Written Immediatly Vpon the First Newes of the Death of the King of Sweden of Famous Memory, and Euer Will be to all Posterity, and to Eternity.* Amsterdam 1632. Online: https://www.proquest.com/books/alarme-all-christian-princes-states-religion/docview/2248536929/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol. A2r–A2v, A3r, s. 5.
[346] Jer 31:15 (KJV).
[347] *An Alarme*, s. 9.
[348] SCHLOER, Frederike: *The Death of the Tvvo Renowned Kings of Sweden and Bohemia, Happening both in One and the Same Year and Moneth…* London 1633. Online: https://www.proquest.com/books/death-tvvo-renowned-kings-sweden-bohemia/docview/2240880668/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1, 16, 38, 44.
[349] SCHLOER, F.: *The Death*, s. 18.
[350] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 316–318.

5. 2. Regentství – výzvy k boji a restituci Falce

Díky Alžbětině finanční závislosti Karel I. konečně docílil větší kontroly nad svou sestrou, o kterou se tolik snažil již od počátku 30. let. Krátce po Fridrichovi zemřel také Sir Dudley Carleton, anglický vyslanec v Haagu, který měl k Alžbětě velmi blízko. Karel se okamžitě pokusil dostat k jeho dopisům, díky nimž by se nejspíš dozvěděl i mnoho o Alžbětiných politických úmyslech. Po počátečním neúspěchu obrátil svou pozornost k jinému muži z Alžbětina okolí, Siru Francisi Nethersolovi. Ten se v Anglii snažil získat finanční prostředky na vykoupení Falce ze švédských rukou, král mu však zakázal zveřejňování jakýchkoli výzev o peněžitou pomoc. Sbírka se však dostala do širšího povědomí, na což upozornil arcibiskup canterburský Laud a Nethersole musel předstoupit před soud. Karel jej vlastně použil jako varovný příklad svým poddaným – věrnost je zavazuje k poslouchání panovníka, nikoli jeho sestry. [351]

Nezdá se však, že by větší kontrola nad tiskem a Alžbětiným postupem přinášela uklidnění a menší podporu falcké věci v Anglii. Když v roce 1636 selhala veškerá jednání o možné restituci kurfiřtského hlasu nebo území Falce mezi Karlem a císařem Ferdinandem II., očekávali všichni včetně Alžběty, že Karel zasáhne do bojů do kontinentu, jenže se tak nestalo.[352] To přineslo zklamání nejen do profalcky smýšlejících politických kruhů, ale nejspíš i do širší společnosti, která se utvrdila v názoru, že Karel zkrátka nedělá dost pro věc protestantské víry ve světě.[353]

V téže době začaly po několikaleté odmlce vycházet další texty reflektující roli Alžběty Stuartovny. Nepřímo tak činí vydaná řeč arcibiskupa Williama Lauda, ve které se vymezuje vůči svým kritikům. Canterburský arcibiskup se snažil postupnými reformami zvýšit důstojnost církve, jeho metody se však velké části anglické, stále více puritánsky smýšlející, společnosti nezamlouvaly.[354] Laud v textu bere jednu výtku po druhé a odůvodňuje tyto úpravy, které podle něj často ani úpravami nejsou. Jednou z novinek, které tak pobouřily některé Angličany, bylo vypuštění Alžběty a jejích potomků z modlitby za královskou rodinu. Tato změna má podle kritiků být důkazem sbližování anglikánské a katolické církve. Laud tuto domněnku zcela odmítá. Daná modlitba má totiž obsahovat pouze členy vládnoucí linie rodu, pro Alžbětu v ní tedy není místo. Krom toho změnu inicioval samotný král, výpady proti arcibiskupovi, který Alžbětu i její rodovou linii ctí jako každý jiný, jsou tudíž neopodstatněné. Obvinění pamfletisté se podle Lauda tímto snaží otrávit lidi myšlenkou, že kdyby místo Karla

[351] Tamtéž, s. 286–287, 291.
[352] Tamtéž, s. 300–301, 309.
[353] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 2.
[354] MUNCK, Thomas: *Dějiny Evropy: Evropa sedmnáctého století*. Praha 2002, s. 101.

vládla Anglii Alžběta, podařilo by se jí vytlačit katolickou církev mimo hranice království.[355] Tyto sentimenty popisované v předešlé kapitole ze společnosti zjevně nezmizely. Naopak zůstávaly velmi živé, jak také nasvědčuje obraz, nejspíše vyhotovený ve 30. letech, který zobrazuje Alžbětu jako anglickou královnu.[356]

Dílo Skota Roberta Monroa, jenž společně se svými vojáky působil ve švédských službách, se zaobírá událostmi z předešlého desetiletí, přesto mohlo sloužit jako jakési připomenutí nutnosti bojovat za protestantskou víru a potažmo Alžbětu. Vedle samotné služby nebo smutku nad smrtí Gustava Adolfa popisuje autor také svůj obdiv k Alžbětě Stuartovně. Samotný Monro sice věnoval dílo Karlu Ludvíkovi, ale je to především jeho matka, královna česká, drahokam žen, s (na ženu) velmi jasnou myslí, komu sloužil z upřímné lásky a oddanosti. Nikdo jiný podle autora nešel do boje s větším nadšením než právě oni, protože bojovali a umírali za dobrou věc, tedy ve válce proti nepřátelům dcery jejich krále, Španělům. Měl také možnost vidět, jak se bratři v Kristu spojují v tomto boji, což jej velmi potěšilo.[357] Touha po zapojení se do válečného konfliktu na pevnině je podle Monroa stále aktuální. Podle předmluvy pro Karla Ludvíka všichni touží po úspěšném boji s nepřítelem, který bude trvat, dokud se neobnoví trůn jeho matky, stále trpící a vyhnané z vlastního království.[358] Alžběta je jeho hlavní motivací, její vznešení potomci a manžel jsou sice v očích autora také podstatní, nevyrovnají se však této „královně vojáků“.[359]

Přibližně rok po jednání v říši vyšel popis tohoto neúspěchu napsaný Joachimem von Rusdorf, falckým politikem a diplomatem, který měl společně s hrabětem z Arundelu vyjednat restituci Falce.[360] Za neúspěšná vyjednávání by podle něj neměli být viněni Karel I. ani Karel Ludvík, nýbrž uherský král (Ferdinand III.), který již dříve odevzdal všechny

---

[355] LAUD, William: *A Speech Delivered in the Starr-Chamber, on Wednesday, the XIVth of Iune, MDCXXXVII. at the Censure, of Iohn Bastwick, Henry Burton, & William Prinn; Concerning Pretended Innovations in the Church. by the most Reverend Father in God, VVilliam, L. Archbishop of Canterbury His Grace*. London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/speech-delivered-starr-chamber-on-wednesday-xivth/docview/2248507439/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 26.
[356] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 187.
[357] MONRO, Robert: *Monro His Expedition Vvith the Vvorthy Scots Regiment (Called Mac-Keyes Regiment) Levied in August 1626. by Sr. Donald Mac-Key Lord Rhees, Colonell for His Majesties Service of Denmark…* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/monro-his-expedition-vvith-vvorthy-scots-regiment/docview/2240854542/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol.)(2r–)(3r, s. 63, 93.; Totožný text vyšel znovu v roce 1644: MONRO, Robert: *The Scotch Military Discipline Learned from the Valiant Swede, and Collected for the use of all Worthy Commanders Favouring the Laudable Profession of Armes…* London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/scotch-military-discipline-learned-valiant-swede/docview/2240931255/se-2 [cit. 23. 8. 2023].
[358] MONRO, R.: *Monro His Expedition*, fol.)(3v, s. 29.
[359] Tamtéž, s. 93.
[360] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 570. K diplomatickým vztahům mezi Británií a Habsburky více např. KUBEŠ, Jiří a kol.: *V zastoupení císaře: česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640–1740.* Praha 2018.

Alžbětiny věnné statky jezuitům a na samotná jednání i přes slib osobní přítomnosti nedorazil, čímž dal jasně najevo svůj postoj.[361] Rusdorf mimo jiné popsal dopis, který císařská strana dala Arundelovi pro Alžbětu. Kromě vynechání titulu české královny, které není v tomto kontextu příliš překvapivé, ji odepřeli také titul falckraběnky, což oba vyslance rozhořčilo. Rusdorf zdůrazňuje Alžbětinu nevinnost v celé věci, její trest v podobně odebrání věnných území, důstojnosti i titulů tedy vychází z provinění manžela (odsouzeného bez vyslechnutí), což je neslýchané.[362] V podobné situaci je také Karel Ludvík, jenž se má sklonil a přiznat vinu před císařem, přestože se provinil pouze tím, že je synem své matky a otce, který byl zvolen českým králem, vnukem Jakuba a synovcem Karla.[363] Z daného popisu tak Alžběta a její potomci vychází jako zcela nevinné oběti císařské politiky.

I přes tento neúspěch se Karel I. rozhodl obeslat další jednání, tentokrát v Řezně (1641). Nejdříve však nechal sepsat a vydat svým jménem manifest, který byl následně schválen anglickým i skotským parlamentem. V něm slibuje, že jednání bude bráno velmi vážně a v případě neúspěchu vstoupí do války na pevnině.[364] Zároveň čtenářům připomíná předešlá jednání a snahu vlastní i otcovu o mír, navrácení práv, majetků atd. Jenže trpělivost jejich vyslanců byla v předešlých letech zneužita, proto nyní odmítne jakýkoli ústup od svých či sestřiných požadavků. V daném textu Alžbětu označuje jako svou sestru, nikoli královnu.[365] Stejně činí i oba parlamenty. Angličtí poslanci ve své odpovědi schvalují Karlovi úmysly se svou královskou sestrou a synovci, příliš však nevěří v úspěšnost jednání.[366] Odpověď skotského parlamentu je o něco složitější. Přidávají se ke Karlovi ve věci jeho sestry a synovců, kteří vzešli z královského kmene vládnoucího jejich zemi skrze více než 100 králů. Celá země má o ně starost a cítí se k nim zavázána pouty povinnosti, přírody a křesťanství, kvůli kterým jim musí pomoct získat vše nazpátek. S odesláním jakýchkoli jednotek z království má však Karel ještě počkat.[367] Skotští puritáni sice byli nakloněni bojům s katolíky, současně ale vypukly nepokoje v Irsku a skotské jednotky musely být nasazeny

[361] RUSDORF, Johann Joachim von: *The Evaporation of the Apple of Palæstine: That is, the Sifting of the Answeres and Rescripts, Lately Given, in the Cause of the Restitution of the Palatinate …* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/evaporation-apple-palæstine-that-is-sifting/docview/2248577187/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. ¶1v, B4v, F4r–F4v.
[362] Tamtéž, fol. G1r–G1v.
[363] Tamtéž, fol. L1v–L2r.
[364] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 334–335.
[365] Charles I: *Newes from Scotland, His Maiesties Manifest Touching the Palatine Cause and Act of Parliament Concerning the Same : Read, Voiced, and Past in the Parliament of Scotland, the 6 Day of September.* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/newes-scotland-his-maiesties-manifest-touching/docview/2240961509/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 1–4.
[366] Charles I: *His Majesties Manifest Touching the Palatine Cavse and the Votes of both Houses of Parliament Concerning the Same*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/his-majesties-manifest-touching-palatine-cavse/docview/2240958553/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 15–19.
[367] Charles I: *Newes from Scotland*, s. 5–6.

v Karlově třetím království.[368] Ze čtyř nalezených tisků zabývajících se tímto manifestem používá pouze jeden pro Alžbětu označení královna česká.[369] Absence královského titulu v tomto typu tisku jasně naznačuje, že pokud se mluví o restituci, má se tím na mysli pouze Falc, nikoli české země.

Vedle samotného manifestu a reakcí na něj vyšly v souvislostí v novými jednáními o restituci také projevy z dolních komor. Denzil Holles se v tom svém kloní k více militantnímu směru. V restituci jde podle něj o štěstí, či spíše důstojný život těchto trpících urozených (tedy Alžběty a potomků). Dolní sněmovna se na ně dívá s něžností, protože si přeje, aby každá kapka královské krve žila ve štěstí. Ve smutku se k nim přidávají všichni Angličané, nejde však o ženskou (zbabělou, neaktivní) verzi dané emoce, nýbrž o smutek rozhodný. Celá věc se totiž bezprostředně týká jejich víry – musí se vymanit z pout Antikrista, který nejdřív napadl Falc, pak Nizozemí, a nakonec by mohl napadnout i Anglii, což nesmí dopustit.[370] Holles tedy vyjednávání příliš nedůvěřoval a východisko viděl spíše v rozhodném válečném postupu.

Další řečník, Benjamin Rudyard, byl ohledně jednání v Řezně o něco optimističtější. Předešlé neúspěchy dává za vinu špatným rádcům a propasti, která byla mezi králem a jeho lidem. Nyní mají všichni stejný názor a parlament plánuje vytvořit komisi a deklaraci, která poskytne lepší rady, jednání tedy určitě budou mít lepší výsledek než kdy dřív.[371] Stejně jako Holles poukazuje Rudyard na náboženskou podstatu daného problému, proto je vlastně parlament povinen o restituci Falce usilovat. Zároveň s ní pak osvěží a utěší trpící srdce nejurozenější a nejctnostnější královny česká, která bud podle Rudyarda navždy parlamentem i celým královstvím uznávána.[372]

---

[368] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 335–336.
[369] *The Articles Or Charge Exhibited in Parliament Against Matthew Wren Now Bishop of Ely and Voted Against Him in the House of Commons Iuly 5, 1641…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/articles-charge-exhibited-parliament-against/docview/2240961340/se-2 [cit. 20. 8. 2023], s. 5.
[370] HOLLES, Denzil: *Mr. Denzell Hollis His Speech to the Lords Concerning the Setling of the Queen of Bohemia and Her Electorall Family in their Right and Inheritance…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/mr-denzell-hollis-his-speech-lords-concerning/docview/2240872883/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 2-3, 5.
[371] RUDYERD, Benjamin: *Two Speeches by Sir Beniamin Rudyard Concerning the Palatinate*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/two-speeches-sir-beniamin-rudyard-concerning/docview/2240851865/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 2–5.
[372] Tamtéž, s. 2.

5. 3. Reprezentace regentky

Jak již bylo napsáno, Alžběta se po smrti Fridricha rozhodla zahalit svůj příbytek do černé barvy. Tato informace je známá díky cestovnímu deníku Williama Breretona,[373] který až do 19. století zůstal v rukopise.[374] Jiný popis cesty, tentokrát vydaný, sice tuto informaci neobsahuje, přesto dává alespoň letmo nahlédnout dovnitř tohoto dvora. Jeho autor, William Crowne, se nacházel v doprovodu Thomas Howarda, hraběte z Arundelu na oné neúspěšné diplomatické cestě do Říše a zpátky.[375] Po přeplutí Lamanšského průlivu poslala Alžběta poselstvu naproti kočáry, které je měli dovézt až do Rhenen,[376] kde měli možnost vidět Alžbětu i její dvůr, navečeřet se a shlédnout krásu zdejších pokojů a zahrad.[377] Cestou zpátky zastihli Alžbětu v Haagu a v její společnosti strávili několik dní.[378] Crowne bohužel neupřesňuje, jak konkrétně, logicky se však alespoň nějaký čas věnovali Arundelově diplomatické misi.

Součástí Alžbětiny reprezentace byla společně se záštitou umělců také ochrana autorů a jejich děl. V pramenech pro období této kapitoly se nachází dva jí dedikované spisy, zde se však budu věnovat pouze jednomu.[379] Jedná se o teologický komentář ke Knize Kazatel Michaela Jermina. Autor v textu zmiňuje, že Alžběta již zná jeho tvorbu a věnovala mu pozornost, přeje si proto, aby jeho nová publikace byla světu představena ve světle jejího patronátu. Jermin touží po tomto vynikajícím paprsku světla. I když bylo několikrát zataženo oblaky zkoušek, vždy přišel nový rozbřesk nebeské trpělivosti, duchovní radosti a božské odvahy. Celá dedikace „požehnanému veličenstvu paní Alžbětě, královně české“[380] se nese v duchu mučednictví Alžběty, které ji však v budoucnu přinese odměnu. Bůh spojil mnoho ctnostní a vytvořil tak ji, jedinou dceru slavného vládce. Udělal ji zrcadlem své chvály, aby se na ni ostatní mohli podívat. Je objektem vlídnosti Boha, který na ni laskavě shlíží. On je jejím

---

[373] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 281.
[374] BRERETON, William: *William Brereton´s Travels in Holland, the United Provinces, England, Scotland and Ireland 1634–1635*. Ed. Edward Hawkins. Manchester 1844.
[375] FERENCOVÁ, Hana: *Čechy a Morava očima anglický cestovatelů 1570–1800*. Olomouc 2018, s. 54.
[376] Jedná se o Alžbětin lovecký zámeček postavený roku 1629. Společně se svým dvorem zde trávila drtivou většinu roku. Viz HARCEKOVÁ, Eliška: *Alžběta Stuartovna – její královský dvůr v Praze a kontakty s českými osobnostmi v exilu*. Praha 2021, s. 40 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).
[377] CROWNE, William: *A True Relation of all the Remarkable Places and Passages Observed in the Travels of the Right Honourable Thomas Lord Hovvard, Earle of Arundell and Surrey…* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/true-relation-all-remarkable-places-passages/docview/2240860186/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1–2.
[378] Tamtéž, s. 67, 69.
[379] Starší z obou textů dedikaci nijak nerozvádí a tematicky patří do následující podkapitoly.
[380] JERMIN, Michael: *A Commentary, upon the Whole Booke of Ecclesiastes Or the Preacher Wherein the Originall Hebrew Text is Carefully Examined…* London 1639. Online: https://www.proquest.com/books/commentary-upon-whole-booke-ecclesiastes-preacher/docview/2240901307/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A3r–A3v.

jediným utěšitelem a syn Boží je jejím jediným spasitelem. Její utrpení na zemi ji později přinese radost v nebi.[381]

The Dutie of Sir Francis VVortley (1641) přímo Alžbětě dedikováno není.[382] Z názvu a náplně textu je však jasné, že se autor vztahuje právě k Alžbětě, jejíž mučednictví, trpělivost atd. by podle něj měly opěvovat ty největší múzy.[383] Přestože její ctnosti vyzdvihuje drtivá většina zde zkoumaných textů v průběhu celého jejího života, jen málo z nich tomu věnují tak velkou pozornost a prostor, jako Francis Wortley. Jeho dílo je v tomto až překvapivě blízko mladší produkci, která také často obsahuje několikastránkové vyzdvihování Alžběty Stuartovny. V ní se podle autora mísí ctnosti kardinální (moudrost, spravedlnost, mírnost a statečnost) a teologické (víra, naděje, láska) s královskou krví. I přesto je nešťastná stejně, jako by byla nejhorší osobou svého pohlaví. Její utrpení je větší než Jobovo a stejné jako Mariino, obě totiž měly syna, jenž byl přitlučen hřeby ke dřevu (Wrotley zároveň vysvětluje, že v případě Fridricha Jindřicha to byly „vzdušné hřeby“, a že byl nalezen přimrzlý ke stožáru lodi). Alžběta nesmí být přirovnávána k jiným manželkám, matkám ani vdovám – žádná z nich není dcerou krále, vládci pro ně neriskují štěstí a své životy, jejich synové nezemřeli a nejsou ve vězení[384] (v době napsání byl v zajetí vedle Ruprechta i Karel Ludvík).[385] Wortley nepřímo kritizuje anglickou politiku vůči Alžbětě, když tvrdí, že kdyby patřila ke katolické straně, udělala by papežské moře (nejspíš vliv) tak velkým, jako byl Řím za císaře Augusta. Tak to ale není, dobrá královna hodna císařské koruny bohužel prohrála a byla nucena utéci před nepřítelem. Okradli ji o slávu, manžela vyhnali z rodné země, i přesto však nebyla její trpělivost zlomena. Zmiňuje také mateřskou roli, nikdy totiž neviděl laskavější matku. Následně múza unavená Alžbětiným tragickým příběhem otáčí svou pozornost k jejím synům, kteří prosí Karla I. o pomoc.[386]

Totožné verše vydal Francis Wortley ještě asi o rok později. Pozměnil pouze název díla a přidal k nim několik veršů na přivítanou prince Ruprechta.[387] Alžběta je v nich však oslavována stejně jako její syn. Ruprecht je potomkem drahé Alžběty, odvážné matky, jejíž

---

[381] Tamtéž, fol. A3v.
[382] Jediná „dedikace“ obsažená v díle je na titulní stránce a jedná se pouze o abstraktní věnovaní pravdě a slávě.
[383] WORTLEY, Francis: *The Dutie of Sir Francis VVortley; Deliniated, in His Pious Pitty, and Christian Commiseration of the Sorrowes and Sufferings of the most Vertuous, Yet Unfortunate Lady Elisabeth Queene of Bohemia…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/dutie-sir-francis-vvortley-deliniated-his-pious/docview/2240944947/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 8.
[384] Tamtéž, s. 1–3, 7.
[385] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 327.
[386] WORTLEY, F.: *The Dutie*, s. 2–6, 8.
[387] WORTLEY, Francis: *Lines Dedicated to Fame and Truth Written by Sr. Francis Wortley, Knight and Baronet, Vpon the Consideration of the various Fortunes of that Blessed and most Vertuous Lady Elizabeth Queen of Bohemia*. York 1642. Online: https://www.proquest.com/books/lines-dedicated-fame-truth-written-sr-francis/docview/2264189528/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

příběh podobně jako jasné Slunce nesnese srovnání. Alžběta je potomkem Richarda Lvího Srdce (jehož osud zajatce arcivévody rakouského Ruprecht sdílel), avšak její srdce je odvážnější, než srdce tohoto krále i jejího syna. I její jméno, které Ruprecht ještě více proslaví, bude známé po všechen budoucí čas. Nakonec přidává přání, aby Alžběta v pokročilém věku viděla napravení všech svých škod skrze Ruprechta.[388] Původní verše z roku 1641 obsahují sice výtku směrem ke Karlovi I., v těch nově přidaných doufá, že Ruprechtův meč učiní z jejich drahého vládce „Karla Velikého".[389] Autor s tak mohl snažit vyjádřit náklonost ke králově straně během probíhajícího konfliktu.

5. 4. Vzpomínání na Jindřicha Frederika Stuarta

Specifickou skupinu tisků v tomto období tvoří životopisy staršího bratra Alžběty Jindřicha Frederika Stuarta. Odkazy na jeho osobu se občas ve zde zkoumaných pramenech objeví. Například v textu věnujícímu se smrti Gustava Adolfa a Fridricha Falckého je čtenář upozorněn, že švédský král zemřel přesně deset let po princi waleském.[390] Životopisy vyšly celkem tři – první v roce 1634[391] a další dva v roce 1641.[392] V prvním případě se autor podepsal pouze W. H., dva pozdější nesou jméno Charlese Cornwallise, dvořana a diplomata, který byl od roku 1610 součástí princova dvora a doprovázel svého pána až do posledních okamžiků jeho života.[393] Jeden z Cornwallisových textů však obsahuje pasáže nápadně podobné staršímu textu,[394] autoři tak mohli být jednou osobou, případně mohli spolupracovat nebo texty od sebe opisovat.

Všechny tři texty zmiňují Alžbětu jen okrajově, první z nich jí ale je i věnován. Dedikace je velmi stručná, zmiňuje se v ní jen Alžbětino jméno, tituly (princezna Velké Británie, královna česká, falckraběnka, vévodkyně bavorská &c.) a ponížená zavázanost

---

[388] Tamtéž, fol. B2r–B2v.
[389] Tamtéž, fol. B2v.
[390] *An Alarme*, s. 8.
[391] W. H.: *The True Picture and Relation of Prince Henry His Noble and Vertuous Disposition Containing Certaine Observations and Proofes of His Towardly and Notable Inclination to Vertue…* Leiden 1634. Online: https://www.proquest.com/books/true-picture-relation-prince-henry-his-noble/docview/2240897038/se-2 [cit. 15. 8. 2023].
[392] CORNWALLIS, Charles: *A Discourse of the most Illustrious Prince, Henry Late Prince of Wales. Written Anno 1626. by Sir Charles Cornwallis, Knight, Sometimes Treasurer of His Highnesse House*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/discourse-most-illustrious-prince-henry-late/docview/2240952405/se-2 [cit. 20. 8. 2023].; CORNWALLIS, Charles: *The Life and Death of our Late most Incomparable and Heroique Prince, Henry Prince of Wales A Prince (for Valour and Vertue) Fit to be Imitated in Succeeding Times. Written by Sir Charles Cornvvallis Knight, Treasurer of His Highnesse Houshold*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/life-death-our-late-most-incomparable-heroique/docview/2248540196/se-2 [cit. 19. 8. 2023].
[393] LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XII.* New York – London 1887. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati12stepuoft/mode/2up [cit. 23. 3. 2024], s. 234.
[394] CORNWALLIS, C.: *The Life and* Death, s. 15, 76.; W. H.: *The True Picture*, s. 29, 44.

onoho W. H.[395] Podobně jako v textech vydaných po princově smrti je i zde Alžběta popisována jako sestra, kterou Jindřich Frederik miloval, často navštěvoval a vedl s ní pravidelnou korespondenci.[396]

Stručnější z Cornwallisových biografií taktéž popisuje láskyplný vztah, jenž mezi sourozenci (včetně Karla I.) údajně panoval. Dokonce zmiňuje vzájemné škádlení a provokování mezi nimi, kterými si dokazovali lásku a trpělivost.[397] Podrobnější životopis toto překvapivě nereflektuje, autor se naopak více věnuje přípravám na sňatek s Fridrichem Falckým, kterému Jindřich Frederik po příjezdu do Anglie dělával společnost.[398]

Spíše než konkrétní zmínky o Alžbětě jsou zde zajímavé důvody, které mohly vést k vydání tří tak podobných biografií v relativně krátkém časovém období. Cornwallis věnoval svá díla Karlovi, princi waleskému, dědici ctností svého urozeného strýce.[399] Delší text pak při popisování příprav na svatbu zmiňuje, že Jindřich Frederik byl sňatku nakloněn a sledoval tak stejnou (správnou) politiku jako jeho otec Jakub I.[400] (což nejspíš nebyla pravda).[401] Z textů je tak patrná jakási nostalgie po minulých letech, znechucení nad aktuálním stavem věcí a touha po lepší budoucnosti v podobě nástupu prince Karla (II.) na anglický trůn. Počet vydání může naznačovat popularitu této myšlenky. Úvahy o tom, jaká by byla Anglie, kdyby jí vládl Jindřich Frederik, Karel (II.) nebo Alžběta, jsou v tisku patrné po většinu zkoumané doby a naznačují velkou nespokojenost ve společnosti.[402]

---

[395] W. H.: *The True Picture*, nestr.
[396] Tamtéž, s. 4.
[397] CORNWALLIS, C.: *A Discourse*, s. 23.
[398] CORNWALLIS, C.: *The Life and Death*, 23, 33.
[399] Tamtéž, fol. A2r.; CORNWALLIS, C.: *A Discourse*, fol. A3r.
[400] CORNWALLIS, C.: *The Life and Death*, s. 23.
[401] MILLER, J.: *Falcký mýtus,* s. 52–53.
[402] Ostatně existují teorie, že kdyby Karel I. Alžbětě alespoň aktivně pomohl získat zpátky Falc, žádná občanská válka by nebyla. Viz BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 2.

6. Alžběta Stuartovna, občanská válka a Commonwealth (1642–1659)

Nespokojenost obyvatelů Britských ostrovů (resp. některých jejich částí) se naplno projevila ve 40. letech 17. století občanskou válkou. Ta společně se proměnou organizace státu, náboženství atd. přinesla také zlom ve vývoji veřejné sféry, jednalo se totiž o válku slov stejně tak jako zbraní.[403] Není tedy divu, že právě v tomto období vrcholí zájem veřejnosti o domácí politické dění a společně s ním i produkce tisků. Především počátek 40. let byl obdobím velmi plodným na levné publikace.[404] Tomu napomohl i kolaps kontrolních systémů zavedených v dřívějším období, vydavatelé tak na trh chrlili jeden pamflet za druhým.[405] Větší kontrola byla opět zavedena v 50. letech za vlády Olivera Cromwella.[406]

Mnohé z těchto tisků zmiňují také Falc, válku v Evropě, Alžbětu Stuartovnu a její děti, není však v možnostech této práce popsat úplně všechny a není to ani potřeba. Ukázkovým příkladem jsou tehdejší noviny. Ty sice Alžbětino jméno občas obsahují, ale tyto zmínky jsou velmi stručné a často pouze shrnují informace více popsané v jiných tiscích,[407] případně probírají s ní spojené věci (restituce Falce, činnosti jejích synů), avšak bez jakékoli reflexe jí samotné.

6. 1. Opatrnost vůči parlamentu

Konflikt mezi parlamentem a Karlem I. postavil Alžbětu Stuartovnu do nepříjemné pozice. Na jedné straně stál její vlastní bratr, na druhé zas orgán, který ji a cokoli s ní spojené (např. boj za restituci Falce) dlouho podporoval, ostatně parlamentní tisk lze považovat za obecně profalcký.[408] Není tedy divu, že alespoň v prvních letech se Alžběta snažila být vůči zákonodárnému sboru velmi opatrná, což se projevilo i na tisku, pomocí kterého se někdy na parlament obracela.

Téměř okamžitě se Alžběta začala (oprávněně) obávat o finanční prostředky z Anglie. Falc sice již nebyla pod kontrolou Habsburků nýbrž Švédů a následně Francouzů, i tak se jí nedařilo získat příjem z věnného Frankenthalu. Byla tedy zcela závislá na anglických

[403] LAKE, P. – PINCUS, S.: *Rethinking*, s. 279.
[404] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 252, 256.
[405] To mimochodem vedlo i k častému plagiátorství. Více viz GRIFFITHS, A.: *The Print*, s. 15.
[406] FRANK, J.: *The Beginnings*, s. 253.
[407] Např. záležitost vyplácení Alžbětě určené renty (viz níže) je v novinách zmíněna jen zběžně. *A Continvation of Certaine Speciall and Remarkable Passages from both Houses of Parliament* ... [Issue 8]. 1642. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/continvation-certaine-speciall-remarkable/docview/2264174773/se-2 [cit. 19. 8. 2023].
[408] BOYS, J. E. E.: *London´s news*, s. 259.

penězích, ty však ani v klidnějších dobách nepřicházely pravidelně nebo v určené výši a na jaře 1642 bylo vyplácení dokonce zcela pozastaveno, nejspíš v souvislosti se zapojením syna Ruprechta do bojů.[409] Parlament považoval výdaje na vydržování královských dvorů (primárně krále a královny, avšak i Alžbětino jméno se v seznamu objevuje) za jeden z důvodů bezútěšného stavu anglických financí.[410]

Na podzim roku 1642 bylo vydáno několik tisků, ve kterých se Alžběta obrací na parlament a připomíná své pohledávky. První z nich je vlastně rovnou reakcí parlamentu na Alžbětiny dopisy. Alžbětě je zde slíbeno, že jakmile se situace uklidní, budou jí peníze dále vypláceny, a to i přes všechno zlé, co v jejich zemi činí její syn Ruprecht.[411] Působení mladšího ze synů bylo nejspíš jedním z důvodů či argumentů pro zastavení vyplácení peněz, jelikož o měsíc později vyšla tiskem deklarace nejstaršího ze synů, Karla Ludvíka, ve kterém společně s matkou odsuzují Ruprechtovo zapojení do bojů na straně royalistů. Jeho neukázněné a nespravedlivé činy, jejichž krutost tíží jejich duše, neschvalují. Údajně se jej snaží napomínat skrze dopisy, ale nic jej nedokáže uklidnit. Doufají tedy, že činy osoby, kterou nedokážou ovlivnit, nezkazí dobrý vztah s parlamentem, který jim byl vždy nakloněn, a neznemožní vyplácení penze – jejich hlavního přijmu, bez nějž by museli trpět.[412] V jiné společné deklaraci se objevují v podstatě totožné požadavky a argumenty. Pouze se přidává osobní rozměr, kdy Ruprechtovi rozmlouvá jeho zapojení se do bojů Alžběta osobně před odjezdem. Údajně mu také odmítla dát požehnání před touto výpravou. Z podněcování a podpory Ruprechtových úmyslů viní Henriettu Marii Bourbonskou, královnu anglickou.[413] Zdá se, že Alžběta dále podporovala obraz sebe jako chudé vdovy trpící za hříchy ostatních. Nevinnost se zde přenáší také na Karla Ludvíka a Ruprecht je naopak vykreslován negativně. Vymezování se vůči Ruprechtovi je zde čistě politický čin, jejich vztah byl ve skutečnosti mnohem lepší než vztah s Karlem Ludvíkem. Starší z obou synů pak nepotřeboval mít dobrý

---

[409] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 284–285, 289, 352.

[410] *A Declaration Concerning the Generall Accompts of the Kingdome with the True State of all Receipts and Disbursements of Moneys both by Land and Sea for the use of the Common-Wealth, since the First Sitting of this Parliament Unto the First of Iune, 1642*. London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-concerning-generall-accompts-kingdome/docview/2264196843/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A2v, C1v.

[411] *The Queen of Bohemia Her Desires and Propositions to the House of Commons, Sep. 22, Vvith the House of Commons Answer to the Said Desires…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/queen-bohemia-her-desires-propositions-house/docview/2240884049/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3v–A4r.

[412] Henrietta Maria: *The Queens Majesties Message and Letter from the Hague in Holland, Directed to the Kings most Excellent Majesty…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/queens-majesties-message-letter-hague-holland/docview/2240861748/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 7–8. Deklarace je připojena za otištěné dopisy Henrietty Marie.

[413] *A Declaration of the Prince Paltsgrave, to the High Court of Parliament Concerning the Cause of His Departure Out of England in these Times of Distractions…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-prince-paltsgrave-high-court/docview/2248525035/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 2, 3.

vztah se zákonodárným sborem jen kvůli penězům, ale později také pro pomoc během jednání o vestfálském míru.[414] Od následujícího roku Alžběta parlament pravidelně obesílala s žádostmi o vyplácení, avšak penze přicházela stále velmi nepravidelně. V roce 1645 ji sice penzi parlament zvýšil, hned za rok ale přišlo naopak snížení. Platby se dále opožďovaly, v roce 1649 pak přestaly úplně.[415]

Důkazem trvající náklonosti parlamentu byl i návrh, že by Alžběta odjela do Anglie a fungovala jako jakýsi prostředník mezi znepřátelenými stranami. Poprvé se objevuje v dopisu Thomase Roea[416] Alžbětě na podzim 1642,[417] v prosinci jej lze nalézt i v tisku. Podle „důvěryhodného“ zdroje Alžběta plánuje odjet do Anglie za účelem usmíření svého bratra s parlamentem. Alžběta je zde na straně parlamentu, jelikož ji i Karla Ludvíka velmi mrzí, že král parlament nenavštěvuje. Dle autora otištěného dopisu by mohlo dobré slovo této ctnostné a zbožné královny rozveselit všechna dobrá srdce a přinést smír do rozděleného království. Alžbětino stranění parlamentu je ještě umocněno již popisovaným odsouzením Ruprechotvých činů.[418] Alžběta byla nejspíš skutečně očekávána, jak naznačuje jiný text taktéž z prosince 1642. Údajně se v Anglii konají velké přípravy na příjezd Alžběty a jejího nejstaršího syna, který se očekává přibližně v polovině měsíce. Dokonce jim již poslali naproti družinu.[419]

Ještě v polovině 40. let musely být mezi Alžbětou a parlamentem dobré vztahy, jelikož se do modlitebních knih vrátila prosba za ni a její rodinu. Původní kniha modliteb byla v roce 1644 zakázána a nahrazena novou. Společná modlitba před kázáním odráží mnohé z tehdejší situace v Anglii. Mají se modlit za krále, aby nedostával špatné rady, za konverzi královny ke správné víře a dobré vzdělání jejich dětí. V neposlední řadě prosí za útěchu sužované

---

[414] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 356, 385, 407.
[415] Tamtéž, s. 360–361.
[416] Thomas Roe byl dříve vyslancem anglického krále v Indii, Osmanské říši i v Římské říši, mezi lety 1640–1644 členem anglického parlamentu. Alžbětě sloužil ještě před svatbou s Fridrichem Falckým a byl jejím věrným služebníkem a korespondentem až do své smrti. AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 356, 568.
[417] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 350.
[418] *A Declaration of the Queen of Bohemia Concerning Her Comming into England to both Houses of Parliament, Wherein is Declared the Cause of Her Comming, and what She Intends to Doe : Also the Resolution of the Lords and Commons, Assembled in Parliament, Concerning His Majesties Proclaiming of Divers Worthy Members Traytors*. London 1642. Online: https://books.google.cz/books?id=P8tqM2V4IhQC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 20. 8. 2023], fol. A2r–A3r.
[419] *Another Famous Victorie obtained by His Excellencie the Earle of Essex Against the Kings Army Neer Reading, Oxford, Marlow, and Henly, Decem. 3…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/another-famous-victorie-obtained-his-excellencie/docview/2240970642/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A3r.

královny české a restituci Falce.[420] Totožnou modlitbu obsahuje také redukovaná verze knihy určená posádkám lodí.[421]

Poslední z tisků, který lze interpretovat jako důkaz potenciálně dobrých vztahů mezi Alžbětou a parlamentem, je otištěný dopis George Withera. Prosí v něm zákonodárný sbor o slitování nad sebou i svou rodinou. Přestože zlé jazyky tvrdí opak, vždy stál na straně veřejného dobra a parlamentu. I tak se jeho rodina řítí do záhuby. V jednom z bodů petice zmiňuje, že kvůli nedostatku prostředků musel zastavit dary různých významných osobností. Konkrétně však uvádí pouze Alžbětu (resp. královnu českou). [422] Důraz, který na její jméno Wither kladl, může naznačovat jak přední postavení Alžběty mezi Witherovými patrony[423] tak snahu zapůsobit na parlament napojením na konkrétního patrona (a zamlčování ostatních).

6. 2. Spolupráce Stuartovských dvorů v Haagu a příklon na stranu bratra

Zatímco Karel Ludvík skutečně stál spíše na straně parlamentu, Alžběta balancovala mezi oběma tábory. Alespoň zpočátku však tisk nereflektoval její podporu royalistům přímo. Zmiňuje spíše spolupráci exilového falckého dvora s dvorem Henrietty Marie, resp. jejích dětí. Proto budou v této kapitole vedle jiných rozebrány také tisky věnující se dvorskému životu. Právě ty totiž ukazují postupný otevřený příklon Alžběty na stranu bratra.

Henrietta Marie přijela společně s dcerou Marií do Spojených provincií na jaře 1642. Alžběta byla součástí přivítání, její jméno[424] se objevuje v uvítací řeči Frederika Hendrika, prince oranžského. Po tomto ceremoniálu společně odjely do jeho paláce.[425] I další tisk

---

[420] *A Directory for the Publique Worship of God, Throughout the Three Kingdoms of England, Scotland, and Ireland Together with an Ordinance of Parliament for the Taking Away of the Book of Common-Prayer…* London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/directory-publique-worship-god-throughout-three/docview/2248516722/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A3r, s. 22.

[421] *A Supply of Prayer for the Ships of this Kingdom that Want Ministers to Pray with them: Agreeable to the Directory Established by Parliament. Published by Authority*. London 1645. Online: https://www.proquest.com/books/supply-prayer-ships-this-kingdom-that-want/docview/2240884203/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 3, 10.

[422] WITHER, George: *To the most Honourable the Lords and Commons in Parliament Assembled, the Humble Declaration and Petition of Major Geo. Wither*. London 1646. Online: https://www.proquest.com/books/most-honourable-lords-commons-parliament/docview/2248499434/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

[423] K jejich vzájemnému vztahu víc výše.

[424] V textu se objevuje „Elizabeth“ nebo „Lady Elizabeth“ a formulace jsou nejasné. Stejné označení se používalo i pro jednu z dcer Karla I. a Henrietty Marie, ta však nikdy neopustila Anglii (viz LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XVII.* New York – London 1889. Online: https://archive.org/details/dictionarynatio21stepgoog/mode/2up?view=theater [cit. 23. 3. 2024], s. 232.), proto předpokládám, že jde právě o Alžbětu Stuartovnu.

[425] *The Prince of Orange His Royall Entertainment to the Queen of England. with, the True Description, how the Nobles Inhabiting within the Hague, Rotterdam, Leyden, Amsterdam, Delph, Utricke, Schedam, and Divers Others Congratulated Her Majesty into Holland…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/prince-orange-his-royall-entertainment-queen/docview/2248518476/se-2 [cit. 21. 8. 2023], fol. A2v, A4v.

zmiňuje Alžbětinu roli při příjezdu anglické královny. Měla jí poskytnout kočáry a být přítomna předání domu, ve kterém nově sídlila Henrietta Marie se svým dvorem.[426]

Oba královské dvory i princ oranžský na počátku konfliktu usilovali o zdání neutrality, což značně komplikoval příliv osob, které se v Anglii necítily bezpečně. Situaci se rozhodli vyřešit prohlášením Frederika Hendrika a generálních stavů vydaného jménem královny Henrietty Marie.[427] V něm se výslovně zakazuje osobám nepřátelským k parlamentu nebo králi (u druhých jmenovaných však nejspíš nehrozilo, že by se obraceli na královnu) přibližovat se ke dvoru Henrietty Marie na určitou vzdálenost.[428] Alžběta v deklaraci zmíněna není, ale její dvůr se nacházel tak blízko dvoru Henrietty Marie, že ona zakázaná zóna zahrnovala i její obydlí. Díky tomu Alžběta mohla nadále vystupovat jako osoba nakloněná parlamentu.[429] Henrietta Marie však zákaz porušovala a přijímala u sebe uprchlíky před parlamentem.[430] Stále více se klonila k válečnému vyřešení sporu, tato militantnost ji spojovala s Alžbětou, se kterou se postupně sbližovala.[431] Zdá se tedy, že vydání proklamace či zákazu bylo spíše naoko.

Blízkost královských dvorů dokazuje také popis pokusu o atentát na Alžbětu.[432] Dva jezuité, jichž se zlo zmocnilo stejně jako jedince ovládne nemoc, doufali ve volný přístup k Henriette Marii (text bohužel neuvádí důvod návštěvy), jenže v tom jim zabránila svou ostražitostí a starostí Alžběta, nejzbožnější a nejctnostnější princezna, následující požadavky anglického království.[433] Alžběta je zde dávána do protikladu k Henriette Marii – oproti ní je totiž protestantka, zodpovědná a nevystupuje proti parlamentu (tato narážka se může vztahovat i k onomu zákazu přijímání osob utíkajících před parlamentem). Tisk zároveň popisuje Alžbětu jako shovívavou a soucitnou. Spiklenci se totiž rozhodli Alžbětu odstranit pomocí lsti, když v přestrojení přišli prosit o milost pro své rodiny. Během předávání listu s prosbami vytáhl druhý z nich pistol, ta však nevystřelila. Následně se ji pokusili zabít

---

[426] *An Ordinance Or Proclamation by the Prince of Orange and States of Holland, in Her Majesties Behalf and at Her Request…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/ordinance-proclamation-prince-orange-states/docview/2240990408/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 6.
[427] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 338, 341–342.
[428] *An Ordinance Or Proclamation*, s. 4.
[429] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 341–342.
[430] NEWTON, William: *The Copy of a Letter Written by Mr. William Newton, One of the Gentlemen Ushers Unto the Lady Elizabeth, Unto His Brother Francis Newton, Esq. One of the Foure Squires of the Body to His Maiestie*. London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/copy-letter-written-mr-william-newton-one/docview/2240948986/se-2 [cit. 21. 8. 2023].
[431] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 347.
[432] Nejednalo se o první pokus, jeden z dřívějších (1616) reflektuje německý tisk. HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký,* s. 81–82.
[433] *Treason Discovered from Holland, Or, A Discoverie of a most Damnable and Divellish Attempt of Two Iesuites and Three Other Catholiques Against the Life and Person of the Ladie Elisabeth…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/treason-discovered-holland-discoverie-most/docview/2240960403/se-2 [cit. 11. 8. 2023], fol. A2r–A2v.

dýkou, resp. malým mečem, Alžběta však stihla utéct. Vše dobře dopadlo jen díky slitování Stvořitele, který své vyvolené (Alžbětu) chrání a zachovává.[434] Tento konkrétní tisk sice otevřeně staví Alžbětu na stranu parlamentu, zároveň však ukazuje, jak blízko k sobě Alžběta a Henrietta Marie měli v době pobytu anglické královny na pevnině.

Na stranu krále staví Alžbětu další deklarace z roku 1642, tentokrát od jejího syna Ruprechta. Vymezuje se vůči obviněním, která jsou obsažena v různých pamfletech, jako například plenění nebo příklon royalistů ke katolické církvi. Ten zcela odmítá, protože Karel I. je ten nejvěrnější a nejlepší obránce víry v celé Evropě. Jeho náležitost ke správné víře dokazuje i jeho podpora české královny, Ruprechtovy ctnostné matky, a kurfiřta falckého, kterou nemůže nikdo přehlížet.[435]

Dopis, který byl podle datace napsán brzy po příjezdu Henrietty Marie do Nizozemí, naznačuje ochlazování vztahů mezi generálními stavy a falckým dvorem, což pisatele velmi zarmucuje. Ještě více se však stupňovalo napětí mezi anglickou královnou a Nizozemci, dokonce se již měli těšit na její odjezd.[436] Nejprve byl naplánován na počátek následujícího roku, avšak kvůli špatnému počasí se musela loď vrátit zpátky do Nizozemí a na pobřeží na Henriettu Marii čekala opět Alžběta.[437] Druhý pokus v únoru byl už úspěšný.[438]

Po smrti Frederika Hendrika a nástupu jeho syna Viléma II. do místodržitelského úřadu (1647) Nizozemsko definitivně přešlo na stranu anglického krále a podporovalo skotské royalisty. Zároveň se novou princeznou oranžskou stala Marie Henrietta Stuartovna (Princess Royal, dcera Karla I. a Henrietty Marie), jejíž dvůr se čím dál více propojoval s dvorem její tety. Společně uváděly masky i divadelní hry[439] a často se vzájemně navštěvovaly.[440] Blízkost Stuartovských dvorů (resp. družin, jelikož lze mezi ně počítat i návštěvy královských princů) byla reflektována tiskem. Méně explicitní připomínka těchto dvorů se nalézá v cestopise Owena Felthama, jehož popis Nizozemska je ostře satirický a sarkastický. V závěrečné shrnující části ale připomíná, že tato země je jako vodním příkopem obehnaný hrad, který

---

[434] Tamtéž, fol. A3r.
[435] Rupert, Prince Count Palatine: *Prince Rupert His Declaration*. Oxford 1642. Online: https://www.proquest.com/books/prince-rupert-his-declaration/docview/2240877914/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 1, 3, 5.
[436] NEWTON, W.: *The Copy*.
[437] *A True Relation of the Queens Majesties Return Out of Holland, and of Gods Mercifull Preservation of Her from those Great Dangers…* Oxford 1643. Online: https://www.proquest.com/books/true-relation-queens-majesties-return-out-holland/docview/2240894121/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 3.
[438] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 353.
[439] Alespoň jedna hra byla Alžbětě v tomto období věnována, konkrétně QUINAULT, Philippe: *The Noble Ingratitude a Pastoral-Tragi-Comedy / by Sr. William Lower, Knight*. The Hague 1659. Online: https://www.proquest.com/books/noble-ingratitude-pastoral-tragi-comedy-sr/docview/2264211049/se-2 [cit. 23. 8. 2023].
[440] Tamtéž, s. 369–370, 389.; AKKERMAN, N.: *Courtly Rivals*, s. 93.

v sobě skrývá dva nejbohatší drahokamy na světě – královnu českou a princeznu oranžskou.[441] Alžbětino jméno se dále vyskytuje v tiscích popisující návštěvy Karla (princ waleský, resp. král Karel II.) v Nizozemí. Při té první měla Alžběta s rodinou spěchat k pobřeží, aby urozeného hosta přivítala.[442] Přibližně o rok později se Karel opět objevil ve Spojených provinciích. Společně se sourozenci jel do Dordrechtu, kam jej doprovázela i Alžběta.[443]

Situace obou dvorů se výrazně zkomplikovala po smrti Viléma II. Oranžského. Generální stavy začaly vyjednávat s Cromwellovou Anglií a do Haagu, kde kromě Alžběty a Marie Henrietty sídlil i Jakub, vévoda z Yorku, přijížděli noví angličtí vyslanci.[444] Těmi zjevně pohrdali jak někteří autoři pamfletů a zpráv,[445] tak stuartovští dvořané, jak naznačují zprávy zveřejněné roku 1651. Ta kratší je připojena za domácí novinky z bojišť a pouze zmiňuje výzvu generálních stavů směrem k Alžbětě a vévodovi z Yorku, kteří si mají hlídat své dvořany, aby neuráželi a neobtěžovali anglické ambasadory a jejich služebnictvo.[446] Druhý tisk popisuje incident, který vedl k vyhrocení celé situace. Angličtí vyslanci si podle něj měli vyjet na procházku do lesa, kde potkali prince Edwarda, syna české královny, a jeho sestru. Edward vyslance nejdříve napadl verbálně (označil je za darebáky a psy), následně se na ně šklebil, a nakonec někomu z nich splašil koně. Vyslanci vše popsali zástupcům generálních stavů, kteří následně osobně šli k Alžbětě. Ta je přijala za přítomnosti prince Edwarda, podle něhož s urážením začali samotní vyslanci. Na konci je připojena poznámka

---

[441] FELLTHAM, Owen: *Three Moneths Obseruations of the Low-Countries, especially Holland Containing a Brief Description of the Country, Customes, Religions, Manners, and Dispositions of the People*. London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/three-moneths-obseruations-low-countries/docview/2240862283/se-2 [cit. 20. 8. 2023], s. 30.; Tisk vyšel znovu v roce 1652: FELLTHAM, Owen: *A Brief Character of the Low-Countries Under the States. being Three Weeks Observation of the Vices and Vertues of the Inhabitants*. London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/brief-character-low-countries-under-states-being/docview/2240855416/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

[442] *Vindiciæ Carolinæ. being a True Relation of His Highnesse the Prince of Wales, His Voyage at Sea, since He Parted from Calais in France, July 20. Untill this very Day, 1648*. London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/vindiciæ-carolinæ-being-true-relation-his/docview/2240919967/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 2.

[443] *Joyfull Nevves for the Citizens of London from the Princes Fleet at Sea; Wherein is Communicated, the the [Sic] Full Particulars of a Great Victory obtained…* London 1649. Online: https://www.proquest.com/books/joyfull-nevves-citizens-london-princes-fleet-at/docview/2240911910/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 2.

[444] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 386.

[445] Některé tisky za spojení „English Ambassadors“ dávají dovětek „as they stile themselves“. *Anglia Liberata, Or, the Rights of the People of England, Maintained Against the Pretences of the Scotish King, as they are Set Forth in an Answer to the Lords Ambassadors Propositions of England…* London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/anglia-liberata-rights-people-england-maintained/docview/2264193274/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1.

[446] *A Great Fight in Scotland between His Excellencey the Lord Gen: Cromwels Forces, and the Scots, upon the Advance of Lieutenant Gen. Lesley, and Col. Massie, from Sterling Towards Glasco…* London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/great-fight-scotland-between-his-excellencey-lord/docview/2240956831/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 5.

o nevděčnosti Edwarda vůči Anglii, z jejíchž peněz byl vychováván.[447] Je zajímavé, že tisk nezaznamenal reakci samotné Alžběty na incident (až na malou poznámku, že dvůr k celé věci mlčí) a za nevděčného je označen pouze Edward a nikoli ona. Je docela možné, že si stále uchovávala v očích parlamentu alespoň nějakou úctu.

Kritice se však Alžběta nevyhnula. V anglickém tisku reagujícím na vztah mezi Karlem (II.) a Skotskem se vyskytuje také část věnující se náboženství. Tato otázka byla ožehavým tématem již od počátku Karlových jednání se Skoty v roce 1649[448] a anglický tisk toho chtěl využít. Připomíná Skotům, že na rozdíl od nich jsou všichni royalisté, včetně Marie Henrietty a Alžběty, stále závislí na episkopátu, který je od podstaty špatný. Samotní skotští royalisté odmítají při pobytu v Nizozemí navštěvovat stejné kostely jako jejich král nebo královna česká, což má podle autora dokazovat nesmyslnost jednání mezi Karlem a Skoty.[449]

Naopak oslavné zmínky se vyskytují v panegyrické řeči po popravě Karla I. od Henryho Wottona. Alžbětu vždy považoval a stále považuje za jedinečnou osobu svého pohlaví, velikou svým utrpením a známou či vynikající díky zapomnění.[450] Karel jí byl vždy skvělým bratrem, velmi ji miloval a vážil si jí, jak dokázal starostí o ní po smrti Fridricha Falckého.[451]

Tisky z přelomu 40. a 50. let vidí Alžbětu již zcela na straně royalistů. Příkladem toho jsou texty, které vyšly v souvislosti s případem odsouzení Williama Cravena, člena Alžbětina dvora a příznivce Karla I. i jeho syna, označeného za nepřítele Commonwealthu.[452] Craven podle obvinění předal petici osob, které chtěli bojovat s Karlem II. proti parlamentu, Alžbětě, jež ji měla dále předat svému synovci. Dále jej viděli jít společně s Alžbětou a jejími dcerami přímo za Karlem II.[453] V neposlední řadě pak měl Craven jednat s Alžbětou a dalšími lidmi o tom, jak nejlépe pomoci vyhnanému dědici.[454] K odsouzení vedla zpráva jednoho ze špiónů

---

[447] BILL, Edward: *Certain Propositions Sent by the States of Holland, to the Lords Embassadors of the Common-Wealth of England…* London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/certain-propositions-sent-states-holland-lords/docview/2248497557/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 3–6.
[448] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 375–376.
[449] *Anglia Liberata*, s. 21, 24.
[450] „Illustrious by obscurity".
[451] WOTTON, Henry: *A Panegyrick of King Charles being Observations upon the Inclination, Life, and Government of our Soveraign Lord the King…* London 1649. Online: https://www.proquest.com/books/panegyrick-king-charles-being-observations-upon/docview/2240923063/se-2 [cit. 21. 8. 2023], s. 94.
[452] LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XIII.* New York – London 1888. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati13stepuoft/mode/2up?view=theater [cit. 23. 3. 2024], s. 45.
[453] *A Reply to a Certain Pamphlet Written by an Vnknowing and Vnknown Author, Vvho Takes upon Him to Answer the True and Perfect Narrative of the several Proceedings Concerning the Lord Craven…* London 1653. Online: https://www.proquest.com/books/reply-certain-pamphlet-written-vnknowing-vnknown/docview/2248509783/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A3r–A3v.
[454] *The Declaration and Message Sent from the Queen of Bohemiah, Lord Craven, Lord Goring, and Divers Other English Gentlemen, Resident at the Hague in Holland…* London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-message-sent-queen-bohemiah-lord/docview/2240969711/se-2 [cit. 21. 8. 2023], s. 3.

Anglie v Nizozemí[455] a vzhledem k propojení celého případu s Alžbětou je docela možné, že parlament záměrně sledoval právě ji. Případ byl zjevně velmi populární, tisky o něm vycházely i s několikaletým odstupem.[456]

6. 3. Reflexe třicetileté války a působení Anglie

Ve 40. letech probíhaly poslední boje třicetileté války a postupně se rýsoval vestfálský mír, dalo by se tedy předpokládat, že se na trh dostane spousta tisků, které o tomto budou pojednávat a při tom zmíní i tak důležitou osobnost tohoto vývoje, jakou byla Alžběta Stuartovna. Opak je však pravdou. Ve zkoumaných pramenech není ani jeden, který by takovéto podmínky splňoval. Důvodů může být několik. Alžběta v té době již dávno nebyla regentkou, jelikož její syn měl v době uzavření míru 30 let. V tomto období tedy nezastávala žádnou politickou funkci. Dalším je pak zaujatost Anglie vlastním vývojem, v případě mírových jednání především soudem a odsouzením krále Karla I. Ostatně i Alžběta byla o podrobnostech vestfálského míru obeznámena ve stejných dnech, jako o popravě svého bratra.[457] V neposlední řadě se pak tyto novinky mohly objevovat spíše v periodickém tisku, který však není součástí zkoumaných pramenů. Téma války v Evropě a (ne)zapojení Anglie se však v souvislosti s Alžbětou v tiscích občas objevilo. Nejednalo se však o novinky a současné události, nýbrž spíše reflexi dřívějších událostí a vývoje.

Zajímavým příkladem je text z roku 1642, který se velmi ostře ohrazuje proti jakémukoli zapojení Anglie na straně Falce. Vymezuje se vůči starším militantně protestantským pamfletům jako *Vox Populi (*1620) a *Votivæ Angliæ* (1624), které pod falešnou maskou přátel státu podporují možné nástupnictví Alžběty na anglický trůn, což by podle nich vedlo k mnohem lepší politické i náboženské situaci. Boj Angličanů za Falc je podle autora textu zcela nesmyslný a odmítá vojenské řešení restituce Falce.[458] Odsuzuje i přijetí české

---

[455] *A True and Perfect Narrative of the several Proceedings in the Case Concerning the Lord Craven, before the Commissioners for Sequestrations and Compositions…* London 1653. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-narrative-several-proceedings-case/docview/2248505933/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1.

[456] A všechny zmiňují i Alžbětino zapojení. BISHOP, George: *A Rejoinder Consisting of Two Parts, the First Entituled, the Ballance, Or, A Vindication of the Proceedings and Judgement of Parliament and their Ministers, in the Cases of William (Called Lord) Craven…* London 1658. Online: https://www.proquest.com/books/rejoinder-consisting-two-parts-first-entituled/docview/2240894138/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 84–85.; *The Lord Craven's Case, Briefly Stated*. London 1654. Online: https://www.proquest.com/books/lord-cravens-case-briefly-stated/docview/2240945951/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 3.

[457] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 373.

[458] CALVERT, George: *The Answer to Tom-Tell-Troth the Practise of Princes and the Lamentations of the Kirke / Written by the Lord Baltismore, Late Secretary of State…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/answer-tom-tell-troth-practise-princes/docview/2248554893/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1, 3–4, 22–23.

koruny. Mimo spornost volitelnosti českého krále zde překvapivě zpochybňuje bezútěšnost protestantů v Čechách.[459] Anglického čtenáře nabádá, ať se podívá na vlastní zemi. Zdejší potlačovaná náboženská skupina, totiž katolíci, se má mnohem hůře, než se měli protestanté v Čechách, měli by tedy i oni povstat (proti tyranům – anglikánům)?[460] S argumentem zdánlivé obrany pravých křesťanů polemizuje i dále. Stavové společně s Fridrichem Falckým totiž jednali s Turky. Ve skutečnosti jim tedy nešlo o víru (jak by se jinak mohli spojit v muslimy proti křesťanskému císaři).[461]

Možný nástup Alžběty Stuartovny a jejích potomků na trůn odmítá také tisk vyšlý již po restauraci Falce. Právě znovunabytí území v Říši je podle něj důvodem jejich nevhodnosti, společně s dalšími tituly a s tím spojenými vztahy s okolními zeměmi, protože by Anglii zatáhli do dalších válek a konfliktů. Angličané by měli mít dost rozumu na to vrátit za bezpečných a čestných podmínek na trůn právoplatného dědice, Alžbětina linie by je totiž jen zavedla do záhuby.[462] Za necelých třicet let se tak zcela otočil názor na Alžbětu jako možnou panovnici.

Existují i další texty, které mimochodem zmiňují starší úvahy o nástupnictví, avšak bez jeho přímého odmítnutí či jakéhokoli přímého hodnocení Alžběty. V jednom pamfletu je v souvislosti s pobyty vládců u cizích dvorů připomenuto dobrodružství Karla I. ve Španělsku. Obyvatelé britských ostrovů se tehdy měli velmi bát o svého budoucího krále, jedinou útěchou jim měla být Alžběta a její děti (nikoli Fridrich),[463] nejspíš právě pro svá potenciální dědická práva. Podle textu namířeného proti Hamiltonům měla tato rodina kdysi plánovat uzurpování skotské koruny a český král a královna měli jednomu z členů rodiny slíbit sňatek s některou z jejich dcer.[464] Roli falckého páru však nějak nerozvádí.[465]

Alžběta se dále zmiňována v souvislosti s osobami, které kdysi bojovaly na protestantské straně. Zdá se, že její jméno mělo sloužit jako potvrzení kvalit daného jedince. Zároveň se tak Alžběta ukazuje jako někdo, kdo si pamatuje své služebníky a je jim

---

[459] Před stavovským povstáním.
[460] CALVERT, G.: *The Answer*, s. 5, 8, 12.
[461] Tamtéž, s. 19.
[462] PRYNNE, William: *Sad and Serious Politicall Considerations Touching the Invasive War Against our Presbyterian Protestant Brethren in Scotland…* London 1650. Online: https://www.proquest.com/books/sad-serious-politicall-considerations-touching/docview/2240975869/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 18.
[463] *An Ansvver to Severall Obiections made Against some Things in Mr. Thomas Chaloners Speech…* London 1646. Online: https://www.proquest.com/books/ansvver-severall-obiections-made-against-some/docview/2240909557/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 6.
[464] *The Manifold Practises and Attempts of the Hamiltons, and Particularly the Present Duke of Hamilton Now Generall of the Scottish Army to Get the Crown of Scotland…* London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/manifold-practises-attempts-hamiltons/docview/2240948809/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 10–11.
[465] Nejedná se o první údajné zapletení Fridricha a Alžběty s některou z britských šlechtických rodin za účelem zisku koruny. Viz údajné napojení na Buckinghamy: AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 206.

vděčný za všechny prokázané služby. Například když se množili kritici Roberta Devereux, 3. hraběte z Essexu, vyšla jeho obhajoba. V ní se hned na začátku připomíná jeho vojenská činnost ve Falci i Nizozemí a (nejen) královna česká uznává a ráda potvrdí jeho věrnost zájmům Anglie.[466] V tisku na památku Edwarda Harwooda, který taktéž působil v Nizozemí a zemřel během obléhání Maastrichtu v roce 1632,[467] se zase objevuje popis Alžbětiny reakce na jeho úmrtí. Údajně společně s dalšími velmi naříkala, protože tento muž byl jejím věrným služebníkem.[468] Bez popisu reakce je pak text o odsouzení a popravě kapitána Vera. Podle něj Alžběta, princezna oranžská a další významné osobnosti přihlíželi jeho popravě vykonané na základě rozsudku generálních stavů. Nikoho z přihlížejících nepřekvapila jeho odvaha vstříc rozsudku smrti a jeho ztráta byla oplakávána.[469] Bohužel se mi nepodařilo z dostupných zdrojů zjistit identitu tohoto jedince.[470] Mohlo se však jednat o osobu kdysi sloužící ve prospěch Alžbětiny věci. Díky tomu by totiž mohla znát jeho povahu, a právě proto by ji nepřekvapila jeho statečnost.

V roce 1652 vypukla první anglo-nizozemská válka a konflikt obou zemí se projevil i v tisku. Jeden anglický text se věnuje nevděčnosti Nizozemí a údajným dluhům Anglie vůči tomuto státu. Mezi dobrodiní prokázané Anglii má patřit také jejich pohostinnost vůči českému královskému páru, která překročila všechny meze. Podle autora textu ale bylo jejich povinností poskytnout prostor k životu ctnostné princezně, jejíž situace byla a stále je jejich vlastním dílem. Nizozemci společně s protestantskou unií stáli za Fridrichovým přijetím české koruny, protože se báli Španělska a chtěli od sebe odlákat pozornost. Zároveň potřebovali Jakuba I. donutit k větší bojovnosti, také proto vymysleli tuto beznadějnou misi, která se však zvrhla.[471] Alžběta je zde opět zcela nevinná.

---

[466] *A Remonstrance to Vindicate His Excellence Robert Earle of Essex from some False Aspersions Cast upon His Proceedings. to the 17. of August. 1643*. 1643. Online: https://www.proquest.com/books/remonstrance-vindicate-his-excellence-robert/docview/2240880025/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 2.

[467] LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XXI.* New York – London 1891. Online: https://archive.org/details/dictionarynatio51stepgoog/mode/2up [cit. 23. 3. 2024], s. 102.

[468] *Certaine Choise and Remarkable Observations Selected Out of a Discourse Written Long since by the Late and Ever Famous Earle of Essex, very Usefull for these Times…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-choise-remarkable-observations-selected/docview/2240862586/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. B2r.

[469] *A Remonstrance from Holland, to all True and Loyal Christians within the Commonwealth of England…* London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/remonstrance-holland-all-true-loyal-christians/docview/2240919729/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1, 7.

[470] Mnoho členů rodiny Vere působilo ve službách nizozemské armády, např. Henry a Horace Vere. Ani jeden z nich však nebyl popraven, v době zveřejnění tisku již byli mrtví. Aubrey, který v té době žil, byl sice tou dobou souzen v Anglii, ale následně byl propuštěn a zemřel až v roce 1703). Viz LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. LVIII.* New York – London 1899. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati58stepuoft/mode/1up [cit. 23. 3. 2024], s. 223, 234–239.

[471] OSBORNE, Francis: *A Seasonable Expostulation with the Netherlands. Declaring their Ingratitude to, and the Necessity of their Agreement with the Common-Wealth of England*. Oxford 1652. Online:

6. 4. Historická pojednání a edice starších dokumentů

Novinkou mezi prameny zmiňující Alžbětu Stuartovnu jsou od 40. let 17. století historické texty a to, co bychom dnes nazvali edice dokumentů, v tomto případě dopisů různých důležitých osob. Většina z nich hodnotí politická rozhodnutí Jakuba I. a Fridricha Falckého. Alžbětě naopak nepřisuzují politickou sílu.

Asi nejkritičtějším textem je Jakubův životopis z pera Anthonyho Weldona z roku 1650. V době, kdy měli Jakubovi favorité obrovskou moc, přijel do Anglie falckrabě Fridrich.[472] Následně se konaly velké svatební oslavy, nyní však už všichni vědí, že to byl ten nejnešťastnější sňatek pro celou královskou rodinu i křesťanstvo. Fridrich byl podle Weldona kvůli získaným potenciálním spojencům až příliš ambiciózní, nestačilo mu postavení předního velmože Říše a toužil po královské koruně, proto následně přijal tu českou. Avšak neuspěl a stal se vyhnancem nuceným žít z laskavosti jiných. Weldon odsuzuje také Jakubovo chování v této situaci. Kdyby vynaložil jen polovinu peněz využitých k diplomatickým jednáním k vyzbrojení armády, udržel by si Fridrich alespoň své dědičné země.[473] Jakub získal sňatkem své dcery s Fridrichem Falckým jen neštěstí, ještě nešťastnější však byla Alžběta, protože jejím otcem byl právě Jakub.[474]

V podobném duchu se nesou i další tři díla.[475] Historie vlády Marie Stuartovny a Jakuba I. sice hodnotí prvního stuartovského anglického krále spíše pozitivně (autor jej označuje za posledních schopného, či dokonalého krále), sňatek Alžběty a Fridricha ale považuje za spíše nešťastný a Fridrichovo přijetí koruny české na naléhání hraběte z Anhaltu a bez souhlasu Jakuba za zbrklé chycení se na zlatou návnadu.[476] Esej, jejímž cílem je dokázat působení Boží prozřetelnosti nad britskou monarchií, stručně zmiňuje sňatek nejstarší Jakubovy dcery s Fridrichem Falcký, který se bez porady „natáhl“ po českém království a společně s ním ztratil i své dědičné země. Jakub vzniklou situaci řešil spíše jako Šalamoun než David, což však autor nijak nehodnotí.[477] V kolekci krátkých životopisů všech panovníků

---

https://www.proquest.com/books/seasonable-expostulation-with-netherlands/docview/2240902315/se-2 [cit. 11. 8. 2023], s. 10.

[472] Oproti jiným, především dřívějším textům používá označení „Palsgrave“ a nikoli „Prince Palatine“, které se používalo pro zdání větší urozenosti. Neúctu k Fridrichovi tak kromě jeho odsouzení vyjadřuje i použitým titulem.

[473] WELDON, Anthony: *The Court and Character of King James. Written and Taken by Sir A:W., being an Eye and Eare Witness. Published by Authority*. London 1650. Online: https://www.proquest.com/books/court-character-king-james-written-taken-sir-w/docview/2240888227/se-2 [cit. 21. 8. 2023], s. 82–84.

[474] Tamtéž, s. 182.

[475] Dvě z nich sice pocházejí z prvních let vlády Karla II., avšak tematicky i náplní spadají ještě do této kapitoly.

[476] SANDERSON, W.: *A Compleat History*, fol. A1r, A2v, s. 377, 380, 478, 482.

[477] PULESTON, Hamlet: *Monarchiæ Britannicæ Singularis Protectio, Or, A Brief Historicall Essay Tending to Prove God's Especial Providence…* London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/monarchiæ-britannicæ-singularis-protectio-brief/docview/2241008837/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 37.

od Viléma Dobyvatele do Karla II. se v kapitole (dvě strany) o Jakubovi píše o svatbě jeho dcery s Fridrichem Falckým. Později někteří němečtí šlechtici přiměli Fridricha přijmout českou korunu. Následně musel pár utéct a usadit se v Nizozemí, útočišti mnohých zoufalých lidí. Mírová politika Jakuba I. je však hodnocena spíše pozitivně.[478] Tyto tři anglické tisky ostře kontrastují se staršími německými letáky. Pokud je někomu z falckého páru dáváno za vinu přijetí koruny a následné katastrofy, je to zde vždy Fridrich. V německém tisku nese vinu naopak Alžběta.[479] Stejně tak je zajímavé, že oproti starším pramenům je přijetí koruny popisováno mnohem kritičtěji. K tomu mohl přispět časový odstup a o něco komplexnější reflexe nebo Alžbětin odklon od anglického parlamentu.

Výjimku zde tvoří text o průběhu reformace ve Skotsku. Podobně jako u starších pramenů je neúspěch protestantů v první polovině 17. století dáván za vinu katolíků, resp. Španělům a jejich příznivcům na dvoře Jakuba I. Ten i přes jejich vliv dále následoval (správné) náboženství a moudrost, když vybral Fridricha Falckého za Alžbětina ženicha. Ve věci boje za české země a Falc však měli až příliš velký vliv a úmyslně zabraňovali a zpomalovali pomoc z Anglie. Od té doby je situace české královny velmi špatná – vše ztratila, je zanedbávána, lidé kolem ní ji zatajují informace a jen se tváří jako její přátelé. Praví spojenci (parlament) jsou v jejích oči očerňováni.[480] Jedná se však o jeden z nejstarších pramenů obsažených v této kapitole. Pozitivní přístup k Alžbětě tak může vycházet z jejího obratného balancování mezi stranou parlamentu a bratra. I zde je však patrná obava z příklonu k odpůrcům parlamentu.

Alžběta se objevuje i ve dvou různých dopisových edicích z počátku 50. let. V roce 1651 vyšly texty Henryho Wottona.[481] Kromě oslavné básně „On his Mistris, the Queen of Bohemia“ a pochvalných zmínek v řeči k popravě Karla I.[482] obsahuje také korespondenci mezi Alžbětou a Wottonem. V ní Alžběta vystupuje jako laskavá a opěvování hodná dáma.[483] Podobný obraz je vytvářen také v dopise Dudley Carletona z roku 1622 obsaženém ve vydané korespondenci různých ministrů za vlády Jakuba I. a Karla I. Alžběta je dobrý a laskavá

---

[478] STEVENSON, Matthew: *Florus Britannicus, Or, an Exact Epitome of the History of England, from William the Conquerour to the Twelfth Year of the Reign of His Sacred Majesty Charls the Second…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/florus-britannicus-exact-epitome-history-england/docview/2240966113/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 48–49.
[479] HUBKOVÁ, J.: *Fridrich Falcký,* s. 268–269.
[480] KNOX, John et al.: *The Historie of the Reformation of the Church of Scotland Containing Five Books : Together with some Treatises Conducing to the History*. London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/historie-reformation-church-scotland-containing/docview/2248564037/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. **1r, **3v.
[481] Nejedná se jediné vydání těchto textů, viz výše.
[482] WOTTON, H.: *Reliquiæ Wottonianæ*, 1651, s. 156, 518.
[483] Tamtéž, s. 393, 494–497.

princezna, skvělá dáma, poslušná dcera, milující sestra a něžná manželka, která se stará o svého manžela i přes všechna neštěstí.[484]

Poslední zveřejněný životopis obsahující odkaz na Alžbětu není o někom politicky důležitém nebo o osobě Alžbětě blízké. Jedná se o popis života o dobrodružství jednoho zloděje, který byl následně dopaden a popraven. Jedna z epizod pojednává o podvodu, který Richard Hainam spáchal na jednom londýnském kupci. Aby z něj vymámil peníze, potřeboval získat jeho důvěru, a tak své oběti tvrdil, že mu česká královna svěřila nějaký (snad drahý) kámen.[485] Alžběta tedy nejspíš platila v londýnské společnosti za známou a důvěryhodnou osobnost, jejíž služebníci si zasluhovali respekt.

6. 5. Součástí rodiny

Ve 40. a 50. letech postupně dospěly všechny Alžbětiny děti a mnohé začaly své samostatné působení. To platí především pro syny, kteří se různým způsobem zapojovali do tehdejšího politického dění (např. Karel Ludvík konečně získal zpět Falc, Ruprecht bojoval na straně royalistů v Anglii, viz výše). Není tedy divu, že se objevují tisky, které zmiňují Alžbětiny děti. Kromě těch popsaných výše se v případě synů jedná například popis Edwardova zapojení do bojů ve Francii. V závorce za jeho jménem nalezne čtenář informaci, že se jedné o syna české královny. [486] Podobná informace je k nalezení v popisu jednání v Münsteru. Zde byl vytvořen plán na sestavení nové armády, kterou by mohl vést Filip. Opět se zde vyskytuje dodatek, že jde o syna královny české.[487] Na rozdíl od svých dětí byla Alžbětě obecně známou osobností, čtenář si tak mohl o dané osobě udělat lepší obrázek a zasadit ji do kontextu.

---

[484] *Cabala, Mysteries of State, in Letters of the Great Ministers of K. James and K. Charles. Wherein Much of the Publique Manage of Affaires is Related. / Faithfully Collected by a Noble Hand*. London 1653. Online: https://www.proquest.com/books/cabala-mysteries-state-letters-great-ministers-k/docview/2240860326/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 329–330, 334.

[485] S., E.: *The Vvitty Rogue Arraigned, Condemned, & Executed. Or, the History of that Incomparable Thief Richard Hainam…* London 1656. Online: https://www.proquest.com/books/vvitty-rogue-arraigned-condemned-executed-history/docview/2240952003/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 35–36.

[486] *A Bloudy Fight in France, between the Kings Army, Commanded by General Harcourt, the King of Scots, and the Duke of York; and the Prince of Conde's Forces…* London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/bloudy-fight-france-between-kings-army-commanded/docview/2240911923/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 8.

[487] *A Declaration of the Proceedings of Thirteen Christian Kings, Princes, and Dukes, and the Present State and Condition of the King of Scots…* London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-proceedings-thirteen-christian-kings/docview/2240905233/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 1, 3–5.; Podobně také v *Bloudy Newes from Holland: Being a True Relation of the Present Proceedings of the Dutch-Men Against the English, at the Hague, Amsterdam, Rotterdam, Brill, Dort, Flushin, and Divers Other Places…* London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/bloudy-newes-holland-being-true-relation-present/docview/2248496319/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 7.

Existují také zmínky v souvislosti s ženskými příbuznými. Alžběta měla neteř, taktéž Alžbětu, známou pro svou vzdělanost.[488] V knize ctností dedikované mladé princezně, se vyskytuje také oslava jména. Podobně jako v tiscích věnované Alžbětě Stuartovně se i zde připomíná Alžběta I., slavná nositelka tohoto jména. Autor však připomíná i další slavné jmenovkyně princezny, konkrétně její tetu Alžbětu Stuartovnu a sestřenici Alžbětu Falckou.[489]

Alžběta Falcká je jednou z mnoha dam, kterým byla věnována oslava žen *Elogium Heroinum* (1651). Nejstarší dcera královny české si v této knize dokonce vysloužila samostatné „heslo“ v kapitole o moudrosti a vzdělanosti žen. Podobně jako u jejích bratrů je i zde za jejím jménem poznámka v závorce. V ní stojí, že je dcerou královny české, nazývané královnou srdcí, kterou všichni uctívají a národy velebí.[490]

---

[488] LESLIE, S. (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XVII.*, s. 232.
[489] BATCHILER, John: *[Chrysammoi] Golden Sands, Or, A Few Short Hints about the Riches of Grace. Begun to be Opened from the Words of the Apostle…* London 1647. Online: https://www.proquest.com/books/chrysammoi-golden-sands-few-short-hints-about/docview/2240875017/se-2 [cit. 23. 8. 2023], fol. A12r.
[490] G., C.: *Elogium Heroinum, Or, the Praise of Worthy Women Written by C.G., Gent*. London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/elogium-heroinum-praise-worthy-women-written-c-g/docview/2248562674/se-2 [cit. 20. 8. 2023], s. 43.

7. Epilog – restaurace Stuartovců (od 1660)

Oproti občanské válce a Commonwealthu je pro období restaurace monarchie typické zpomalení produkce tištěných novin[491] a celkový útlum veřejné diskuze, která se projevovala právě v tisku. To ale neznamená, že by veřejnost neměla žádný zájem o aktuální dění.[492]

Přestože Alžběta již byla v pokročilém věku a nepatřila mezi politicky nejaktivnější jedince, její jméno se v tisku stále objevovalo. Vděčila za to primárně Karlovi II., v jehož blízkosti se pravidelně objevovala. Kromě výše uvedených setkání stojí za zmínku také tisk z roku 1660 popisující dosavadní život Karla II. Alžběta v něm figuruje jako jedna z Karlových (neoficiálních) poradců.[493] V následující kapitole budou rozebrány i texty, které vyšly bezprostředně po Alžbětině smrti, jelikož i ony popisují její obraz ve společnosti v posledních letech života.

Bezprostředně po pádu Commonwealthu a obnovení monarchie bylo v Nizozemí, kde dlela velká část královské rodiny, uspořádáno několik hostin, kterých se Alžběta samozřejmě účastnila.[494] Jejich popis je společně s dalšími událostmi součástí textu oslavující restituci a Karlův návrat od Jamese Heatha. Krále v jeho dočasném obydlí přivítala královna česká vedená vévodou Brunšvicko-Lüneburským.[495] Na slavnostních banketech seděla po Karlově pravé ruce, Karel svou tetu viděl i při neoficiálních návštěvách ve volném čase.[496] Alžběta byla přítomna i odjezdu Karla II. do Anglie. Podle krátkého jednolistu jej doprovázela k lodi společně s princeznou a princem oranžskými. Zmíněný Heathův text odjezd popisuje podrobněji. Alžběta společně s princeznou oranžskou a dalšími dámami jely do přístavu, aby se rozloučily s Karlem. Doprovázely jej až na loď, kde se s ním definitivně rozloučily.[497] Přestože je toto pojednání dovedeno i do následujících let, Alžběta se v něm již více neobjevuje. Po Karlově odjezdu Alžběta očekávala výzvu ke svému návratu do vlasti, dočkala se však pravého opaku. Alžběta do Anglie nakonec odjela i přes Karlovu výzvu k setrvání

[491] FRANK, J.: *The Beginnings*, s. 270.
[492] LAKE, P. – PINCUS, S.: *Rethinking*, s. 281.
[493] DAUNCEY, John: *The History of His Sacred Majesty Charles the II, King of England, Scotland, France & Ireland, Defender of the Faith &c. Begun from the Murder of His Royall Father of Happy Memory & Continued to this Present Year, 1660 / by a Person of Quality*. Cork 1660. Online: https://www.proquest.com/books/history-his-sacred-majesty-charles-ii-king/docview/2248503688/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 43.
[494] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 400.
[495] HEATH, James: *The Glories and Magnificent Triumphs of the Blessed Restitution of His Sacred Majesty K. Charles II from His Arrival in Holland 1659/60 Till this Present…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/glories-magnificent-triumphs-blessed-restitution/docview/2248542031/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 48, 61, 82.
[496] Tamtéž, s. 81, 98.
[497] Tamtéž, s. 105–106.

v Nizozemí. Není tedy divu, že nebyla oficiálně vítána.[498] Snad proto chybí její jméno v popisech prvních let Karlovy vlády.

Podobně jako v předešlém období figuruje v pramenech Alžběta jako matka svých dětí, v tomto případě synů, a to konkrétně v otištěných seznamech držitelů podvazkového řádu. V prvním z těchto tisků je tato informace uvedena u mladších synů Mořice a Edwarda, u Karla Ludvíka a Ruprechta nikoli,[499] snad pro jejich větší známost. U druhého seznamu je její jméno u všech čtyř oceněných synů, ale zatímco u Karla Ludvíka stojí, že je nejstarším synem Fridricha Falckého, krále českého, a jeho manželky Alžběty, u zbytku je Fridrichovo jméno vypuštěno. Zdá se, že otec byl považován za důležitého pouze v případě dědice Falce, u ostatních je to naopak matka. V seznamu lze nalézt také Fridricha Falckého. Je zde uveden jako králův zeť a český král,[500] Alžběta je tedy zmíněna jen nepřímo.

Ani během krátkého pobytu v Anglii Alžbětu neopustila záliba v divadle, jak ukazují záznamy o jejích návštěvách různých představení.[501] Napovídá tomu i opětovné věnování překladu francouzské hry od Williama Lowera. Ten považuje předkládanou hru za jednu z nejlepších, proto její překlad věnuje té nejlepší královně a nejrozumnější ženě. Připouští, že se možná mýlí v hodnocení hry, rozhodně se však neplete v hodnocení patronky, jejíž ochrana je pro něj nepřekonatelnou poctou. Doufá, že tak zabrání neznalým a arogantním osobám dílo kritizovat, a že dílo pobaví jeho patronku jinak zaneprázdněnou vysokými myšlenkami.[502]

Na počátku 60. let vyšla také tři díla, která zmiňují Alžbětu spíše okrajově v souvislosti s událostmi z jejího mládí. Zdánlivě nepodstatná poznámka ve spisu o náboženské situaci v Anglii o tom, jak Jakub I. odmítl podepsat petici duchovních ve stejný den, kdy byla křtěna princezna Alžběta, obsahuje potvrzení jejího královského titulu. V závorce za ní je totiž uvedeno, že je nyní královnou českou,[503] a to přesto, že ni byl jak v Nizozemí, tak v Anglii

---

[498] AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 401–405.

[499] BROOKE, Nathaniel: *Englands Glory, Or, an Exact Catalogue of the Lords of His Majesties most Honourable Privy Councel with the Knights of the most Noble Order of Saint George, Called the Garter, and the House of Peers…* London 1660. Online: https://www.proquest.com/books/englands-glory-exact-catalogue-lords-his/docview/2248497878/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 11, 14.

[500] N., J.: *A Perfect Catalogue of all the Knights of the most Noble Order of the Garter. from the First Institution of it, Untill this Present April, Auno [Sic] 1661…* London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/perfect-catalogue-all-knights-most-noble-order/docview/2240939962/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 29–31.

[501] PEPYS, Samuel: *The Diary of Samuel Pepys. Daily Entries from the 17th century*. In: https://www.pepysdiary.com/diary/ [cit. 15. 4. 2024], 1. 7. 1661, 17. 8. 1661.

[502] LOWER, William: *Three New Playes, Viz. the Noble Ingratitude. A Pastoral-Tragi-Comedy. the Enchanted Lovers. A Pastoral. the Amorous Fantasme. A Tragi-Comedy. all Written by Sir Wil. Lower Knight*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/three-new-playes-viz-noble-ingratitude-pastoral/docview/2240924318/se-2 [cit. 23. 8. 2023], část *The Noble* Ingratitude, fol. A1r—A2v.

[503] BRAMHALL, John: *A Fair Warning for England to Take Heed of the Presbyterian Government of Scotland as being of all Others the most Injurious to the Civil Magistrates, most Oppressive to the Subject, most*

vytvářen tlak, aby titul přestala užívat. To však odmítala a nadále reagovala pouze na oslovení „Vaše veličenstvo“.[504] Vyšel také soubor kázání Johna Donna, z nichž dvě byly proneseny před Fridrichem Falckým a Alžbětou,[505] nějak však jejich osudy nebo postavení nerozvádějí. V neposlední řadě pak vyšel tisk o spiknutí střelného prachu, kde se samozřejmě zmiňuje plánované zajetí Alžběty a jejího bratra.[506]

7. 1. Reflexe smrti

Následující podkapitola se bude věnovat pouze tiskům, které vyšly bezprostředně po Alžbětině smrti. Nejspíš existují i prameny, které by její smrt reflektovaly s delším časovým odstupem, ty však stojí zcela mimo pramennou základnu vymezenou v této práci. Pro účely této podkapitoly byly nalezeny dva tisky z roku Alžbětina úmrtí a jeden z roku následujícího. Bohužel se mi nepodařilo nalézt popis Alžbětina pohřbu,[507] případně pohřební kázání.

V únoru 1662 zasáhla Anglii tak silná bouře, že si dokonce vysloužila samostatný tisk. Autor upozorňuje čtenáře na zajímavou náhodu. Jen pár dní před tím zemřela vznešená královna česká, jediná teta jeho veličenstva. Strávila mnoho let mimo britské království a během svého života byla vyhnána a zmítala se v moři nesnází. Jeden by si tedy mohl myslet, že tato bouře byla znamením, že se ukončilo její trápení.[508]

V témže roce vyšla kniha veršů Lancelota Reynolda oslavující restauraci monarchie a Karla II. V ní je obsažena i elegie k smrti Alžběty Stuartovny. Alžběta je v nich opěvována pomocí podobných obrazů a adjektiv jako v případě svatební produkce, ostatně je opakovaně označována za Kristovu nevěstu. Je vzácným drahokamem, který jim ukradla smrt, zrcadlem ostrova, nejlepší, zbožná, ctnostná a jedinečná královna nádherné české země, lepší panovnice než Kleopatra nebo královna ze Sáby. Přirovnává ji ke Slunci, v tomto případě zapadajícím,

---

Pernicious to both… London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/fair-warning-england-take-heed-presbyterian/docview/2240937113/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 15.

[504] „Your Majesty“ Viz AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 391, 404.

[505] DONNE, John: *XXVI Sermons. Preached by that Learned and Reverend Divine John Donne, Doctor in Divinity, Late Dean of the Cathedral Church of St Pauls, London. The Third Volume*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/xxvi-sermons-preached-that-learned-reverend/docview/2240954614/se-2 [cit. 24. 8. 2023], fol. B4r.

[506] GENT, J. H.: *A True and Perfect Relation of that most Horrid & Hellish Conspiracy of the Gunpowder Treason Discovered the 5th of November, Anno Dom. 1605…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-relation-that-most-horrid-hellish/docview/2240885788/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 7.

[507] Pohřeb nerozvádí ani nejnovější monografie o Alžbětě. AKKERMAN, N.: *Elizabeth Stuart*, s. 409.

[508] *A Full and Certain Account of the Last Great Wind & Storms being a Narrative of the several Accidents, Hurts and Damages Caused Thereby, both by Sea and Land, at Home and Abroad…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/full-certain-account-last-great-wind-storms-being/docview/2240858216/se-2 [cit. 23. 8. 2023], s. 6.

které však brzy znovu vstane (jako každý dobrý vládce). I přes všechny strasti vždy zvolila správnou cestu a zůstala u pravé víry, i díky tomu ji k sobě Kristus zavolal. Její duše je nyní zbavena dlouhého utrpení, sedí po boku svého Spasitele osvětlena paprsky věčného světla. Podobně jako ve svatebních verších se i zde zmiňují potomci a jejich sláva. Je jich tolik, že je ani nelze vyjmenovat (pouze Ruprechtovi je věnován větší prostor). Je mrtvá, ale bude žít v nesmrtelných verších. Reynold, jako mnozí autoři, poznamenává, že jeho múza není dostatečná. Alžběta by si zasloužila mnohem lepší pero, které by o ní psalo (třeba Homérovo).[509]

Po elegii následuje ještě několik veršů ve formě akrostichu, tedy ve stejné podobě, jako jeden z prvních Alžbětě věnovaných textů.[510] Na dvou stranách zde Reynold vlastně shrnuje svou elegii. Alžběta, královna nad všechny královny, nyní žije mezi spravedlivými s Kristem, kterému plně důvěřovala a jehož svatá slova milovala. Její ostatky budou uctívány a syn (nejspíš Ruprecht, je však zajímavé, že pouze jeden) uchová slávu jejího jména. Snad tento příběh o smrti skončí její korunovací v nebi.[511]

Poslední zde zkoumaný pramen pochází z roku 1663. Jedná se o jakési kalendárium ostrovního království od roku 1600, jeho časové vymezení se vlastně shoduje s touto prací. Na prvních stranách se objevují zápisy o spiknutí střelného prachu, svatbě Alžběty s Fridrichem a jejich odjezdu do Německa.[512] Následuje dlouhá pauza, tedy období Alžbětina pobytu na pevnině. Po ní přichází zmínka o Alžbětině příjezdu v květnu 1661.[513] Jedná se jedinou nalezenou tištěnou reflexi jejího příjezdu. Jen o pár stránek dál u 13. února 1662,[514] pouhý den před výročím její svatby s Fridrichem Falckým, pak stojí „Eliz. Queen of Bohemia departed this life“.[515]

---

[509] REYNOLDS, Lancelot: *Great Britains Jubile, Or, A Rural Present to His Royall Majesty, My Gracious, Renowned and Admired Soveraign, Charles the IJd…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/great-britains-jubile-rural-present-his-royall/docview/2240962359/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 73–78.
[510] Viz kapitola 1.
[511] REYNOLDS, L.: *Great Britains Jubile*, 79–80.
[512] WHARTON, George: *Gesta Britannorum, Or, A Brief Chronologie of the Actions and Exploits, Battails, Sieges, Conflicts, and Other Signal and Remarkable Passages …* London 1663. Online: https://www.proquest.com/books/gesta-britannorum-brief-chronologie-actions/docview/2240878026/se-2 [cit. 24. 8. 2023], s. 6, 8.
[513] Tamtéž, s. 37.
[514] Resp. kvůli odlišnostem v anglickém datování 1661.
[515] WHARTON, G.: *Gesta Britannorum*, s. 40.

Závěr

V básni vydané ke svatbě a následnému odjezdu z Anglie Alžbětě James Maxwell „předpověděl“ příliv budoucích pamfletů, které budou Alžbětu oslavovat ve verších i próze a v různých jazycích.[516] On ani nikdo jiný určitě netušili, jak divoký osud mladou princeznu čeká na kontinentu, a že tyto pamflety budou mít často podobu výzev a proseb k boji za tuto „mučednici víry“. Ve svém přání však nebyl daleko od pravdy, jelikož obraz Alžběty Stuartovny obsažený v soudobém tisku (alespoň tom protestantském) byl skutečně spíše pozitivní, případně neutrální. Jeho konkrétní podoba však vždy (zcela logicky) souvisela s politickou situací a jejím rodinným stavem. Existenci kritických hlasů v anglické společnosti tato práce nevylučuje, zjevně však nepublikovaly své názory tiskem.

Prvních několik textů spojuje obraz Alžběty jako oběti katolického spiknutí, který se bude v tisku objevovat i v následujících desetiletích. Především v samotných popisech spiknutí střelného prachu je její role zcela pasivní. To se lehce mění s prvními dedikacemi zpravidla náboženských textů. Jedná se počátky její „kariéry“ patronky literátů. Zároveň tyto texty mívají didaktický charakter, autoři se v nich princeznu snaží poučit a navést na správnou cestu, tedy aby se z ní stala správná protestantka šířící slávu své víry. V tomto období se také poprvé objevuje její přirovnání ke královně Alžbětě I., její kmotře. To následně ještě posiluje obraz Alžbětiny nadějeplné budoucnosti.

Vrcholem v produkci o Alžbětě je její svatba s Fridrichem Falckým v roce 1613. Alžběta je středobodem všech tisků, které se zpravidla obrací na ni mnohem častěji než na jejího nastávajícího manžela. Kvůli předčasné smrti svého bratra se pár stává objektem většiny protestantských nadějí, jak ukazují jednotlivé texty. Častým tématem je zde sláva jejich i všech potomků, které společně zplodí. V tomto kontextu je velmi zajímavý způsob, jakým autoři zpracovávali obrazy vlastně neslučitelné s manželským životem, konkrétně Alžbětu I. a fénixe. Sňatek je tak důležitý, že i příroda porušuje svá pravidla, když dává výjimečně žít dvěma fénixům zároveň. V neposlední řadě pak produkce zasazuje Alžbětu i Fridricha do historického narativu pomocí přirovnávání k různým bájným i skutečným osobnostem. Do jisté míry jsou svatební tisky repetitivní, především ve všech adjektivech a popisech Alžbětina vzhledu i povahy. Význam této události dále zdůrazňuje vydávání oslavných skladeb v následujících letech.

V období mezi svatbou a přijetím české koruny prudce klesl počet tisků Alžbětu nějak zmiňujících. Oba stěžejní texty oslavují narození protestantských následníků. Oslavná báseň

[516] MAXWELL, J.: *A Monument*, fol. E2r.

na Alžbětina prvního syna od Henryho Peachama ukazuje, že ne pro každého byla Alžběta, potažmo Fridrich, ztělesněním militantního protestantismu. Oba jsou zde spíše prostředky (stále zasluhující oslavu) pro vytvoření nového hrdiny, Jindřicha Frederika, který je zároveň ztělesněním ctností zemřelého strýce.

Další zlom nepřišel se změnou Alžbětina rodinného stavu, ale s rozhodnutím přijmout českou korunu. České otázce, Fridrichovi i Alžbětě byl v tisku opět věnován velký prostor, změnily se však žánry textů. Místo oslavných básní zde mají dominantní postavení politické pamflety a popisy událostí (odjezd, korunovace, bitvy). Alžběta se nyní stala skutečnou královnou Alžbětou. Počáteční radost z naplněných tužeb vyjádřených ve svatební produkci velmi rychle vystřídal smutek a rozhořčení nad stavem věcí. Především v prvních letech třicetileté války je Alžbětou hlavní postavou propagace zapojení Anglie do bojů na kontinentu. V průběhu 20. let probíhá v tisku přerod z bojovnice na mučednici pravé víry. Její neštěstí je využíváno ke kritice Jakuba I., proto mnohé ze zkoumaných tisků vyšly v Nizozemí. Alžbětin obraz politický se propojuje s rolí matky v tiscích reflektujících její plodnost a následně úmrtí nejstaršího syna.

Po ovdovění na konci roku 1632 znovu pokleslo množství tisků zmiňujících Alžbětu. Spíše než nezájem o její osud za to mohla nová přísnější pravidla tisku a také rostoucí problémy uvnitř samotného ostrovního království. To může být jedním z důvodů její snahy o vytvoření kultu ubohé vdovy. Nespokojenost s vládou nejdříve Jakuba I. a nyní Karla I. se v tisku projevila náznaky touhy po usednutí Alžběty na trůn a následným vydáváním životopisů Jindřicha Frederika Stuarta. Později během protektorátu se toto vzpomínání na „zlaté časy“ rozšíří i na vládu Jakuba.

Občanská válka přináší další politický zlom v Alžbětině životě, pozornost tisku je však nyní upřena spíše na vnitřní záležitosti. V prvních letech občanské války se Alžběta snažila vycházet parlamentu vstříc, jelikož v sobě pořád živila naději na pravidelnou penzi z Anglie. Proto se prostřednictvím tisku opakovaně zříkala svého syna Ruprechta, který bojoval na straně royalistů. Zištnost tohoto aktu potvrzuje Alžbětin definitivní příklon na stranu bratra v momentě, kdy bylo jasné, že parlament ji nebude finančně podporovat. Ani přesto však nevycházely texty explicitně kritizující Alžbětu samotnou. V pamfletech i historických pojednáních je vždy vina za přijetí české koruny a s tím spojeného neúspěchy kladena na Fridricha, respektive jeho rádce a další protestanty, například Nizozemce, Alžběta zde zůstává obětí. Jedna z mála kritických připomínek se týká její vyznání, které se stále neoprostilo od episkopátu. Proměňuje se také její mateřská role. Zatímco dříve bylo biblickou

plodnou révou, nyní se dostává do stínu svých dětí, které ve 40. letech dospívají a zahajují vlastní kariéry.

Překvapivě málo tisků reflektuje její návrat do Anglie a následnou smrt. Zdá se, že ani dvůr ji nevěnoval velkou pozornost a Angličané tak mohli tento trend napodobovat. Ostatně události s ní nejvíce spojované jako svatba a krátká vláda v Čechách, už byly příliš hluboko v historii, jak napovídá množství tisků, které je právě takto popisují. Alžběta se tak stává spíše osobností dějin než jejich aktivním činitelem a tomu odpovídá i prostor v tisku.

Cílem této práce bylo popsat obraz Alžběty Stuartovny v tištěných textech, které vyšly za jejího života, a postihnout jej v celé jeho komplexnosti. Vzhledem k délce Alžbětina života se jedná o dílčí sondu do problematiky dobové propagandy. Zároveň však ukazuje odlišnosti, jaké s sebou neslo vytváření obrazu ženy, jelikož v případě mužů nebývá zvykem poukazovat na jejich plodnost nebo rodičovskou roli. Tím doplňuje již existující výzkumy o Fridrichu Falckém.

Hlavní otázka, která vyvstává z tohoto výzkumu, je míra zapojení Alžběty do vytváření obrazu sebe sama. V některých momentech lze její aktivitu vysledovat v samotných textech. Děje se tak především v dedikacích, jelikož autoři v nich často zmiňují předešlou komunikaci s Alžbětou. Vzhledem k tomu, že v ideálním případě býval patron obeznámen v dedikováním díla předem,[517] lze předpokládat Alžbětino zapojení do produkce i v okamžicích, kdy dřívější interakci pisatelé nereflektují. Jak dedikace samotné, tak Alžbětino zapojení do systému literární produkce a patronů jsou další možné směry, kterými se budoucí badatelé mohou vydat.

[517] GENETTE, Gérard: *Paratexts: Threshold of interpretation*. Cambridge – New York – Melbourne. Online: https://archive.org/details/gerardgenettejanee.lewinparatextsthreshozlib.org/mode/2up?view=theater [cit. 17. 4. 2024], s. 132.

Seznam pramenů

Staré tisky

FOXE, John: *The Second volvme of the ecclesiasticall historie, Containing the Acts and Monuments of Martyrs…* London 1610.

PEACHAM, Henry: *Minerua Britanna or A garden of heroical deuises [in verse] furnished with emblems*. London 1612.

Prayers and thankesgiuing to be vsed by all the Kings Maiesties louing subjects… London 1605.

REYNOLDS, John: *Vox Cœli, or Newes from Heauen. Of a consultation there held…* 1624.

SYLVESTER, Josuah: *Lachrimæ lachrimarum or The Distillation of teares shede for the vntymely death of the incomparable prince Panaretus [in verse]*. London 1612.

The safe returne of the king of Bohemia to count Mansfield: with the birth of his daughter… 1622.

WITHER, George: *Epithalamia: or Nvptiall Poems Vpon The Most Blessed And Happy Marriage…* London 1622.

WOTTON, Henry: *Reliquiæ Wottonianæ. or A Collection Of Lives, Letters, Poems With Characters of Sundry Personages…* London 1651.

Staré tisky dostupné online

A Bloudy Fight in France, between the Kings Army, Commanded by General Harcourt, the King of Scots, and the Duke of York; and the Prince of Conde's Forces… London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/bloudy-fight-france-between-kings-army-commanded/docview/2240911923/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Briefe and True Relation of the Murther of Mr. Thomas Scott… London 1628. Online: https://www.proquest.com/books/briefe-true-relation-murther-mr-thomas-scott/docview/2240907894/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Continvation of Certaine Speciall and Remarkable Passages from both Houses of Parliament ... [Issue 8]. 1642. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/continvation-certaine-speciall-remarkable/docview/2264174773/se-2 [cit. 19. 8. 2023].

A Declaration Concerning the Generall Accompts of the Kingdome with the True State of all Receipts and Disbursements of Moneys both by Land and Sea for the use of the Common-Wealth, since the First Sitting of this Parliament Unto the First of Iune, 1642. London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-concerning-generall-accompts-kingdome/docview/2264196843/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Declaration of the Prince Paltsgrave, to the High Court of Parliament Concerning the Cause of His Departure Out of England in these Times of Distractions… London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-prince-paltsgrave-high-court/docview/2248525035/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

A Declaration of the Queen of Bohemia Concerning Her Comming into England to both Houses of Parliament, Wherein is Declared the Cause of Her Comming, and what She Intends to Doe : Also the Resolution of the Lords and Commons, Assembled in Parliament, Concerning His Majesties Proclaiming of Divers Worthy Members Traytors. London 1642. Online: https://books.google.cz/books?id=P8tqM2V4IhQC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 20. 8. 2023].

A Directory for the Publique Worship of God, Throughout the Three Kingdoms of England, Scotland, and Ireland Together with an Ordinance of Parliament for the Taking Away of the Book of Common-Prayer… London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/directory-publique-worship-god-throughout-three/docview/2248516722/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Full and Certain Account of the Last Great Wind & Storms being a Narrative of the several Accidents, Hurts and Damages Caused Thereby, both by Sea and Land, at Home and Abroad… London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/full-certain-account-last-great-wind-storms-being/docview/2240858216/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Great Fight in Scotland between His Excellencey the Lord Gen: Cromwels Forces, and the Scots, upon the Advance of Lieutenant Gen. Lesley, and Col. Massie, from Sterling Towards Glasco… London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/great-fight-scotland-between-his-excellencey-lord/docview/2240956831/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A most True Relation of the Late Proceedings in Bohemia, Germany, and Hungaria Dated the 1. the 10. and 13. of Iuly, this Present Yeere 1620… London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/most-true-relation-late-proceedings-bohemia/docview/2248573075/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

A Remonstrance from Holland, to all True and Loyal Christians within the Commonwealth of England… London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/remonstrance-holland-all-true-loyal-christians/docview/2240919729/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Remonstrance to Vindicate His Excellence Robert Earle of Essex from some False Aspersions Cast upon His Proceedings. to the 17. of August. 1643. 1643. Online: https://www.proquest.com/books/remonstrance-vindicate-his-excellence-robert/docview/2240880025/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Reply to a Certain Pamphlet Written by an Vnknowing and Vnknown Author, Vvho Takes upon Him to Answer the True and Perfect Narrative of the several Proceedings Concerning the Lord Craven… London 1653. Online:

https://www.proquest.com/books/reply-certain-pamphlet-written-vnknowing-vnknown/docview/2248509783/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A Supply of Prayer for the Ships of this Kingdom that Want Ministers to Pray with them: Agreeable to the Directory Established by Parliament. Published by Authority. London 1645. Online: https://www.proquest.com/books/supply-prayer-ships-this-kingdom-that-want/docview/2240884203/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A True and Perfect Narrative of the several Proceedings in the Case Concerning the Lord Craven, before the Commissioners for Sequestrations and Compositions… London 1653. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-narrative-several-proceedings-case/docview/2248505933/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

A True and Perfect Relation of the Whole Proceedings Against the Late most Barbarous Traitors… London 1606. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-relation-whole-proceedings-against/docview/2240912552/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

A True Relation of the Queens Majesties Return Out of Holland, and of Gods Mercifull Preservation of Her from those Great Dangers… Oxford 1643. Online: https://www.proquest.com/books/true-relation-queens-majesties-return-out-holland/docview/2240894121/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

ABBEY, R.: *An elegie vpon the most deplorable death of Prince Henry, eldest sonne to the king of Bohemia who vpon the 9th of Ianuary last passing to Harlem, most unfortunately perished*. London 1629. Online https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A11714.0001.001?view=toc [cit. 8. 2. 2024].

ALLYNE, Robert. *Teares of Ioy Shed at the Happy Departure from Great Britaine …* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/teares-ioy-shed-at-happy-departure-great-britaine/docview/2240951427/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

An Alarme to all Christian Princes and States of the Religion. Written Immediatly Vpon the First Newes of the Death of the King of Sweden of Famous Memory, and Euer Will be to all Posterity, and to Eternity. Amsterdam 1632. Online: https://www.proquest.com/books/alarme-all-christian-princes-states-religion/docview/2248536929/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

An Ansvver to Severall Obiections made Against some Things in Mr. Thomas Chaloners Speech… London 1646. Online: https://www.proquest.com/books/ansvver-severall-obiections-made-against-some/docview/2240909557/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

An Ordinance Or Proclamation by the Prince of Orange and States of Holland, in Her Majesties Behalf and at Her Request… London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/ordinance-proclamation-prince-orange-states/docview/2240990408/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

Anglia Liberata, Or, the Rights of the People of England, Maintained Against the Pretences of the Scotish King, as they are Set Forth in an Answer to the Lords Ambassadors

Propositions of England... London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/anglia-liberata-rights-people-england-maintained/docview/2264193274/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Another Famous Victorie obtained by His Excellencie the Earle of Essex Against the Kings Army Neer Reading, Oxford, Marlow, and Henly, Decem. 3... London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/another-famous-victorie-obtained-his-excellencie/docview/2240970642/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

AR., A.: *The Practise of Princes. Published by A. Ar*. Amsterdam 1630. Online: https://www.proquest.com/books/practise-princes-published-ar/docview/2240905554/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

BATCHILER, John: *[Chrysammoi] Golden Sands, Or, A Few Short Hints about the Riches of Grace. Begun to be Opened from the Words of the Apostle*... London 1647. Online: https://www.proquest.com/books/chrysammoi-golden-sands-few-short-hints-about/docview/2240875017/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

BEAUMONT, Francis: *The masque of the inner temple and grayes inne grayes inne and the inner temple*... London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/masque-inner-temple-grayes-inne-presented-before/docview/2240872627/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

BILL, Edward: *Certain Propositions Sent by the States of Holland, to the Lords Embassadors of the Common-Wealth of England*... London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/certain-propositions-sent-states-holland-lords/docview/2248497557/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

BISHOP, George: *A Rejoinder Consisting of Two Parts, the First Entituled, the Ballance, Or, A Vindication of the Proceedings and Judgement of Parliament and their Ministers, in the Cases of William (Called Lord) Craven*... London 1658. Online: https://www.proquest.com/books/rejoinder-consisting-two-parts-first-entituled/docview/2240894138/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Bloudy Newes from Holland: Being a True Relation of the Present Proceedings of the Dutch-Men Against the English, at the Hague, Amsterdam, Rotterdam, Brill, Dort, Flushin, and Divers Other Places... London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/bloudy-newes-holland-being-true-relation-present/docview/2248496319/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Bohemica Iura Defensa. = the Bohemian Lawes Or Rights Defended... London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/bohemica-iura-defensa-bohemian-lawes-rights/docview/2240939797/se-2 [cit. 14. 8. 2023].

BOYD, Zacharie: *The Last Battell of the Soule in Death Diuided into Eight conferences*... Edinburgh 1629. Online: https://www.proquest.com/books/last-battell-soule-death-diuided-into-eight/docview/2240910704/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

BOYD, Zacharie: *The Last Battell of the Soule in Death Diuided into Eight conferences…* Ed. Gabriel Neil. Glasgow 1831. Online: https://archive.org/details/lastbattleofsoul00boydiala/mode/2up [cit. 8. 2. 2024]

BRAMHALL, John: *A Fair Warning for England to Take Heed of the Presbyterian Government of Scotland as being of all Others the most Injurious to the Civil Magistrates, most Oppressive to the Subject, most Pernicious to both…* London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/fair-warning-england-take-heed-presbyterian/docview/2240937113/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

BROOKE, Nathaniel: *Englands Glory, Or, an Exact Catalogue of the Lords of His Majesties most Honourable Privy Councel with the Knights of the most Noble Order of Saint George, Called the Garter, and the House of Peers…* London 1660. Online: https://www.proquest.com/books/englands-glory-exact-catalogue-lords-his/docview/2248497878/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Cabala, Mysteries of State, in Letters of the Great Ministers of K. James and K. Charles. Wherein Much of the Publique Manage of Affaires is Related. / Faithfully Collected by a Noble Hand. London 1653. Online: https://www.proquest.com/books/cabala-mysteries-state-letters-great-ministers-k/docview/2240860326/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

CALVERT, George: *The Answer to Tom-Tell-Troth the Practise of Princes and the Lamentations of the Kirke / Written by the Lord Baltismore, Late Secretary of State…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/answer-tom-tell-troth-practise-princes/docview/2248554893/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

CAMPION, Thomas: *A Relation of the Late Royall Entertainment Giuen by the Right Honorable the Lord Knovvles, at Cawsome-House Neere Redding: To our most Gracious Queene, Queene Anne…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/relation-late-royall-entertainment-giuen-right/docview/2240918456/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

Certaine Choise and Remarkable Observations Selected Out of a Discourse Written Long since by the Late and Ever Famous Earle of Essex, very Usefull for these Times… London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-choise-remarkable-observations-selected/docview/2240862586/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Certaine Letters Declaring in Part the Passage of Affaires in the Palatinate, from September to this Present Moneth of April… London 1621. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-letters-declaring-part-passage-affaires/docview/2264174679/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

CONWAY, John: *The Poesie of Floured Prayers Containing Sundrie Meditations and Prayers…* London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/poesie-floured-prayers-containing-sundrie/docview/2240892071/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

COOPER, Thomas: *A Brand Taken Out of the Fire. Or the Romish Spider…* London 1606. Online: https://www.proquest.com/books/brand-taken-out-fire-romish-spider-with-his-webbe/docview/2240879578/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

COOPER, Thomas: *The Christians Daily Sacrifice Containing a Daily…* London 1608. Online: https://www.proquest.com/books/christians-daily-sacrifice-containing-direction/docview/2240906139/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

COPERARIO, John: *Songs of Mourning Bevvailing the Vntimely Death of Prince Henry. VVorded by Tho. Campion. and Set Forth to Bee Sung with One Voyce to the Lute, Or Violl: By Iohn Coprario.* London: 1613. Online: https://www.proquest.com/books/songs-mourning-bevvailing-vntimely-death-prince/docview/2240864648/se-2 [cit. 29. 8. 2023].

CORNWALLIS, Charles: *A Discourse of the most Illustrious Prince, Henry Late Prince of Wales. Written Anno 1626. by Sir Charles Cornwallis, Knight, Sometimes Treasurer of His Highnesse House*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/discourse-most-illustrious-prince-henry-late/docview/2240952405/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

CORNWALLIS, Charles: *The Life and Death of our Late most Incomparable and Heroique Prince, Henry Prince of Wales A Prince (for Valour and Vertue) Fit to be Imitated in Succeeding Times. Written by Sir Charles Cornvvallis Knight, Treasurer of His Highnesse Houshold*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/life-death-our-late-most-incomparable-heroique/docview/2248540196/se-2 [cit. 19. 8. 2023].

CORYATE, Thomas: *Coryates Crambe, Or His Colwort Tvvise Sodden and Now Serued in with Other Macaronicke Dishes, as the Second Course to His Crudities*. London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/coryates-crambe-his-colwort-tvvise-sodden-now/docview/2240864640/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

CROWNE, William: *A True Relation of all the Remarkable Places and Passages Observed in the Travels of the Right Honourable Thomas Lord Hovvard, Earle of Arundell and Surrey…* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/true-relation-all-remarkable-places-passages/docview/2240860186/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

DAUNCEY, John: *The History of His Sacred Majesty Charles the II, King of England, Scotland, France & Ireland, Defender of the Faith &c. Begun from the Murder of His Royall Father of Happy Memory & Continued to this Present Year, 1660 / by a Person of Quality*. Cork 1660. Online: https://www.proquest.com/books/history-his-sacred-majesty-charles-ii-king/docview/2248503688/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

DE FRANCHIS, Joannes Maria: *Of the most Auspicatious Marriage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/most-auspicatious-marriage-betwixt-high-mightie/docview/2248596737/se-2 [11. 8. 2023].

DONNE, John. *"An Epithalamion, Or Mariage Song on the Lady Elizabeth, and Count Palatine being Married on St. Valentines Day." In Poems, by J. D.: With Elegies on the Authors Death; Poems, by J. D. with Elegies on the Authors Death, London.* London 1633. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamion-mariage-song-on-lady-elizabeth-count/docview/2147803727/se-2 [cit. 29. 8. 2023].

DONNE, John: *XXVI Sermons. Preached by that Learned and Reverend Divine John Donne, Doctor in Divinity, Late Dean of the Cathedral Church of St Pauls, London. The Third Volume*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/xxvi-sermons-preached-that-learned-reverend/docview/2240954614/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

ELBOROUGH, Jeremiah: *The Churches Glory Shewed Forth in a Sermon Preached at the Haghe before their Majesties the King & Queene of Bohemia…* The Hague 1625. Online: https://www.proquest.com/books/churches-glory-shewed-forth-sermon-preached-at/docview/2264190803/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

FELTON, John: *The Prayer and Confession of Mr. Felton, Word for Word as Hee Spake it Immediately before His Execution. Novem. 29. 1628*. London 1628. Online: https://www.proquest.com/books/prayer-confession-mr-felton-word-as-hee-spake/docview/2240923907/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

FELLTHAM, Owen: *A Brief Character of the Low-Countries Under the States. being Three Weeks Observation of the Vices and Vertues of the Inhabitants*. London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/brief-character-low-countries-under-states-being/docview/2240855416/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

FELLTHAM, Owen: *Three Moneths Obseruations of the Low-Countries, especially Holland Containing a Brief Description of the Country, Customes, Religions, Manners, and Dispositions of the People*. London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/three-moneths-obseruations-low-countries/docview/2240862283/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

FENNOR, William: *Fennors Descriptions, Or A True Relation of Certaine and Diuers Speeches…* London 1616. Online: https://www.proquest.com/books/fennors-descriptions-true-relation-certaine/docview/2240900477/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

G., C.: *Elogium Heroinum, Or, the Praise of Worthy Women Written by C.G., Gent*. London 1651. Online: https://www.proquest.com/books/elogium-heroinum-praise-worthy-women-written-c-g/docview/2248562674/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

GAREY, Samuel: *Great Brittans Little Calendar: Or, Triple Diarie …* London 1618. Online: https://www.proquest.com/books/great-brittans-little-calendar-triple-diarie/docview/2240922977/se-2 [cit. 29. 8. 2023].

GENT, J.H.: *A True and Perfect Relation of that most Horrid & Hellish Conspiracy of the Gunpowder Treason Discovered the 5th of November, Anno Dom. 1605…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/true-perfect-relation-that-most-horrid-hellish/docview/2240885788/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

Good Nevves for the King of Bohemia? Or, A Certaine Relation of the Last and Great Ouerthrow, Giuen by the Duke of Brunswicke to the Bishop of Cullen, and Duke of Bauariaes Forces… 1622. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/good-nevves-king-bohemia-certaine-relation-last/docview/2240895496/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

HARRISON, John: *A Short Relation of the Departure of the High and Mightie Prince Frederick King Elect of Bohemia: With His Royall & Vertuous Ladie Elizabeth; and the Thryse Hopefull Yong Prince Henrie, from Heydelberg Towards Prague…* Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/short-relation-departure-high-mightie-prince/docview/2240858638/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

HARRISON, John: *The Messiah Already Come. Or Profes [Sic] of Christianitie…* Amsterdam 1619. Online: https://www.proquest.com/books/messiah-already-come-profes-sic-christianitie/docview/2240878693/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

HEATH, James: *The Glories and Magnificent Triumphs of the Blessed Restitution of His Sacred Majesty K. Charles II from His Arrival in Holland 1659/60 Till this Present…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/glories-magnificent-triumphs-blessed-restitution/docview/2248542031/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

Henrietta Maria: *The Queens Majesties Message and Letter from the Hague in Holland, Directed to the Kings most Excellent Majesty…* London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/queens-majesties-message-letter-hague-holland/docview/2240861748/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

HERRING, Francis: *Mischeefes Mysterie: Or, Treasons Master-Peece…* London 1617. Online: https://www.proquest.com/books/mischeefes-mysterie-treasons-master-peece-powder/docview/2240904222/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

HERRING, Francis: *Popish Pietie, Or the First Part of the Historie of that Horrible and Barbarous Conspiracie…* London 1610. Online: https://www.proquest.com/books/popish-pietie-first-part-historie-that-horrible/docview/2240899207/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

HEYWOOD, Thomas: *A Marriage Triumphe Solemnized in an Epithalamium…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/marriage-triumphe-solemnized-epithalamium-memorie/docview/2240934004/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

HOLLES, Denzil: *Mr. Denzell Hollis His Speech to the Lords Concerning the Setling of the Queen of Bohemia and Her Electorall Family in their Right and Inheritance…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/mr-denzell-hollis-his-speech-lords-concerning/docview/2240872883/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

CHAPMAN, George: *An Epicede Or Funerall Song on the most Disastrous Death, of the High-Borne Prince of Men, Henry Prince of Wales, &c…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epicede-funerall-song-on-most-disastrous-death/docview/2240904569/se-2 [cit. 15. 8. 2023].

CHAPMAN, George: *The Memorable Maske of the Two Honorable Houses Or Innes of Court; the Middle Temple, and Lyncolns Inne as it was Performd before the King…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/memorable-maske-two-honorable-houses-innes-court/docview/2240896215/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

Charles I: *His Majesties Manifest Touching the Palatine Cavse and the Votes of both Houses of Parliament Concerning the Same*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/his-majesties-manifest-touching-palatine-cavse/docview/2240958553/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

Charles I: *Newes from Scotland, His Maiesties Manifest Touching the Palatine Cause and Act of Parliament Concerning the Same : Read, Voiced, and Past in the Parliament of Scotland, the 6 Day of September.* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/newes-scotland-his-maiesties-manifest-touching/docview/2240961509/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

James I: *His Maiesties Speach in this Last Session of Parliament…* London 1605. Online: https://www.proquest.com/books/his-maiesties-speach-this-last-session-parliament/docview/2240900680/se-2 [cit 29. 8. 2023].

JERMIN, Michael: *A Commentary, upon the Whole Booke of Ecclesiastes Or the Preacher Wherein the Originall Hebrew Text is Carefully Examined…* London 1639. Online: https://www.proquest.com/books/commentary-upon-whole-booke-ecclesiastes-preacher/docview/2240901307/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Joyfull Nevves for the Citizens of London from the Princes Fleet at Sea; Wherein is Communicated, the the [Sic] Full Particulars of a Great Victory obtained… London 1649. Online: https://www.proquest.com/books/joyfull-nevves-citizens-london-princes-fleet-at/docview/2240911910/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

KING, John: *Vitis Palatina A Sermon Appointed to be Preached at VVhitehall Vpon the Tuesday After the Mariage of the Ladie Elizabeth Her Grace. by the B. of London*. London 1614. Online: https://www.proquest.com/books/vitis-palatina-sermon-appointed-be-preached-at/docview/2240950411/se-2 [cit. 29. 8. 2023].

KNOX, John et al.: *The Historie of the Reformation of the Church of Scotland Containing Five Books : Together with some Treatises Conducing to the History*. London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/historie-reformation-church-scotland-containing/docview/2248564037/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Lachrymæ Londinenses: Or, Londons Lamentations and Teares for Gods Heauie Visitation of the Plague of Pestilence… London 1626. Online: https://www.proquest.com/books/lachrymæ-londinenses-londons-lamentations-teares/docview/2248578004/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

LANYER, Aemilia: *Salue Deus Rex Iudæorum…* London 1611. Online: https://www.proquest.com/books/salue-deus-rex-iudæorum-containing-1-passion/docview/2248507321/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

LAUD, William: *A Speech Delivered in the Starr-Chamber, on Wednesday, the XIVth of Iune, MDCXXXVII. at the Censure, of Iohn Bastwick, Henry Burton, & William Prinn; Concerning Pretended Innovations in the Church. by the most Reverend Father in God, VVilliam, L. Archbishop of Canterbury His Grace*. London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/speech-delivered-starr-chamber-on-wednesday-xivth/docview/2248507439/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

LEIGH, William: *Queene Elizabeth, Paraleld in Her Princely Vertues, with Dauid, Iosua, and Hezekia…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/queene-elizabeth-paraleld-her-princely-vertues/docview/2240875479/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

LEIGHTON, Alexander: *Speculum Belli Sacri: Or the Looking-Glasse of the Holy War…* Amsterdam 1624. Online: https://www.proquest.com/books/speculum-belli-sacri-looking-glasse-holy-war/docview/2240872412/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

LOWER, William: *Three New Playes, Viz. the Noble Ingratitude. A Pastoral-Tragi-Comedy. the Enchanted Lovers. A Pastoral. the Amorous Fantasme. A Tragi-Comedy. all Written by Sir Wil. Lower Knight*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/three-new-playes-viz-noble-ingratitude-pastoral/docview/2240924318/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

MAXWELL, James: *A Monument of Remembrance Erected in Albion…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/monument-remembrance-erected-albion-honor/docview/2240941254/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

MAXWELL, James: *An English-Royall Pedegree Common to the Two most Noble…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/english-royall-pedegree-common-two-most-noble/docview/2240914832/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

MAXWELL, James: *Queene Elizabeths Looking-Glasse of Grace and Glory Wherein may be seen the Fortune of the Faithfull…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/queene-elizabeths-looking-glasse-grace-glory/docview/2240940714/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

MAXWELL, James: *The Imperiall and Princely Pedegree…* S. L. 1613. Online: https://www.proquest.com/books/imperiall-princely-pedegree-two-most-noble/docview/2240910708/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

MAXWELL, James: *The Laudable Life and Deplorable Death, of our Late Peerlesse Prince Henry…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/laudable-life-deplorable-death-our-late-peerlesse/docview/2240942931/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

MONRO, Robert: *Monro His Expedition Vvith the Vvorthy Scots Regiment (Called Mac-Keyes Regiment) Levied in August 1626. by Sr. Donald Mac-Key Lord Rhees, Colonell for His Majesties Service of Denmark…* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/monro-his-expedition-vvith-vvorthy-scots-regiment/docview/2240854542/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

MONRO, Robert: *The Scotch Military Discipline Learned from the Valiant Swede, and Collected for the use of all Worthy Commanders Favouring the Laudable Profession of Armes…* London 1644. Online: https://www.proquest.com/books/scotch-military-discipline-learned-valiant-swede/docview/2240931255/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

More Nevves from the Palatinate; and More Comfort to Euery True Christian… London 1622. Online: https://www.proquest.com/books/more-nevves-palatinate-comfort-euery-true/docview/2248561456/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

NEWTON, William: *The Copy of a Letter Written by Mr. William Newton, One of the Gentlemen Ushers Unto the Lady Elizabeth, Unto His Brother Francis Newton, Esq. One of the Foure Squires of the Body to His Maiestie*. London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/copy-letter-written-mr-william-newton-one/docview/2240948986/se-2 [cit. 21. 8. 2023].

OPITZ, Martin: *An Oration to the most Illustrious and Mightie Prince Frederick King of Bohemia. made by Martin Opitius of Silesia. Translated Out of Latin*. London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/oration-most-illustrious-mightie-prince-frederick/docview/2240864875/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

OSBORNE, Francis: *A Seasonable Expostulation with the Netherlands. Declaring their Ingratitude to, and the Necessity of their Agreement with the Common-Wealth of England*. Oxford 1652. Online: https://www.proquest.com/books/seasonable-expostulation-with-netherlands/docview/2240902315/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

PEACHAM, Henry: *Prince Henrie Revived Or A Poeme Vpon the Birth …* London 1615. Online: https://www.proquest.com/books/prince-henrie-revived-poeme-vpon-birth-honor/docview/2240897813/se-2 [cit. 11. 8. 2023],

PEACHAM, Henry: *The Period of Mourning Disposed into Sixe Visions…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/period-mourning-disposed-into-sixe-visions/docview/2264200070/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

PRICE, Daniel: *Prince Henry His First Anniversary. by Daniel Price Doctor in Divinity, One of His Highnesse Chaplaines*. Oxford 1613. Online: https://www.proquest.com/books/prince-henry-his-first-anniversary-daniel-price/docview/2240870304/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

PRYNNE, William: *Sad and Serious Politicall Considerations Touching the Invasive War Against our Presbyterian Protestant Brethren in Scotland…* London 1650. Online: https://www.proquest.com/books/sad-serious-politicall-considerations-touching/docview/2240975869/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

PULESTON, Hamlet: *Monarchiæ Britannicæ Singularis Protectio, Or, A Brief Historicall Essay Tending to Prove God's Especial Providence…* London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/monarchiæ-britannicæ-singularis-protectio-brief/docview/2241008837/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

QUINAULT, Philippe: *The Noble Ingratitude a Pastoral-Tragi-Comedy / by Sr. William Lower, Knight*. The Hague 1659. Online: https://www.proquest.com/books/noble-ingratitude-pastoral-tragi-comedy-sr/docview/2264211049/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

REYNOLDS, John: *Votivæ Angliæ: Or the Desires and Vvishes of England…* Vtrecht 1624. Online: https://www.proquest.com/books/votivæ-angliæ-desires-vvishes-england-contayned/docview/2248539684/se-2 [cit. 15. 8. 2023].

REYNOLDS, Lancelot: *Great Britains Jubile, Or, A Rural Present to His Royall Majesty, My Gracious, Renowned and Admired Soveraign, Charles the IJd…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/great-britains-jubile-rural-present-his-royall/docview/2240962359/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

RUDYERD, Benjamin: *Two Speeches by Sir Beniamin Rudyard Concerning the Palatinate*. London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/two-speeches-sir-beniamin-rudyard-concerning/docview/2240851865/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Rupert, Prince Count Palatine: *Prince Rupert His Declaration*. Oxford 1642. Online: https://www.proquest.com/books/prince-rupert-his-declaration/docview/2240877914/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

RUSDORF, Johann Joachim von: *The Evaporation of the Apple of Palæstine: That is, the Sifting of the Answeres and Rescripts, Lately Given, in the Cause of the Restitution of the Palatinate …* London 1637. Online: https://www.proquest.com/books/evaporation-apple-palæstine-that-is-sifting/docview/2248577187/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

S., E.: *The Vvitty Rogue Arraigned, Condemned, & Executed. Or, the History of that Incomparable Thief Richard Hainam…* London 1656. Online: https://www.proquest.com/books/vvitty-rogue-arraigned-condemned-executed-history/docview/2240952003/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SALTEREN, George: *Sacræ Heptades, Or Seaven Problems Concerning Antichrist…* Amsterdam 1625. Online: https://www.proquest.com/books/sacræ-heptades-seaven-problems-concerning/docview/2240851641/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SANDERSON, William: *A Compleat History of the Lives and Reigns of, Mary Queen of Scotland, and of Her Son and Successor, James the Sixth, King of Scotland…* London 1656. Online: https://www.proquest.com/books/compleat-history-lives-reigns-mary-queen-scotland/docview/2248606350/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SCHLOER, Frederike: *The Death of the Tvvo Renowned Kings of Sweden and Bohemia, Happening both in One and the Same Year and Moneth…* London 1633. Online: https://www.proquest.com/books/death-tvvo-renowned-kings-sweden-bohemia/docview/2240880668/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *Certaine Reasons and Arguments of Policie, Why the King of England should Hereafter Giue Over all further Treatie, and Enter into Warre with the Spaniard*.

London 1624. Online: https://www.proquest.com/books/certaine-reasons-arguments-policie-why-king/docview/2264221727/se-2 [cit. 13. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *Symmachia: Or, A True-Loues Knot Tyed, Betvvixt Great Britaine and the Vnited Prouinces…* 1624. Online: https://www.proquest.com/books/symmachia-true-loues-knot-tyed-betvvixt-great/docview/2240936654/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *The Proiector Teaching a Direct, Sure, and Ready Vvay to Restore the Decayes of the Church and State…* 1623. Online: https://www.proquest.com/books/proiector-teaching-direct-sure-ready-vvay-restore/docview/2264201224/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *The Second Part of Vox Populi…* London 1624. Online: https://www.proquest.com/books/second-part-vox-populi-gondomar-appearing-likenes/docview/2240923827/se-2 [cit. 13. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *Vox Dei*. London 1623. Online: https://www.proquest.com/books/vox-dei/docview/2240950099/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *Vox Populi. Or Newes from Spayne, Translated According to the Spanish Coppie…* s.l.: 1620. Online: https://www.proquest.com/books/vox-populi-newes-spayne-translated-according/docview/2240925573/se-2 [cit. 13. 8. 2023].

SCOTT, Thomas: *Vox Populi Vox Dei. Vox Regis. Digitus Dei. the Belgick Pismire· the Tongue-Combat· Symmachia Or the True-Loues Knot. the High-Vvayes of God and the King. the Proiector*. 1624. Online: https://www.proquest.com/books/vox-populi-dei-regis-digitus-belgick-pismire/docview/2264182214/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

SCOTT, William: *The Course of Conformitie as it Hath Proceeded, is Concluded, should be Refused*. Amsterdam 1622. Online: https://www.proquest.com/books/course-conformitie-as-hath-proceeded-is-concluded/docview/2248508478/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

SOROCOLD, Thomas: *Supplications of Saints A Booke of Prayers…* London 1612. Online: https://www.proquest.com/books/supplications-saints-booke-prayers-diuided-into/docview/2248561105/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

SOUTERIUS, Daniel: *Dakrua Basilika. that is, the Princly Teares of Elisabetha…* Haarlem 1629. Online: https://www.proquest.com/books/dakrua-basilika-that-is-princly-teares-elisabetha/docview/2240919488/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

STEVENSON, Matthew: *Florus Britannicus, Or, an Exact Epitome of the History of England, from William the Conquerour to the Twelfth Year of the Reign of His Sacred Majesty Charls the Second…* London 1662. Online: https://www.proquest.com/books/florus-britannicus-exact-epitome-history-england/docview/2240966113/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

TAYLOR, Augustine. *Epithalamium Vpon the all-Desired Nvptials…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamium-vpon-all-desired-nvptials-frederike/docview/2248606383/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

TAYLOR, John: *An English-Mans Loue to Bohemia with a Friendly Farewell to all the Noble Souldiers that Goe from Great Britaine…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/english-mans-loue-bohemia-with-friendly-farewell/docview/2240911516/se-2 [cit. 13. 8. 2023].

TAYLOR, John: *Heauens Blessing, and Earths Ioy. Or a True Relation, of the Supposed Sea-Fights & Fire-Workes…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/heauens-blessing-earths-ioy-true-relation/docview/2240873222/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

TAYLOR, John: *Taylor His Trauels: From the Citty of London in England, to the Citty of Prague in Bohemia…* London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/taylor-his-trauels-citty-london-england-prague/docview/2248559852/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The Articles Or Charge Exhibited in Parliament Against Matthew Wren Now Bishop of Ely and Voted Against Him in the House of Commons Iuly 5, 1641… London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/articles-charge-exhibited-parliament-against/docview/2240961340/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

The Declaration and Message Sent from the Queen of Bohemiah, Lord Craven, Lord Goring, and Divers Other English Gentlemen, Resident at the Hague in Holland… London 1652. Online: https://www.proquest.com/books/declaration-message-sent-queen-bohemiah-lord/docview/2240969711/se-2 [cit. 21. 8. 2023].

The Last Newes from Bohemia, with all the Adioyning Prouinces that be Now Vp in Armes… London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/last-newes-bohemia-with-all-adioyning-prouinces/docview/2240903618/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

The Lord Craven's Case, Briefly Stated. London 1654. Online: https://www.proquest.com/books/lord-cravens-case-briefly-stated/docview/2240945951/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The King of Bohemia's Vvelcome to Count Mansfield, and into the Palatinate Vvith the Defeat of Bauaria's and Monsieur Tilley's Army, since His Arriuall… 1622. Online: https://www.proquest.com/historical-periodicals/king-bohemias-vvelcome-count-mansfield-into/docview/2240925347/se-2 [cit. 19. 8. 2023].

The Manifold Practises and Attempts of the Hamiltons, and Particularly the Present Duke of Hamilton Now Generall of the Scottish Army to Get the Crown of Scotland… London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/manifold-practises-attempts-hamiltons/docview/2240948809/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The Mariage of Prince Fredericke, and the Kings Daughter, the Lady Elizabeth… London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/mariage-prince-fredericke-kings-daughter-lady/docview/2240853087/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

The most Illustrious Prince Fredericke, by the Grace of God King of Bohemia… Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/most-illustrious-prince-fredericke-grace-god-king/docview/2240905512/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

The order and solemnitie of the creation of the high and mightie prince henrie… London 1610. Online: https://www.proquest.com/books/order-solemnitie-creation-high-mightie-prince/docview/2240891601/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

The Popes Complaint to His Minion Cardinals, Against the Good Successe of the Bohemians and their Generall Proceedings. London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/popes-complaint-his-minion-cardinals-against-good/docview/2240889979/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The Prince of Orange His Royall Entertainment to the Queen of England. with, the True Description, how the Nobles Inhabiting within the Hague, Rotterdam, Leyden, Amsterdam, Delph, Utricke, Schedam, and Divers Others Congratulated Her Majesty into Holland… London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/prince-orange-his-royall-entertainment-queen/docview/2248518476/se-2 [cit. 21. 8. 2023].

The Psalmes of David Translated into Lyrick-Verse, According to the Scope, of the Original. and Illustrated, with a Short Argument, and a Briefe Prayer, Or Meditation; before, & After, Every Psalme. by George Wither. Amsterdam 1632. Online: https://www.proquest.com/books/psalmes-david-translated-into-lyrick-verse/docview/2240895532/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The Queen of Bohemia Her Desires and Propositions to the House of Commons, Sep. 22, Vvith the House of Commons Answer to the Said Desires… London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/queen-bohemia-her-desires-propositions-house/docview/2240884049/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

The Reasons which Compelled the States of Bohemia to Reject the Archduke Ferdinand &c… Dordrecht 1619. Online: https://www.proquest.com/books/reasons-which-compelled-states-bohemia-reject/docview/2264215417/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

The True Copies of Sundrie Letters Concerning the Affaires of Bohemia… London 1620. Online: https://www.proquest.com/books/true-copies-sundrie-letters-concerning-affaires/docview/2248508491/se-2 [cit. 20. 8. 2023].

Treason Discovered from Holland, Or, A Discoverie of a most Damnable and Divellish Attempt of Two Iesuites and Three Other Catholiques Against the Life and Person of the Ladie Elisabeth… London 1642. Online: https://www.proquest.com/books/treason-discovered-holland-discoverie-most/docview/2240960403/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

Tvvo Letters Or Embassies the One Sent by the States of Bohemia, to the Elector of Saxony: The Other from the Popes Holines to the Emperour, Concerning the Troubles of Germany. Amsterdam 1620. Online: https://www.proquest.com/books/tvvo-letters-embassies-one-sent-states-bohemia/docview/2240888988/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

Vindiciæ Carolinæ. being a True Relation of His Highnesse the Prince of Wales, His Voyage at Sea, since He Parted from Calais in France, July 20. Untill this very Day, 1648. London 1648. Online: https://www.proquest.com/books/vindiciæ-carolinæ-being-true-relation-his/docview/2240919967/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

W. H.: *The True Picture and Relation of Prince Henry His Noble and Vertuous Disposition Containing Certaine Observations and Proofes of His Towardly and Notable Inclination to Vertue…* Leiden 1634. Online: https://www.proquest.com/books/true-picture-relation-prince-henry-his-noble/docview/2240897038/se-2 [cit. 15. 8. 2023].

WEBBE, George: *The Bride Royall, Or the Spirituall Marriage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/bride-royall-spirituall-marriage-betweene-christ/docview/2240934198/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

WECKHERLIN, Georg Rodolf: *Triumphall Shevvs Set Forth Lately at Stutgart. Written First in German, and Now in English by G. Rodolfe Weckherlin, Secretarie to the Duke of Wirtemberg*. Stuttgart 1616. Online: https://www.proquest.com/books/triumphall-shevvs-set-forth-lately-at-stutgart/docview/2240876704/se-2 [cit. 25. 8. 2023].

WELDON, Anthony: *The Court and Character of King James. Written and Taken by Sir A:W., being an Eye and Eare Witness. Published by Authority*. London 1650. Online: https://www.proquest.com/books/court-character-king-james-written-taken-sir-w/docview/2240888227/se-2 [cit. 21. 8. 2023].

WHARTON, George: *Gesta Britannorum, Or, A Brief Chronologie of the Actions and Exploits, Battails, Sieges, Conflicts, and Other Signal and Remarkable Passages …* London 1663. Online: https://www.proquest.com/books/gesta-britannorum-brief-chronologie-actions/docview/2240878026/se-2 [cit. 24. 8. 2023].

WILLET, Andrew: *A Treatise of Salomons Mariage Or, a Congratulation for the Happie and Hopefull Mariage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/treatise-salomons-mariage-congratulation-happie/docview/2240900578/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

WING, John: *The Saints Aduantage Or the Welfare of the Faithfull, in the Worst Times A Sermon…* Vlissingen 1623. Online: https://www.proquest.com/books/saints-aduantage-welfare-faithfull-worst-times/docview/2240889808/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

WITHER, George: *Britain's Remembrancer Containing a Narration of the Plague Lately Past…* London 1628. https://www.proquest.com/books/britains-remembrancer-containing-narration-plague/docview/2240863222/se-2 [cit. 19. 8. 2023].

WITHER, George: *Epithalamia: Or Nuptiall Poems Vpon the most Blessed and Happie Mariage…* London 1613. Online: https://www.proquest.com/books/epithalamia-nuptiall-poems-vpon-most-blessed/docview/2240944792/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

WITHER, George: *To the most Honourable the Lords and Commons in Parliament Assembled, the Humble Declaration and Petition of Major Geo. Wither*. London 1646.

Online: https://www.proquest.com/books/most-honourable-lords-commons-parliament/docview/2248499434/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

WORTLEY, Francis: *Lines Dedicated to Fame and Truth Written by Sr. Francis Wortley, Knight and Baronet, Vpon the Consideration of the various Fortunes of that Blessed and most Vertuous Lady Elizabeth Queen of Bohemia*. York 1642. Online: https://www.proquest.com/books/lines-dedicated-fame-truth-written-sr-francis/docview/2264189528/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

WORTLEY, Francis: *The Dutie of Sir Francis VVortley; Deliniated, in His Pious Pitty, and Christian Commiseration of the Sorrowes and Sufferings of the most Vertuous, Yet Unfortunate Lady Elisabeth Queene of Bohemia…* London 1641. Online: https://www.proquest.com/books/dutie-sir-francis-vvortley-deliniated-his-pious/docview/2240944947/se-2 [cit. 11. 8. 2023].

WOTTON, Henry: *A Panegyrick of King Charles being Observations upon the Inclination, Life, and Government of our Soveraign Lord the King…* London 1649. Online: https://www.proquest.com/books/panegyrick-king-charles-being-observations-upon/docview/2240923063/se-2 [cit. 21. 8. 2023].

WOTTON, Henry: *Letters of Sir Henry Wotton to Sir Edmund Bacon*. London 1661. Online: https://www.proquest.com/books/letters-sir-henry-wotton-edmund-bacon/docview/2248499289/se-2 [cit. 23. 8. 2023].

WOTTON, Henry: *Reliquiæ Wottonianæ, Or, A Collection of [Brace] Lives, Letters, Poems with Characters of Sundry Personages…* London 1654. Online: https://www.proquest.com/books/reliquiæ-wottonianæ-collection-brace-lives/docview/2240910952/se-2 [cit. 18. 8. 2023].

Edice

BRERETON, William: *William Brereton´s Travels in Holland, the United Provinces, England, Scotland and Ireland 1634–1635*. Ed. Edward Hawkins. Manchester 1844.

NICHOLS, John: *The Progresses, Processions, and Magnificent Festivities, of King James the First*, vol. II, London 1828.

TIEFTRUNK, Karel (ed.): *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623. III. díl 1619–březen 1620.* Praha 1867.

Edice dostupné online

PEPYS, Samuel: *The Diary of Samuel Pepys. Daily Entries from the 17th century*. Online: https://www.pepysdiary.com/diary/ [cit. 15. 4. 2024].

The Harleian Miscellany: A Collection of Scarce, Curious, and Entartaining Pamphlets and Tracts as well in Manuscript as in print… VOL. III. London 1809. Online: https://books.google.co.uk/books?id=0jwJAAAAQAAJ&pg=PA428&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [cit. 14. 2. 2024].

Seznam literatury

AKKERMAN, Nadine: *Courtly Rivals in the Hague: Elizabeth Stuart & Amalia von Solms*. Den Haag 2014.

AKKERMAN, Nadine: *Elizabeth Stuart, Queen of Hearts*. Oxford 2021.

AKKERMAN, Nadine: *Semper Eadem: Elizabeth Stuart and the Legacy of Queen Elizabeth I*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 165–148.

AKRIGG, George P. V.: *Jacobean Pageant or the Court of King James I*. Cambridge 1962.

BELLER, Elmer Adolph: *Caricatures of the Winter King of Bohemia: From the Sutherland Collection in the Bodleian Library, and from the British Museum*, London 1928.

BELLER, Elmer Adolph: *Propaganda in Germany during the Thirty Years War*. Princeton 1940.

BILHÖFER, Peter. *„Außer Zweifel ein hoch verständiger Her rund tapferer Kavalier" Friedrich von der Pfalz – eine biografische Skizze*. In: Peter Wolf (ed.): Der Winterkönig: Friedrich V. der letzte Kurfürst aus der oberen Pfalz. Amberg 2003, s. 19–33.

BOHATCOVÁ, Mirjam: *Irrgarten der Schicksale: Einblattdrucke vom Anfang des Dreißigjährigen Kriege*, Praha 1966.

BOTONAKI, Effie: *Anne of Denmark and the Court Masque: Displaying and Authoring Queenship.* In: BARRETT-GRAVE, Debra (ed.): The Emblematic Queen: Extra-Literary Representations of Early Modern Queenship. New York 2013, s. 133–154.

BOYS, Jayne E. E.: *London´s news press and the Thirty Years War*. Woodbridge 2014.

BURKE, Peter: *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. London 2019.

BUTLER, Martin: *The Stuart Court Masque and Political Culture*. Cambridge 2008.

CALCAGNO, Rebecca: *A Matter of Precedence: Britain, Germany, and the Palatine Match.* In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 243–264.

CALCAGNO, Rebecca A.: *Publishing the Stuarts: Occasional Literature and Politics from 1603 to 1625*. New York 2011 (nepublikovaná dizertační práce).

COUPE, William A.: *The German Illustrated Broadsheet in the Seventeenth Century, 2 vols*. Baden-Baden 1966–1967.

CRESSY, David: *Literacy in context: meaning and measurement in early modern England.* In: BREWER, John – Porter, ROY (eds.): Consumption and the World of Goods. London – New York 1993, s. 305–319.

CURRAN, Kevin: *James I and fictional authority at the Palatine wedding celebrations.* Renaissance Studies 20, 2006, č. 1.

ČECHURA, Jaroslav – HLAVAČKA, Milan – MAUR, Eduard: *Ženy a milenky českých králů.* Praha 1995.

ČERNÝ, Václav: *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha 1996.

DALY, Peter M.: *Literature in the Light of the Emblem*. 2. vyd. Toronto – Buffalo – London 1998.

DALY, Peter M. (ed.): *The English Emblem Tradition Volume 1: van der Noot, Giovio, Domenichi, Whitney*, Toronto – Buffalo – London 1988.

FERENCOVÁ, Hana: *Čechy a Morava očima anglický cestovatelů 1570–1800*. Olomouc 2018.

FRANK, Joseph: *The Beginnings of the English Newspaper 1620–1660*. Massachusetts 1961.

FREEMAN, Rosemary: *English Emblem Books*, London 1948.

GENETTE, Gérard: *Paratexts: Threshold of interpretation*. Cambridge – New York – Melbourne. Online: https://archive.org/details/gerardgenettejanee.lewinparatextsthreshozlib.org/mode/2up?view=theater [cit. 17. 4. 2024], s. 132.

GINZEL, Christof: *"Iam video Babylona rapi": Imperialist Prophecy and Propaganda in the Occasional Verse of Alexander Julius, Giovanni Barthola Marie Genochi, and Ludovico Petrucci*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 113–128.

GÖMÖRI, George: *'A Memorable Wedding': The Literary reception of the wedding of the Princess Elizabeth and Frederick of Pfalz.* Journal of European Studies 34, 2004, č. 3.

GRIFFITHS, Antony: *The Print in Stuart Britain 1603–1689*. London 1998.

HARCEKOVÁ, Eliška: *Alžběta Stuartovna – její královský dvůr v Praze a kontakty s českými osobnostmi v exilu*. Praha 2021 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

HARRIS, Tim: *The Problem of 'Popular Political Culture' in Seventeenth-century London*. History of European Ideas 10, 1989.

HILSKÝ, Martin: *Shakespearova Anglie: Portrét doby.* Praha 2020.

HUBACH, Hanns: *Of Lions and Leopards: Palatine Self-Representation in the Triumphal Entry at Heidelberg*. In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 205–242.

HUBKOVÁ, Jana: *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky.* Praha 2010.

HUBKOVÁ, Jana: *Slezský emblematik à Jacobus Bruck-Angermundt*. Studia Comeniana et historica XXXIII, 2003, č. 69–70.

KIEFER LEWALSKI, Barbara: *Writing women in Jacobean England*. Cambridge – London 1993.

KUBEŠ, Jiří a kol.: *V zastoupení císaře: česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640–1740.* Praha 2018.

LAKE, Peter – PINCUS, Steve: *Rethinking the Public Sphere in Early Modern England*. Journal of British Studies 45, 2006, č. 2.

LAVER, James: *Populäre Druckgraphik Europas: England vom 15. bis zum 20. Jahrhundert*. München 1972.

LEMBERG, Margret: *Eine Königin ohne Reich*. Marburg 1996.

LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XII.* New York – London 1887. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati12stepuoft/mode/2up [cit. 23. 3. 2024].

LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XIII.* New York – London 1888. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati13stepuoft/mode/2up?view=theater [cit. 23. 3. 2024].

LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XVII.* New York – London 1889. Online: https://archive.org/details/dictionarynatio21stepgoog/mode/2up?view=theater [cit. 23. 3. 2024].

LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. XXI.* New York – London 1891. Online: https://archive.org/details/dictionarynatio51stepgoog/mode/2up [cit. 23. 3. 2024].

LESLIE, Stephen (ed.): *Dictionary of National Biography Vol. LVIII.* New York – London 1899. Online: https://archive.org/details/dictionaryofnati58stepuoft/mode/1up [cit. 23. 3. 2024].

LIMON, Jerzy: *The Masque of Stuart Culture.* London – Toronto 1990.

MARSHALL, Rosalind K: *Elizabeth Stuart – die Winterkönigin*, In: Peter Wolf (ed.): Der Winterkönig: Friedrich V. der letzte Kurfürst aus der oberen Pfalz. Amberg 2003, s. 34–45.

MEIKLE, Maureen M.: *Scottish Reactions to the Marriage of the Lady Elizabeth, "first dochter of Scotland".* In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 131–144.

MENDLOVÁ–MRÁČKOVÁ, Eleonora: *Alžběta Falcká, „zimní královna" česká.* In: Karel STLOUKAL (ed.): Královny, kněžny a velké ženy české. Praha 1940, s. 273–280.

MILLER, Jaroslav: *Between Nationalism and European Pan-Protestantism: Palatine Propaganda in Jacobean England and the Holy Roman Empire*. In: In: SMART, Sara – WADE, Mara R (eds.): The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival. Wiesbaden 2013, s. 61–82.

MILLER, Jaroslav: *Falcký mýtus. Fridrich V. a obraz české války v raně stuartovské Anglii*. Praha 2004.

MILLER, Jaroslav: *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy (1580–1650)*. Praha 2013.

MONTER, William: *The Rise of Female Kings in Europe, 1300–1800.* New Haven – London 2012.

MUNCK, Thomas: *Dějiny Evropy: Evropa sedmnáctého století*. Praha 2002.

NICOLL, Allardyce: *Stuart masques and the Renaissance stage*. London 1937.

SABOL, Andrew J.: *Songs and Dances for the Stuart Masque*. Providence 1959.

SCHMITZ, Götz: *Die Hochzeit von Themse und Rhein. Gelegenheitsschriften zur Brautfahrt des Kurfürsten Friedrich V. von der Pfalz*. Daphnis 22, 1993, č. 2.

SCHUTTE, Valerie: *Perceptions of sister queens: A comparison of printed book dedication to Mary and Elizabeth Tudor*. SEDERI 27, 2017.

SMART, Sara – WADE, Mara R. (eds.): *The Palatine Wedding of 1613: Protestant Alliance and Court Festival*. Wiesbaden 2013.

WUNDER, Heide: *He is the Sun, She is the Moon: Women in Early Modern Germany*. Cambridge 1998.

YATES, Frances A.: *Rozenkruciánské osvícenství*. Praha 2000.

YOUNG, Alan R. (ed.): *The English Emblem Tradition Volume 5: Henry Peacham´s Manuscript Emblem Books*, Toronto – Buffalo – London 1988.

YOUNG, Allan R.: *The Phoenix Reborn: The Jacobean Appropriation of an Elizabethan Symbol.* In: HAGEMAN, Elizabeth H. – CONWAY, Katherine (eds.): Resurrecting Elizabeth I in Seventeenth-Century England. Madison 2007, s. 68–81.

ZIEGLER, Georgianna: *A Second Phoenix: The Rebirth of Elizabeth I. in Elizabeth Stuart.* In: HAGEMAN, Elizabeth H. – CONWAY, Katherine (eds.): Resurrecting Elizabeth I in Seventeenth-Century England. Madison 2007, s. 111–131.

ZIEGLER, Georgianna: *Devising a Queen: Elizabeth Stuart´s Representation in the Emblematic Tradition*. Emblematica, An Interdisciplinary Journal for Emblem Studies 14, 2005.

Resumé

The aim of this thesis is to describe and analyse ways of depicting Elizabeth Stuart (1596–1662) in contemporary English print. From 1580 to 1650, Europe saw a number of conflicts caused by the religious differences and print played a great role in them, especially when it comes to propaganda. Elizabeth´s life coincides with most of this period, therefore, this thesis can be considered a part of previous research done on propaganda and print in early modern times. What makes her role unique to all the men that were also included in the Protestant narrative is her womanhood. Unlike them, she was a mother, and this was frequently emphasized in print. Furthermore, her depiction changed according to her family status. At the same time, she was still considered a sort of Protestant hero, just like her male counterparts. Already during her early years, authors saw a great potential in her, though they still emphasized her youth, vulnerability and need for education. The peak of production focused on Elizabeth took place in 1613, the year of her wedding with Frederick V. of the Palatinate when dozens of poems and pamphlets praise her beauty, character and future. After her husband became the king of Bohemia, there was another raise in the numbers of prints mentioning her. At first seen as another Queen Elizabeth I. and a protestant heroine, her image had to be altered to a martyr in order to reflect all the losses. Even later when Frederick´s political decisions came under more rigorous scrutiny, she was still considered an innocent victim. As the time went, she was no longer the main focus of English prints but still frequently mentioned, especially in connection with her extended family. During the last years, her image became that of a historical figure rather than a politically active person.